

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Економіко-гуманітарний інститут, Факультет економіки та управління

(повне найменування інституту, факультету)

Кафедра «Фінанси, банківська справа та страхування»

(повне найменування кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломного проекту (роботи)

магістра

(ступінь вищої освіти)

на тему: **Оцінка фінансового стану як передумова ефективного управління підприємством**

Виконав: студентка 6 курсу, групи ФЕУ-119м

Лашенкова А.М.

Спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Освітня програма (спеціалізація)
фінанси і кредит

(прізвище та ініціали)

Керівник Шарова С.В.

(прізвище та ініціали)

Рецензент Івахненко П.В.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Лащенко А.М. Оцінка фінансового стану як передумова ефективного управління підприємством. – Дипломна магістерська робота.

Дипломна магістерська робота зі спеціальності 072 магістр фінансів, банківської справи та страхування. – Кафедра фінанси, банківська справа та страхування, Національний університет «Запорізька політехніка», 2020.

Магістерська дипломна робота присвячена розробці теоретико-методологічних підходів та практичних рекомендацій щодо поліпшення фінансового стану підприємства та пошук ефективної моделі управління.

Розглянуто теоретичні аспекти економічної сутності, визначення та методику оцінювання фінансового стану підприємств. Проведено діагностику фінансового стану підприємства ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ» за 2016-2019 роки з розрахунком показників фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності, проведено факторний аналіз діяльності підприємства. Всі використані моделі мають певні переваги та недоліки, їх потрібно застосовувати комплексно і завдяки цьому можна діагностувати проблеми й своєчасно уникнути їх.

Запропонована розробка моделі системи управлінської діагностики підприємства на засадах удосконалення діагностичних цілей та розглянута процесна модель управління розвитком підприємства.

Ключові слова: ДІАГНОСТИКА, ОЦІНКА, МЕТОДИ, АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ, ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЬ ДЮПОН, ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ, ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ, ЛІКВІДНІСТЬ, МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ.

ANNOTATION

Lashchenkova A.M. Assessment of financial condition as a prerequisite for effective enterprise management. – Master's thesis.

Master's thesis in the specialty 072 Master of Finance, Banking and Insurance.
- Department of Finance, Banking and Insurance, National University "Zaporizhzhya Polytechnic", 2020.

The master's thesis is devoted to the development of theoretical and methodological approaches and practical recommendations for improving the financial condition of the enterprise and the search for an effective management model.

Theoretical aspects of economic essence, definition and a technique of an estimation of a financial condition of the enterprises are considered. Diagnosis of the financial condition of the enterprise PJSC "TURBOGAZMASH" for 2016-2019 with the calculation of indicators of financial stability, liquidity and solvency, factor analysis of the enterprise. All used models have certain advantages and disadvantages, they need to be applied comprehensively and thanks to this it is possible to diagnose problems and avoid them in time.

The development of a model of the system of management diagnostics of the enterprise on the basis of improvement of diagnostic purposes is offered and the process model of management of development of the enterprise is considered.

Keywords: DIAGNOSIS, EVALUATION, METHODS, ANALYSIS OF FINANCIAL STATUS, FACTOR ANALYSIS, DUPON MODEL, FINANCIAL STABILITY, SOLVENCY, SUSTAINABILITY,

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ДО ДИПЛОМНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1. Лащенко А.М. «Формування та використання капіталу підприємства» [Електронний ресурс]/С.В.Шарова, А.М.Лащенко // *Ефективна економіка*. 2020. №12. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8241>
2. Лащенко А.М., Ефективність оперативного управління дебіторською заборгованістю/ С.В.Шарова, А.М.Лащенко //Конференція: новини наукової думки -2020. Прага.- 229868.- С.67-69.

**ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ,
СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ**

ДП – державне підприємство;

Грн. – гривня;

НДДКР - науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи;

ГК – грошові кошти;

ПК – позикові кошти;

ВК – власний капітал;

ГП – грошові потоки;

ОВДП - облігації внутрішньої державної позики;

АПМР – аналогічний період минулого року;

CRM - Системи управління клієнтами.

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ ДО МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

АНОТАЦІЯ

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ДО ДИПЛОМНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА	10
1.1 Сутність, необхідність та завдання діагностики фінансового стану підприємства	10
1.2 Оцінка фінансового стану підприємства, її значення, та зміст	15
1.3 Інформаційне забезпечення оцінки фінансового стану підприємств	23
1.4 Принципи формування фінансової звітності, як основи аналізу фінансового стану	30
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ НА ПРИКЛАДІ ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ»	36
2.1 Фінансово-економічна оцінка структури та динаміки балансу підприємства ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ» ЗА 2016-2019 РР.	36
2.2 Аналіз показників ділової активності підприємства	44
2.3 Аналіз показників фінансової стійкості	55
2.4 Оцінка рентабельності ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ»	67
2.5 Аналіз показників ліквідності ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ»	75
2.6 Моделі оцінки ступеня ймовірності банкрутства ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ»	79
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА ПОЛІПШЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ»	89

3.1 Підвищення ролі фінансового контролінгу в системі фінансового менеджменту	89
3.2 Аспекти підвищення фінансової стійкості і зниження ризику ймовірності банкрутства	98
РОЗДІЛ 4 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	111
ВИСНОВКИ	130
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	135

ДОДАТКИ

Додаток А Баланс підприємства ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ» на 31.12.2017р.

Додаток Б Звіт про фінансові результати ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ» (Звіт про сукупний дохід) за 12 місяців 2017 р.

Додаток В Баланс ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ» (Звіт про фінансовий стан) на 31.12.2018

Додаток Г Звіт про фінансові результати ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ» (Звіт про сукупний дохід) за 2018 р.

Додаток Д Баланс ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ» (Звіт про фінансовий стан) на 31.12.2019 р.

Додаток Ж Звіт про фінансові результати ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ» (Звіт про сукупний дохід) за 2019 р.

ВСТУП

Розвиток ринкових відносин в економіці України передбачає функціонування її структурних елементів на принципах повного комерційного розрахунку. Це передбачає виробництво та реалізацію продукції відповідно до вимог ринку, відшкодування матеріальних, трудових та інших витрат, розрахунків з державою та формування необхідних інвестиційних ресурсів з метою збільшення прибутку підприємства. Важливу роль в досягненні самоокупності підприємств належить фінансовій діагностиці як одній із складових в фінансовому механізмі підприємства.

Фінансова діагностика забезпечує більш ефективну керованість структурних елементів ринкової економіки в більш складних умовах зовнішнього та внутрішнього середовища. В цьому відношенні вона виступає в якості відособленого напрямку економічної роботи на підприємствах і забезпечує більш оптимальне прийняття оперативних і стратегічних управлінських рішень.

В науковій та навчальній літературі фінансова діагностика характеризується через визначення мети підприємства, поточного збору та обробку інформації, здійснення його функцій, а також підготовку та рекомендації для прийняття управлінських рішень [6, 10, 16]. Це зумовило вибір теми дипломної роботи, її актуальність, мету, задачі, та структуру.

Служби діагностики безпосередньо не приймають рішення, а здійснюють їх підготовку, функціональну та інформаційну підтримку і контроль за реалізацією. Інформаційне забезпечення менеджменту повинно здійснюватись у зрозумілій для користувачів формі. З цією метою відповідна інформація спочатку обробляється, узагальнюється, аналізується і подається користувачам у формі рапортів, звітів, рекомендацій, прогнозів тощо.

Існує кілька підходів до визначення місця діагностики в організаційній

структурі підприємства. Головна різниця між ними полягає в характері підпорядкованості служби контролінгу: безпосередньо директору підприємства чи фінансовому директору. Враховуючи коло функцій і завдань, які виконує діагностика, відділ контролінгу повинен бути включений у структуру фінансово-економічних служб підприємства, які підпорядковуються фінансовому директору, його заступнику (чи заступнику директора з економічної роботи).

Метою магістерської роботи, на основі визначення суті, форм та функцій фінансової діагностики, є аналіз та оцінка фінансового стану підприємства як передумови ефективного управління підприємством.

Для досягнення цієї мети необхідно було вирішити наступні задачі:

- визначити сутність та форми фінансової діагностики;
- проаналізувати фінансовий стан даного підприємства, на предмет відповідності фактичних показників нормативам;
- обґрунтувати основні напрямки підвищення результативності фінансової діяльності.

Нормативною базою для написання роботи є Закон України “ Про державну контрольно-ревізійну службу “, також Закон України “ Про підприємства в Україні ” та Закон України “ Про підприємництво ”, та інші. Інформаційною базою для написання дипломної роботи є статистичні дані економіки України, фактичні дані ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ»

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.

1.1.Сутність, необхідність та завдання діагностики фінансового стану підприємства.

Однією з причин виникнення кризової ситуації на багатьох українських підприємствах є низький рівень менеджменту. Саме некваліфіковані та помилкові дії керівництва привели велику кількість суб'єктів господарювання на межу банкрутства. Істотним фактором, який зумовлює прийняття неправильних управлінських рішень, є відсутність на вітчизняних підприємствах ефективної системи діагностики фінансового стану.

Діагностика як система підтримки управлінських рішень була уперше запроваджена на підприємствах у США наприкінці XIX — на початку XX століття. Спочатку вона була сконцентрована переважно на фінансових питаннях і розглядалася виключно як функціональний блок фінансового менеджменту. З часом сфера її компетенцій поступово поширювалася на маркетинг, постачання, виробництво. У континентальній Європі діагностика активно впроваджувалася починаючи з 70-х років XX ст. Сьогодні служби контролінгу функціонують практично на всіх великих та на більшості середніх підприємств.

Більшість фахівців з управління підприємством під діагностикою розуміють функціональну систему планування, контролю, аналізу відхилень, координації, внутрішнього консалтингу та загального інформаційного забезпечення керівництва підприємством. Інакше кажучи, це спеціальна саморегулююча система методів та інструментів, яка спрямована на

функціональну підтримку менеджменту підприємства і включає інформаційне забезпечення, планування, координацію, контроль і внутрішній консалтинг.

Служби діагностики безпосередньо не приймають рішення, а здійснюють їх підготовку, функціональну та інформаційну підтримку і контроль за реалізацією. Інформаційне забезпечення менеджменту повинно здійснюватись у зрозумілій для користувачів формі. З цією метою відповідна інформація спочатку обробляється, узагальнюється, аналізується і подається користувачам у формі рапортів, звітів, рекомендацій, прогнозів тощо.

Існує кілька підходів до визначення місця діагностики в організаційній структурі підприємства. Головна різниця між ними полягає в характері підпорядкованості служби контролінгу: безпосередньо директору підприємства чи фінансовому директору. Враховуючи коло функцій і завдань, які виконує діагностика, відділ контролінгу повинен бути включений у структуру фінансово-економічних служб підприємства, які підпорядковуються фінансовому директору, його заступнику (чи заступнику директора з економічної роботи). Досить часто керівник фінансово-економічного відділу, в компетенції якого перебувають фінанси, бухгалтерія, виробничий облік і калькулювання, виконує одночасно функції контролера і фінансиста. Але ці функції, як правило, повинні бути розділені. Місце контролінгу в системі функцій фінансового менеджменту показано на рисунку 1.1.

Виходячи із функцій фінансів підприємств (формування фінансових ресурсів; розподіл та використання; контроль за формуванням і використанням фінансових ресурсів), можна виділити такі основні функціональні блоки фінансового менеджменту: фінансування; оптимізацію вкладень в інвестиційну діяльність і контролінг. Ці блоки тісно пов'язані між собою і складають цілісну систему функцій фінансового менеджменту [33].

Фінансова діагностика зорієнтована на функціональну підтримку фінансового менеджменту, що визначає його зміст та основні завдання

Рис. 1.1 Діагностика у системі функцій фінансового менеджменту

Провідною метою фінансової діагностики є орієнтація управлінського процесу на максимізацію прибутку та вартості капіталу власників при мінімізації ризику і збереженні ліквідності та платоспроможності підприємства. Для досягнення цієї мети вона вирішує цілий ряд функціональних завдань.

Розглянемо функції та завдання фінансового контролінгу:

а) координація:

- регулювання інформаційних потоків;
- координація процесу планування;

б) фінансова стратегія:

- активна участь у розробці фінансової стратегії підприємства

та координація роботи з планування фінансово-господарської діяльності;

- «Продаж» цілей і планів;
- вироблення пропозицій щодо адаптації організаційної структури

підприємства до обраної стратегії розвитку;

в) планування та бюджетування:

– розробка та постійне вдосконалення внутрішньої методики прогнозування та бюджетування;

- забезпечення процесу бюджетування;
- участь у розробці інвестиційних та інших бюджетів;

г) бюджетний контроль:

– внутрішній (управлінський) облік = managerial accounting;

– участь у складанні річних, квартальних і місячних звітів;

– аналіз відхилень фактичних показників діяльності від запланованих;

– забезпечення постійного аналізу та контролю ризиків у фінансово-господарській діяльності, а також розробка заходів щодо їх нейтралізації;

– виявлення та ліквідація вузьких місць на підприємстві;

– своєчасне реагування на появу нових можливостей (виявлення та розвиток сильних сторін);

– підготовка звіту про виконання бюджетів і розробка пропозицій щодо коригування планів і діяльності (рапортування);

д) внутрішній консалтинг та методологічне забезпечення:

– розробка методичного забезпечення діяльності окремих структурних підрозділів;

– надання консультацій і рекомендацій керівництву підприємства та структурним підрозділам у процесі розробки фінансової стратегії, планування, розробки і впровадження нових продуктів, процесів, систем;

е) внутрішній аудит та ревізія:

- забезпечення постійного контролю за дотриманням співробітниками встановленого документообороту, процедур проведення операцій, функцій і повноважень згідно з покладеними на них обов'язками;
- проведення внутрішнього аудиту та координація власної діяльності з діями незалежних аудиторських фірм при проведенні зовнішнього аудиту підприємства;
- забезпечення збереження майна підприємства.

У класичному розумінні головним завданням діяльності контролера є управління прибутком за допомогою бюджетування.

Система фінансової діагностики також підсилює вартісні орієнтири керівництва підприємством через:

- 1) чітку сегментацію сфер діяльності підприємства (центрів прибутковості та затрат);
- 2) систематичний аналіз конкурентоспроможності та ринкової інформації;
- 3) завершений цикл планування, який включає річне бюджетування, інвестиційне, середньострокове та стратегічне планування;
- 4) стандартизовану систему звітності, в тому числі в розрізі окремих структурних підрозділів;
- 5) розрахунок та аналіз вартісних показників.

Найважливішими цільовими показниками концепції фінансової діагностики є рентабельність капіталу та Cash-flow. У рамках системи контролінгу починаючи з 1995р. на підприємстві в розрізі окремих полів діяльності розраховується вартість капіталу (власного та позикового). Порівняння вартості капіталу із рентабельністю окремих полів бізнесу показує, які з них отримали додаткову вартість, а які зменшили. Центри прибутковості, що є санаційно неспроможними, недоцільно підтримувати.

Реалізація покладених завдань досягається в ході виконання службами контролінгу своїх функцій та використання специфічних методів.

1.2 Оцінка фінансового стану підприємства, її значення, та зміст.

За умов суттєвого розширення прав підприємств у галузі фінансово-економічної діяльності значно зростає роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану підприємств, оцінки їхньої ліквідності, платоспроможності і фінансової стійкості та пошуку шляхів підвищення і зміцнення фінансової стабільності.

Особливого значення набуває своєчасна та об'єктивна оцінка фінансового стану підприємств за виникнення різноманітних форм власності, оскільки жодний власник не повинен нехтувати потенційними можливостями збільшення прибутку (доходу) фірми, які можна виявити тільки на підставі своєчасного й об'єктивного аналізу фінансового стану підприємств.

Систематичний аналіз фінансового стану підприємства, його платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості необхідний ще й тому, що дохідність будь-якого підприємства, розмір його прибутку багато в чому залежать від його платоспроможності. Ураховують фінансовий стан підприємства і банки, розглядаючи режим його кредитування та диференціацію відсоткових ставок.

Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності. Передовсім на фінансовому стані підприємства позитивно позначаються безперервний випуск і реалізація високоякісної продукції.

Як правило, що вищі показники обсягу виробництва і реалізації

продукції, робіт, послуг і нижча їх собівартість, то вища прибутковість підприємства, що позитивно впливає на його фінансовий стан.

Неритмічність виробничих процесів, погіршення якості продукції, труднощі з її реалізацією призводять до зменшення надходження коштів на рахунки підприємства, в результаті чого погіршується його платоспроможність.

Існує і зворотний зв'язок, оскільки брак коштів може привести до перебоїв у забезпеченні матеріальними ресурсами, а отже у виробничому процесі.

Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства.

Саме цим зумовлюється необхідність і практична значущість систематичної оцінки фінансового стану підприємства, якій належить суттєва роль у забезпеченні його стабільного фінансового стану.

Отже, фінансовий стан – це одна з найважливіших характеристик діяльності кожного підприємства.

Метою оцінки фінансового стану підприємства є пошук резервів підвищення рентабельності виробництва і зміцнення комерційного розрахунку як основи стабільної роботи підприємства і виконання ним зобов'язань перед бюджетом, та іншими установами.

Фінансовий стан підприємства треба систематично й усебічно оцінювати з використанням різних методів, прийомів та методик аналізу. Це уможливить критичну оцінку фінансових результатів діяльності підприємства як у статистиці за певний період, так і в динаміці – за ряд періодів, дасть змогу визначити “больові точки” у фінансовій діяльності та способи ефективнішого використання фінансових ресурсів, їх раціонального розміщення.

Неефективність використання фінансових ресурсів призводить до

низької платоспроможності підприємства і, як наслідок, до можливих перебоїв у постачанні, виробництві та реалізації продукції; до невиконання плану прибутку, зниження рентабельності підприємства, до загрози економічних санкцій.

Основними завданнями аналізу фінансового стану є:

- дослідження рентабельності та фінансової стійкості підприємства;
- дослідження ефективності використання майна (капіталу) підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами;
- об'єктивна оцінка динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;
- оцінка становища суб'єкта господарювання на фінансовому ринку та кількісна оцінка його конкурентоспроможності;
- аналіз ділової активності підприємства та його становища на ринку цінних паперів;
- визначення ефективності використання фінансових ресурсів.

Аналіз фінансового стану підприємства є необхідним етапом для розробки планів і прогнозів фінансового оздоровлення підприємств.

Кредитори та інвестори аналізують фінансовий стан підприємств, щоб мінімізувати свої ризики за позиками та внесками, а також для необхідного диференціювання відсоткових ставок.

У результаті фінансового аналізу менеджер одержує певну кількість основних, найбільш інформативних параметрів, які дають об'єктивну та точну картину фінансового стану підприємства.

При цьому в ході аналізу менеджер може ставити перед собою різні цілі: аналіз поточного фінансового стану або оцінку фінансової перспективи підприємства.

Аналіз фінансового стану – це частина загального аналізу господарської діяльності підприємства, який складається з двох взаємозв'язаних розлівів:

фінансового та управлінського аналізу.

Розподіл аналізу на фінансовий та управлінський зумовлений розподілом системи бухгалтерського обліку, яка склалася на практиці, на фінансовий та управлінський облік. Обидва види аналізу взаємозв'язані, мають спільну інформаційну базу (рис.1.2).

Особливостями зовнішнього фінансового аналізу є:

- орієнтація аналізу на публічну, зовнішню звітність підприємства;
- множинність об'єктів – користувачів;
- різноманітність цілей і інтересів суб'єктів аналізу;
- максимальна відкритість результатів аналізу для користувачів

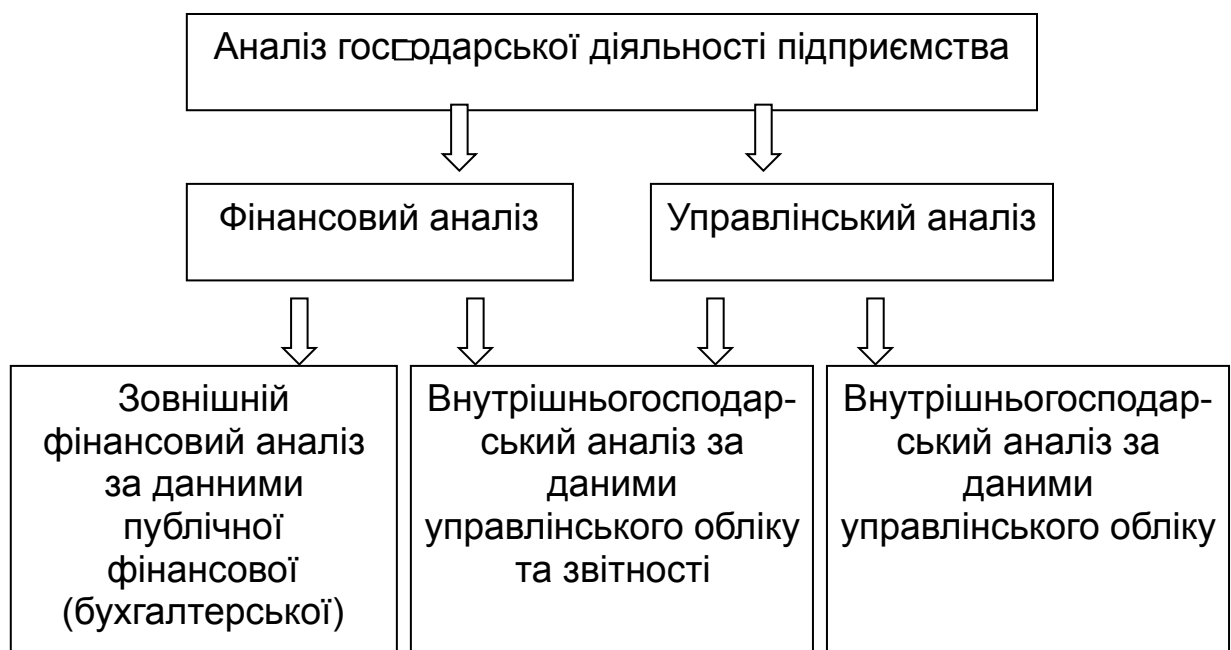

Рис.1.2 Місце фінансового аналізу у загальній системі аналізу господарської діяльності підприємства

Основним змістом зовнішнього фінансового аналізу, який здійснюється партнерами підприємства, контролюючими органами на основі даних публічної фінансової звітності, є:

- аналіз абсолютних показників прибутку;
- аналіз показників рентабельності;
- аналіз фінансового стану, фінансової стійкості, стабільності підприємства, його платоспроможності та ліквідності балансу;
- аналіз ефективності використання залученого капіталу;
- економічна діагностика фінансового стану підприємства.

На відміну від внутрішнього, відповідні складові зовнішнього аналізу більш формалізовані та менш деталізовані. Різниця у змісті зовнішнього і внутрішнього аналізу пов'язана з різницею інформаційного забезпечення і завдань, що їх вирішують обидва ці види аналізу.

Основним змістом внутрішнього (традиційного) аналізу фінансового стану підприємства є:

- аналіз майна (капіталу) підприємства;
- аналіз фінансової стійкості та стабільності підприємства;
- оцінка ділової активності підприємства;
- аналіз динаміки прибутку та рентабельності підприємства і факторів, що на них впливають;
- аналіз кредитоспроможності підприємства;
- оцінка використання майна та вкладеного капіталу;
- аналіз власних фінансових ресурсів;
- аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства;
- аналіз самоокупності підприємства.

Цей аналіз здійснюється аналітиками підприємства і ґрунтується на широкій інформаційній базі, включаючи й оперативні дані.

Традиційна практика аналізу фінансового стану підприємства опрацювала певні прийоми й методи його здійснення.

Можна назвати шість основних прийомів аналізу:

1) горизонтальний (часовий) аналіз – порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом;

2) вертикальний (структурний) аналіз – визначення структури фінансових з оцінкою впливу різних факторів на кінцевий результат;

3) трендовий аналіз – порівняння кожної позиції звітності з рядом попередніх періодів та визначення тренду, тобто основної тенденції динаміки показників, очищеної від впливу індивідуальних особливостей окремих періодів (за допомогою тренду здійснюється екстраполяція найважливіших фінансових показників на перспективний період, тобто перспективний прогнозний аналіз фінансового стану);

4) аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – розрахунок відношень між окремими позиціями звіту або позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язків показників;

5) порівняльний аналіз – внутрішньогосподарський аналіз зведених показників звітності за окремими показниками самого підприємства та його дочірніх підприємств (філій), а також міжгосподарський аналіз показників даної фірми порівняно з показниками конкурентів або із середньогалузевими та середніми показниками;

6) факторний аналіз – визначення впливу окремих факторів (причин) на результативний показник детермінованих (розділених у часі) або стохастичних (що не мають певного порядку) прийомів дослідження. При цьому факторний аналіз може бути як прямим (власне аналіз), коли результативний показник розділяють на окремі складові, так і зворотним (синтез), коли його окремі елементи з'єднують у загальний результативний показник.

Предметом фінансового аналізу підприємства є його фінансові ресурси, їх формування та використання. Для досягнення основної мети аналізу фінансового стану підприємства – об'єктивної його оцінки та виявлення на цій основі потенційних можливостей підвищення ефективності формування й використання фінансових ресурсів – можуть застосовуватися різні методи аналізу.

Методи фінансового аналізу – це комплекс науково-методичних інструментів та принципів дослідження фінансового стану підприємства.

В економічній теорії та практиці існують різні класифікації методів економічного аналізу взагалі та фінансового аналізу зокрема.

Перший рівень класифікації виокремлює неформалізовані та формалізовані методи аналізу.

Неформалізовані методи аналізу ґрунтуються на описуванні аналітичних процедур на логічному рівні, а не на жорстких аналітичних взаємозв'язках та залежностях. До неформалізованих належать такі методи:

- експертних оцінок і сценаріїв,
- психологічні,
- морфологічні,
- порівняльні,
- побудови системи показників,
- побудови системи аналітичних таблиць.

Ці методи характеризуються певним суб'єктивізмом, оскільки в них велике значення мають інтуїція, досвід та знання аналітика.

До формалізованих методів фінансового аналізу належать ті, в основу яких покладено жорстко формалізовані аналітичні залежності, тобто методи:

- ланцюгових підстановок,
- арифметичних різниць,
- балансовий,
- виокремлення ізольованого впливу факторів,
- відсоткових чисел,
- диференційний,
- логарифмічний,
- інтегральний,
- простих і складних відсотків,
- дисконтування.

У процесі фінансового аналізу широко застосовуються і традиційні методи економічної статистики (середніх та відносних величин, групування, графічний, індексний, елементарні методи обробки рядів динаміки), а також математико-статистичні методи (кореляційний аналіз, дисперсійний аналіз, факторний аналіз, метод головних компонентів).

Використання видів, прийомів та методів аналізу для конкретних цілей вивчення фінансового стану підприємства в сукупності становить методологію та методику аналізу.

Фінансовий аналіз здійснюється за допомогою різних моделей, які дають змогу структурувати та ідентифікувати взаємозв'язки між основними показниками. Існують три основні типи моделей, які застосовуються в процесі аналізу фінансового стану підприємства: описові, предикативні та нормативні.

Описові моделі є основними. До них належать: побудова системи звітних балансів; подання фінансової звітності у різних аналітичних розрізах; вертикальний та горизонтальний аналіз звітності; система аналітичних коефіцієнтів; аналітичні записки до звітності. Описові моделі засновані на використанні інформації з бухгалтерської звітності.

Предикативні моделі – це моделі передбачувального, прогностичного характеру. Вони використовуються для прогнозування доходів та прибутків підприємства, його майбутнього фінансового стану. Найбільш поширені з них: розрахунки точки критичного обсягу продажу, побудова прогностичних фінансових звітів, моделі динамічного аналізу (жорстко детерміновані факторні та регресивні моделі).

Нормативні моделі – це моделі, які уможливають порівняння фактичних результатів діяльності підприємства із нормативними (розрахованими на підставі нормативу). Ці моделі використовуються, як правило, у внутрішньому фінансовому аналізі. Їхня суть полягає у встановленні нормативів на кожну статтю витрат стосовно технологічних процесів, видів

виборів та у розгляді і з'ясуванні причин відхилень фактичних даних від цих нормативів.

Фінансовий аналіз значною мірою базується на застосуванні жорстко детермінованих факторних моделей.

Таким чином, у ході аналізу фінансового стану підприємства можуть використовуватися найрізноманітніші прийоми, методи та моделі аналізу. Їхня кількість та широта застосування залежать від конкретних цілей аналізу та визначаються його завданнями в кожному конкретному випадку.

Підбиваючи підсумок розгляду сутності оцінки фінансового стану підприємства, слід іще раз підкреслити, що необхідність та значення такої оцінки зумовлені потребою систематичного аналізу та вдосконалення роботи за ринкових відносин, переходу до самоокупності, самофінансування, потребою в поліпшенні використання фінансової стабільності підприємства.

1.3. Інформаційне забезпечення оцінки фінансового стану підприємств

Інформаційною базою для оцінювання фінансового стану підприємства є дані:

- балансу (форма №1);
- звіту про фінансові результати (форма №2);
- звіту про рух грошових коштів (форма №3);
- звіту про власний капітал (форма №4);
- дані статистичної звітності та оперативні дані.

Інформацію, яка використовується для аналізу фінансового стану підприємств, за доступністю можна поділити на відкриту та закрити (таємну).

Інформація, яка міститься в бухгалтерській та статистичній звітності, виходить за межі підприємства, а отже є відкритою.

Кожне підприємство розробляє свої планові та прогнозні показники, норми, нормативи, тарифи таліміти, систему їх оцінки та регулювання фінансової діяльності. Ця інформація становить комерційну таємницю. Відповідно до чинного законодавства України підприємство має право тримати таку інформацію в секреті. Перелік її визначає керівник підприємства.

Усі показники бухгалтерського балансу та звітності взаємозв'язані один з одним. Їх цінність для своєчасної та якісної оцінки фінансового стану підприємства залежить від їхньої вірогідності та дати складання звіту.

У цілому бухгалтерський баланс складається з активу та пасиву і свідчить про те, як на певний час розподілено активи та пасиви і як саме здійснюється фінансування активів за допомогою власного та залученого капіталу.

З погляду фінансового аналізу є три основні вимоги до бухгалтерської звітності.

Вона повинна уможливлувати:

- оцінку динаміки та перспектив одержання прибутку підприємством;
- оцінку наявних у підприємства фінансових ресурсів та ефективності їх використання;
- прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері фінансів для здійснення інвестиційної політики.

Фінансовий аналіз – це спосіб оцінювання і прогнозування фінансового стану підприємства на підставі його бухгалтерської та фінансової звітності і оперативних даних.

Звіт про фінансові результати відображає ефективність (неефективність) діяльності підприємства за певний період. Якщо баланс відображає фінансовий стан підприємства на конкретну дату, то звіт про прибутки та доходи дає

картину фінансових результатів за відповідний період (квартал, півріччя, 9 місяців, рік).

У звіті про фінансові результати наводяться дані про дохід (виручку) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); інші операційні доходи; фінансові результати від операційної діяльності (прибуток чи збиток); дохід від участі в капіталі; інші доходи та фінансові доходи; фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування (прибуток чи збиток); надзвичайні доходи чи витрати; чисті прибуток чи збиток.

Отже, порівняно із формою звітності, яка діяла раніше. Суттєво розширено показники доходів і прибутків підприємства.

Фінансова звітність підприємств містить також іншу інформацію щодо стану фінансів підприємств. На основі аналізу звітних даних визначаються основні тенденції формування й використання фінансових ресурсів підприємства, причини змін, що сталися, сильні та слабкі сторони підприємства та резерви поліпшення фінансового стану підприємства у перспективі.

Неможливо переоцінити значення поної т достовірної інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства для вирішення поточних та перспективних фінансово-господарських проблем. Для прийняття правильних фінансових управлінських рішень на рівні підприємства треба використовувати дані, які відповідають певним правилам, вимогам і нормам, є зрозумілими та прийнятними для користувачів. Зокрема, щоб порівняти фінансові результати, досягнуті у попередньому та поточному звітних періодах, необхідно використовувати лише порівнянні відповідні показники, тобто такі, які визначені за єдиною методологією з використанням однакових баз розрахунку, критеріїв та правил.

З цією метою підприємство повинно розробити свою фінансову облікову політику, яка підпорядковується потребам внутрішнього менеджменту. Але, як правило, для прийняття ефективних управлінських рішень менеджери не обмежуються суто внутрішньою фінансовою інформацією, а порівнюють її з

відповідними показниками подібних підприємств, підприємств-конкурентів чи партнерів по бізнесу. Тому закономірно виникає потреба в уніфікації вимог до фінансової інформації в рамках галузі, регіону, усієї економічної системи країни.

Процес такої уніфікації називають стандартизацією бухгалтерського обліку. Стандартизація бухгалтерського обліку – це процес розробки та послідовного застосування єдиних вимог, правил та принципів до визнання, оцінки і відображення у фінансових звітах окремих об'єктів бухгалтерського обліку.

Загальні вимоги до фінансової звітності викладено в положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 (далі – П(С)БО 1), затвердженому наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 №87. Дане положення визначає:

- мету фінансових звітів;
- їх склад;
- звітний період;
- якісні характеристики та принципи, якими слід керуватися під час складання фінансових звітів;
- вимоги до розкриття інформації у фінансових звітах.

П(С)БО 1 треба застосувати за підготовки й надання фінансових звітів підприємствами, організаціями, установами та іншими юридичними особами (далі – підприємствами) усіх форм власності (крім банків і бюджетних установ). Проте тут не розглядаються правила складання консолідованої фінансової звітності.

Основою П(С)БО 1 є Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (переглянутий у 1997 р.) Комітету з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

Фінансова звітність визначена П(С)БО 1 як бухгалтерська звітність, яка відображає фінансовий стан підприємства і результати його діяльності за звітний період. Метою такої звітності є забезпечення загальних інформаційних

потреб широкого кола користувачів, які покладаються на неї як на основне джерело фінансової інформації. Для прийняття економічних рішень користувачам фінансових звітів необхідна інформація про фінансовий стан, результати діяльності та зміни у фінансовому стані підприємства. Зазначені інформаційні потреби обумовили склад фінансової звітності. За П(С)БО 1, до неї належать:

- баланс;
- звіт про фінансові результати;
- звіт про рух грошових коштів;
- звіт про власний капітал;
- = примітки до звітів.

Інші звіти (звернення ради директорів до акціонерів, звіт керівництва компанії, звіт аудитора тощо), які включені до звітності підприємства, не є фінансовою звітністю. Новий склад звітності відповідає Міжнародним стандартам бухгалтерського обліку.

Компоненти фінансової звітності відображають різні аспекти господарських операцій і подій за звітний період, відповідну інформацію попереднього звітного періоду, розкриття облікової політики та її змін, що робить можливим ретроспективний аналіз діяльності підприємства (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Призначення основних компонентів фінансової звітності

Компоненти фінансової звітності	Зміст	Використання інформації
Баланс	Наявність економічних ресурсів, які контролюються підприємством, на дату балансу	Оцінка структури ресурсів підприємства, їх ліквідності та платоспроможності підприємства; прогнозування майбутніх потреб у позиках; оцінка та прогнозування змін в економічних ресурсах, які підприємство (імовірно) контролюватиме в майбутньому
Звіт про фінансові результати	Доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства за звітний період	Оцінка та прогноз; прибутковості діяльності підприємства; структури доходів та витрат
Звіт про власний капітал	Зміни в складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду	Оцінка та прогноз змін у власному капіталі
Звіт про рух грошових коштів	Генерування та використання грошових коштів протягом звітного періоду	Оцінка та прогноз операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства

Примітки	<p>Вибрана облікова політика.</p> <p>Інформація, не наведена безпосередньо у фінансових звітах, але обов'язкова за П(С)БО.</p> <p>Додатковий аналіз статей звітності, необхідний для забезпечення її зрозумілості</p>	<p>Оцінка та погноз: облікової політики; ризику або непевності, які впливають на підприємство його ресурси та зобов'язання; діяльності підрозділів підприємства тощо</p>
----------	---	--

Такі компоненти фінансової звітності, як баланс, звіт про фінансові результати, звіт про власний капітал та звіт про рух грошових коштів, складаються зі статей, які об'єднуються у відповідні розділи. Форми, перелік статей фінансових звітів та їх зміст установлені П(С)БО 2-5. Але підприємство заносить інформацію до тієї чи іншої статті відповідного фінансового звіту тільки тоді, коли: існує ймовірність збільшення або зменшення майбутніх економічних вигод, пов'язаних із цією статтею; оцінка статті може бути достовірно визначена.

1.4 Принципи формування фінансової звітності, як основи аналізу фінансового стану.

Фінансова звітність повинна надати дохідливу, доречну, достовірну та порівняну інформацію щодо фінансового стану, результатів діяльності підприємства, руху його грошових коштів, змін у складі власного капіталу.

Для того, щоб фінансова звітність була зрозумілою користувачам, П(С)БО 1 передбачається наявність у ній даних про:

- підприємство;
- дату звітності та звітний період;
- валюту звітності та одиницю її виміру;
- відповідні показники (статті) за звітний та попередній періоди;
- облікову політику підприємства та її зміни;
- аналітичну інформацію щодо статей фінансових звітів;
- консолідацію фінансових звітів;
- припинення (ліквідацію) окремих видів діяльності;
- обмеження щодо володіння активами;
- участь у спільних підприємствах;
- виявлення помилки та пов'язані з ними коригування;
- переоцінку статей фінансових звітів;
- іншу інформацію.

Фінансова звітність має бути підготовлена та надана користувачами у певні термини, які визначаються чинним законодавством. У разі надмірної затримки в наданні звітної інформації вона може втратити свою актуальність.

Дані фінансової звітності є підставою не тільки для оцінки результатів звітного періоду, а й для їх прогнозування. Так, інформація щодо фінансового стану та результатів часто використовується як підстава для прогнозування майбутнього фінансового стану. Під час підготовки фінансової звітності кожне підприємство розглядається як юридична особа, що відокремлена від власників

– фізичних осіб. Таким чином, особисте майно та зобов'язання власників не повинні відображатись у фінансовій звітності підприємства. Тому у фінансовій звітності (зокрема, в балансі) передбачене відображення лише зобов'язань власників стосовно їхніх внесків до капіталу та обов'язкового розподілу частини доходу між власниками (у вигляді відсотків, дивідендів, вилучення капіталу тощо). Цей принцип дістав назву принципу автономності підприємства.

Отже, якщо власник підприємства вносить власні грошові кошти у банк з метою збільшення статутного капіталу даного підприємства, то цю операцію буде відображено у фінансовій звітності. Якщо ж метою власника буде отримання відсотків на власні кошти, та їх використання на власні потреби, така господарська операція не вплине на показники фінансової звітності.

Фінансові звіти складаються також виходячи з принципу безперервності діяльності підприємства, тобто визнання того, що підприємство не має ні наміру, ані потреби ліквідуватися або суттєво зменшувати масштаби своєї діяльності (принаймні протягом наступного звітного періоду). За інших обставин, коли події після складання балансу засвідчать наміри підприємства припинити свою діяльність або покажуть неможливість її продовження, підприємство не може використовувати П(С)БО 1 як основу для підготовки своїх фінансових звітів (п. П(С)БО 6). Тоді поділ його активів і зобов'язань на необоротні та оборотні (довгострокові і короткострокові) втрачає сенс. Адже підприємство повинне в процесі ліквідації покрити усі свої зобов'язання (спочатку перед кредиторами, потім перед власниками). Тому всі активи стають оборотними, а зобов'язання – короткотерміновими. Переважна оцінка статей балансу за собівартістю не може бути використана, їх слід переоцінити за ринковою вартістю. Фактично скасовуються майже всі принципи формування фінансової звітності безперервно діючого підприємства. Принцип періодичності передбачає розподіл діяльності підприємства на певні періоди часу (звітні періоди) з метою складання фінансової звітності.

За П(С)БО 1 звітний період становить календарний рік. Проте для новоствореного підприємства або для підприємства, яке ліквідується, тривалість звітного періоду може бути іншою. Передбачається також складання проміжної звітності (квартальної та місячної) наростаючим підсумком з початку року. Тепер активи, підприємства (незавершене виробництво, готова продукція, основні засоби, нематеріальні активи) будуть оцінюватися за виробничою собівартістю у складі прямих та виробничих накладних витрат.

До собівартості придбаних активів включатимуться:

- ціна придбання;
- податки, мито, збори (крім тих, що повертаються згодом підприємству);
- витрати на їхню доставку, вантажно-розвантажувальні роботи;
- витрати доведення активів до стану, придатного для використання (реалізації);
- інші витрати, безпосередньо пов'язанні з придбанням цих активів.

Принцип нарахування полягає в тому, що результати господарських операцій ураховуються тоді, коли вони фактично відбуваються (а не тоді, коли отримуються або сплачуються грошові кошти), і відображаються в бухгалтерському обліку та фінансових звітах тих періодів, до яких вони відносяться. Завдяки цьому користувачі отримують інформацію не тільки про минулі операції, пов'язанні з виплатою або отриманням грошових коштів, а й про зобов'язання сплатити грошові кошти в майбутньому та ресурси, які мають надійти у майбутньому. Така інформація щодо минулих операцій є найбільш корисною для прийняття користувачами економічних рішень.

П(С)БО 1 зазначає, що принцип нарахування має застосовуватися одночасно з принципом відповідності, за яким витрати визначаються у звіті про фінансові результати на підставі прямого зв'язку між ними та отриманими доходами. Щоб бути достовірною, інформація у фінансових звітах повинна бути повною, зважаючи на її важливість для користувача та витрати, пов'язані з

отриманням цієї інформації. Тому фінансова звітність не обмежується лише балансом, звітами про фінансові результати, власний капітал та рух грошових коштів. Вона містить примітки, які надають інформацію про облікову політику підприємства та додаткові пояснення до окремих статей цих звітів. Крім того, у примітках розкриваються важливі для користувачів фінансової звітності події, які відбулися після складання балансу. Наприклад, оголошення про виплату дивідендів на акції. У складі річного бухгалтерського звіту українських підприємств передбачено форму №3 “Звіт про рух грошових коштів” та форму №4 “Звіт про власний капітал” та пояснювальну записку. Проте інформація, яка в них наводиться, лише в незначній мірі задовольняє потреби користувачів для здійснення ретроспективного та перспективного аналізу діяльності підприємств з метою прийняття прогнозних фінансово- економічних рішень.

Що ж стосується непередбачених подій після складання балансу, то вони раніше не впливали на показники звітів і не розкривались у пояснювальній записці. Тепер, за П(С)БО 6, такі події поділяються на дві групи та коригуються певні статті звітності або пояснюються в примітках. Щоб скласти фінансову звітність, керівництво підприємства формує облікову політику, тобто вибирає принципи, методи та процедури обліку в такий спосіб, щоб достовірно відобразити фінансове положення й результати діяльності підприємства та забезпечити порівнянність фінансових звітів. Надання користувачам інформації про політику бухгалтерського обліку, яку підприємство повинно використовувати постійно за складання фінансових звітів, будь-яких змін у цій політиці та впливу таких змін на показники фінансових звітів є вимогою принципу послідовності. Дотримання цього принципу є передумовою порівнянності фінансових звітів. Адже користувачі отримують можливість визначати відмінності ведення бухгалтерського обліку, які використовуються самим підприємством або різними підприємствами протягом певних звітних періодів.

За П(С)БО 1 підприємство буде висвітлювати свою облікову політику у примітках, описуючи принципи оцінки та методи обліку окремих статей звітності. Тепер підприємство буде мати право вибору, прийматиме ці рішення самостійно.

Що ж стосується змін облікової політики, то в П(С)БО 6 визначено:

- коли можливі такі зміни;
- що не вважається зміною облікової політики;
- як впливають зміни облікової політики на показники фінансових звітів;
- які примітки слід давати у разі змін облікової політики.

Цілій низці господарських операцій, таких як погашення сумнівної заборгованості, визначення можливого строку корисного використання основних засобів тощо, притаманна невизначеність. Тому під час складання звітів слід застосовувати принцип обачності, щоб активи або дохід завищені, а зобов'язання чи витрати – занижені. Сутність операцій або інших подій не завжди відповідає тому, що впливає з їхньої юридичної форми. Наприклад, підприємство може передати актив іншій стороні в такий спосіб, що дальше використання майбутніх економічних вигод, утілених у цьому активі, залишається за даним підприємством. За таких обставин відображення цієї операції як продажу не відповідатиме її суті. Тому керівництво підприємства повинне надавати перевагу економічному змісту господарських операцій над їхньою юридичною формою. Принцип єдиного грошового вимірника передбачає вимірювання та узагальнення всіх операцій підприємства в його фінансовій звітності.

Під час складання фінансової звітності необхідно намагатися узгодити усі перелічені принципи так, щоб досягти належних якісних характеристик фінансової звітності. Порівнюючи П(С)БО 1 з вимогами Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №250 (квітень 1993р.), з наступними

змiнами i доповненнями, та iнструкції про порядок заповнення форм рiчного бухгалтерського звітi, затвердженої Мiнфiном України №139 вiд 18 серпня 1995 року, з наступними змiнами i доповненнями, бачимо, що розбiжностi мiж ними стосуються як складу зiтностi, так i методологiчних основ її подання.

Методологiчнi вiдмiнностi попереднiх iнструкцiй полягають передовсiм у тому, що: якiснi характеристики фiнансової зiтностi розглядалися з позицiй такого користувача звітiв, як держава; не використовувалися принципи безперервностi дiяльностi та превалювання змiсту над формою; принципи нарахування та вiдповiдностi доходiв i витрат, повного висвiтлення, послiдовностi, обачностi використовувалися частково й непослiдовно.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОГО
УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ НА ПРИКЛАДІ ПАТ
«ТУРБОГАЗМАШ»

2.1 Фінансово-економічна оцінка структури та динаміки балансу
підприємства ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ» ЗА 2016-2019 РР.

ПАТ «Турбогазмаш» - науково-виробниче підприємство, що має багаторічний практичний досвід по розробці, виробництву і впровадженню енерготехнологічного устаткування на об'єктах нафтогазової й енергетичної промисловості. Акціонерне товариство впевнено займає ведуче місце в нафтогазовій галузі України і країнах СНД у рішенні цілого ряду задач розробки і впровадження передової техніки і технології буровлення, видобутку, підготовки, переробки і транспорту нафти і газу.

Діяльність акціонерного товариства охоплює всі стадії виробництва від досліджень і розробок до постачання готової продукції "під ключ", включаючи будівельно-монтажні і пуско-налагоджувальні роботи, навчання обслуговуючого персоналу, гарантійне і післягарантійне обслуговування.

У даний час акціонерне товариство розробляє і виготовляє наступні види устаткування для нафтогазового й енергетичного комплексів:

- турбоохолодильні агрегати для охолодження природного газу в технологічних схемах його підготовки і переробки;
- утилізаційні енергетичні турбодетандерні установки для перетворення енергії надлишкового тиску природного газу в електричну енергію;
- устаткування для підготовки і переробки нафти і газу;
- пересувні установки дослідження природного газу без випуску газу в атмосферу;

- газорозподільні станції і газорозподільні пункти;
- електростанції з газотурбінним приводом;
- ваговози гусеничні для монтажу і транспортування блоків бурових установок;
- газові і повітряні компресори і насоси різного призначення;
- нафтогазпромисловий інструмент і ін.

При розробці кожної нової конструкції використовуються останні досягнення науки і техніки, найсучасніші технології і нові матеріали, що дозволяють надійно працювати в будь-яких кліматичних умовах від арктичних до південних широт. Замовниками продукції акціонерного товариства переважно є підприємства нафтогазового й енергетичного комплексу України, Російської Федерації, Білорусі, Латвії, Туркменії, Узбекистану, Азербайджану і Казахстану. Одним з напрямків основної діяльності ПАТ "Турбогазмаш" є створення і впровадження утилізаційних детандерних енергетичних установок для перетворення енергії надлишкового тиску природного газу в електричну енергію з установленою потужністю від 8 КВт до 6 000 КВт.

На даний час підприємство впровадило низькотемпературні турбодетандерні агрегати на установках комплексної підготовки газу (УКПГ) на 28 об'єктах України, 24 об'єктах Туркменістану, 6 об'єктах Азербайджану, 5 об'єктах Узбекистану; на даний момент йде впровадження на 9 об'єктах. Підприємство впровадило утилізаційні турбодетандерні установки на 3 об'єктах України, 1 об'єкті Узбекистану, 3 об'єктах Республіки Білорусь і йде впровадження на 4 об'єктах.

У рамках фінансового контролінгу зусилля фінансових служб підприємства концентруються на одному з основних завдань – дослідження проведених розрахунків та аналізу фінансових показників, до яких відносять:

- показники рентабельності;
- показники ліквідності;

- показники ділової активності;
- показники фінансової стійкості.

До уваги береться також оцінка структури та динаміки балансу підприємства. На базі отриманих даних служба контролінгу не тільки виявляє сильні та слабкі сторони господарської діяльності підприємства, але й причини їх виникнення. Вона розробляє план роботи, як для короткострокового (оперативного), так і для довгострокового (стратегічного) періоду. У плані фіксуються цілі, яких підприємство прагне досягти. Діяльність може бути зорієнтована на максимізацію прибутковості та рентабельності, досягнення певного рівня показників, забезпечення стабільної ліквідності та платоспроможності.

В процесі проведення розрахунків та аналізу основних показників фінансового стану ПАТ «Турбогазмаш» необхідно ссилатися на фінансову звітність підприємства за 2017, 2018, 2019 роки.

Актив балансу відображає інформацію про розміщення капіталу, який знаходиться у розпорядженні підприємства ПАТ «Турбогазмаш» та інвестування його в конкретне майно та матеріальні цінності (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Структура та динаміка активу балансу

АКТИВ	Код рядка	2017р.		2018р.		2019р.		відхилення 2018р		відхилення 2019р	
		тис.грн	%	тис.грн	%	тис.грн	%	тис.грн	пит.вага	тис.грн	пит.вага
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
I. Необоротні активи											
Нематеріальні активи:											
залишкова вартість	010	1647,5	0,12	4141	0,27	3916,5	0,24	2493,5	0,15	-224,5	-0,03
первісна вартість	011	2238	0,16	6808,5	0,45	10294	0,63	4570,5	0,29	3485,5	0,18

чиста реалізаційна вартість	160	133458	9,95	124440,5	8,31	83984,5	5,13	-9017,5	-1,64	-4045,6	-3,18
первісна вартість	161	136868	10,2	129707,5	8,66	85987	5,25	-7160,5	-1,54	-43720,5	-3,41
резерв сумнівних боргів ()	162	3410	0,25	5267	0,35	2005,5	0,12	1857	0,1	-3264,5	-0,23
Дебіторська заборгованість за розрахунками:											
з бюджетом	170	5846,5	0,44	6299	0,42	16594	1,01	452,5	-0,02	10295	0,59
за виданими авансами	180	57510,5	4,29	82162,5	5,49	102600,5	6,27	24652	1,2	20438	0,78
з нарахованих доходів	190	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
із внутрішніх розрахунків	200	4921,5	0,37	679	0,04	1197,5	0,07	-4242,5	-0,33	518,5	0,03
Інша поточна дебіторська заборгованість	210	17958,5	1,34	30157	2,01	27629	1,69	12198,5	0,67	-2528	-0,32
Поточні фінансові інвестиції	220	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Грошові кошти та їх еквіваленти:											
в національній валюті	230	4532,5	0,34	1893	0,12	3806,5	0,23	-2639,5	-0,22	1913,5	0,11
в іноземній валюті	240	13720,5	1,02	15771	1,05	15718	0,96	2050,5	0,03	-53	-0,09
Інші оборотні активи		351	0,03	176,5	0,01	14231	0,87	-174,5	-0,02	14054,5	0,86
Усього за розділом II	260	670298,5	49,9	765536,5	51,1	819965	50,1	95238	1,2	54428,5	-1
III. Витрати майбутніх періодів	270	67,5	0,01	100,5	0,01	96,5	0,01	33	0	-4	0
Баланс	280	1341876,5	100	1497100	100	1635608,5	100	155223,5	0	138508,5	0

Отже, зробивши розрахунки, в першу чергу розглянемо зміни щодо майна підприємства (актив балансу). Маємо, вартість майна в 2018 році збільшилась з 1341876 тис.грн. до 1497100 тис.грн. на 155223,5 (11,56%), у 2019 році – з 1497100 тис.грн. до 1635608,5 тис.грн. на 138508,5 тис. грн. чи на 9,25%.

В структурі активу підприємства в 2017 році необоротні активи дорівнюють оборотним (50%).

В 2018 році необоротні активи збільшились на 59952,5 тис.грн. з 671510,5 тис.грн. до 731463 тис.грн. або на 8,93%, але їх питома вага по

відношенню до загальної структури активу зменшилась і дорівнює 48,9%. У 2019 році вони також зросли з 731463 тис.грн. до 815547 тис.грн. на 84084 тис.грн. тобто на 11,50% і їх питома вага становить 49,8%.

В свою чергу оборотні активи теж зростають: у 2018 році – на 95238 тис.грн. (14,21%) з 670298,5 тис.грн. до 765536,5 тис.грн., питома вага становить 51,1%; у 2019 році – на 54428,5 тис.грн. чи на 7,11% з 765536,5 тис.грн. до 819965 тис.грн., питома вага яких 50,1%. Взагалі ніяких істотних змін не відбулося, але з'явилися відстрочені податкові активи, які дорівнюють як у 2018 так і в 2019 роках 14756,5 їх питома вага в 2018 році становить 0,99%, а в 2019 році – 0,90%, тобто невеликий вплив на матеріальні активи. Також з приведеної таблиці можна зробити висновок, що в аналізуючого підприємства спостерігається зменшення основних засобів і збільшення оборотних активів по відношенню до 2017 року.

Інформація яка знаходиться в пасиві балансу, дозволяє визначити, які зміни відбулися в структурі власного та позикового капіталу, скільки залучено в обіг підприємства довгострокових та короткострокових коштів, тобто пасив відображає, звідки взяли кошти, які були направлені на формування майна підприємства (табл. 2.2). Розглянувши структуру та динаміку пасиву балансу, можемо сказати, що істотно зріс статутний капітал: у 2018 році – на 139173,5 тис.грн. (6378,3%) з 2182 тис.грн. до 141355,5 тис.грн., питома вага якого спочатку дорівнювала 0,16%, а потім 9,44%; у 2019 році – на 139173,5 тис.грн. з 141355 тис.грн. до 280259 тис.грн. (98,5%), питома вага становить 17,2%. Все це говорить про наявність самостійності та незалежності підприємства.

Резервний фонд та нерозподілений прибуток з кожним роком зростають, що означає підвищення ділової активності. Поточні зобов'язання не на багато, але збільшились: в 2018 році – на 123352 тис.грн. тобто на 35,35% з 348845,5 тис.грн. до 472197,5 тис.грн.; в 2019 році – на 45557,5 тис.грн. або на 9,64% з 472197,5 тис.грн. до 517755 тис.грн..

Залучення довгострокових кредитів для створення майна підприємства

говорить про обмірковане формування фінансової стратегії. Довгострокові зобов'язання збільшилися у 2018 році на 42 тис.грн., у 2019 році – на 20034,5 тис.грн., питома вага в структурі пасиву балансу спочатку зменшилась на 0,06%, що становить, 0,50% а потім зросла на 0,18% і дорівнює 1,68%.

Таким чином, збільшення джерел формування майна підприємства відбулося за рахунок власного капіталу, довгострокових зобов'язань та поточних зобов'язань.

Таблиця 2.2

Структура та динаміка пасиву балансу

ПАСИВ	Код	2017р.		2018р.		2019р.		відхилення 2018р		відхилення 2019р	
		ряд ка	тис.гр н	%	тис.грн	%	тис.грн	%	тис.грн	пит.в ага	тис.грн
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
I. Власний капітал											
Статутний капітал	300	2182	0,16	141355,5	9,44	280529	17,2	139173,5	9,28	139173,5	7,76
Пайовий капітал	310	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Додатковий вкладений капітал	320	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інший додатковий капітал	330	924684	68,9	781877	52,2	640640	39,2	-142807	-16,7	-141417	-13
Резервний капітал	340	545	0,04	26695	1,78	52845	3,23	26150	1,74	26150	1,45
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	350	77612	5,78	117341	7,84	153941,5	9,41	39729	2,06	36600,5	1,57
Неоплачений капітал ()	360	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Вилучений капітал ()	370	19493	1,45	49930	3,34	37583	2,30	30437	1,89	-12347	-1,04
Усього за розділом I	380	985530	73,4	1017338,5	67,9	1090192,5	66,7	31808,5	-5,5	72854	-1,2

з одержаних авансів	540	168810	12,6	199834,5	13,3	206404,5	12,6	31024,5	0,7	6570	-0,7
з бюджетом	550	9488	0,71	10768,5	0,72	4791	0,29	1280,5	0,01	-5977,5	-0,43
з позабюджетних платежів	560	550	0,04	-	-	-	-	-550	-0,04	-	-
зі страхування	570	1954	0,15	2844	0,19	3858	0,24	890	0,04	1009	0,05
з оплати праці	580	5592	0,42	6593,5	0,44	8525,5	0,52	1001,5	0,02	1932	0,08
з учасниками	590	1159	0,09	2101,5	0,14	2470,5	0,15	942,5	0,05	369	0,01
з внутрішніх розрахунків	600	319	0,02	449	0,03	171,5	0,01	130	0,01	-277,5	-0,02
Інші поточні зобов'язання	610	3307,5	0,25	1633,5	0,11	6860,5	0,42	-1674	-0,14	5227	0,31
Усього за розділом IV	620	348845,5	26	472197,5	31,5	517755	31,6	123352	5,5	45557,5	0,1
V. Доходи майбутніх періодів	630	71	0,01	92	0,01	128,5	0,01	21	0	36,5	0
Баланс	640	1341876,5	100	1497100	100	1635608,5	100	155223,5	0	138508,5	0

2.2 Аналіз показників ділової активності підприємства

Ділова активність означає, що всі свої зусилля підприємство повинно спрямувати на просування на ринках продукції, праці, капіталу. Під час аналізу фінансово-господарської діяльності ділова активність розуміється в більш вузькому змісті – як поточна виробнича і комерційна діяльність підприємства.

Ділова активність підприємства з'являється в динамічності її розвитку, досягнення поставлених цілей, ефективному використанні економічного потенціалу, розширення ринків збуту. Ділову активність підприємства можна оцінювати як на якісному так і на кількісному рівні.

Кількісна оцінка ділової активності здійснюється за двома напрямками:

- ступінь виконання плану за основними показниками, забезпечення заданих темпів їхнього росту;
- рівню ефективності використання ресурсів підприємства.

Для оцінки рівня ефективності використання ресурсів підприємство, як правило, використовує різні показники оборотності, що мають велике значення для розцінювання фінансового положення компанії, оскільки швидкість обороту засобів безпосередньо впливає на її платоспроможність. Крім того, збільшення швидкості обороту засобів, за певних умов, показує підвищення виробничо-технічного потенціалу підприємства.

Розглянемо показники ділової активності, що найбільш часто використовуються на практиці.

1) Оборотність активів (K_T) визначає скільки отримано чистої виручки на одну одиницю коштів, інвестованих в активи.

$$K_T = \frac{\text{Чиста виручка від реалізації продукції (ЧВ)}}{\text{Активи}} \quad (2.1)$$

Позитивне значення показника отримуємо при його збільшенні.

Розрахуємо цей показник для нашого підприємства:

на 2017р.:

$$K_T = \frac{733179}{1341876,5} = 0,55 ;$$

на 2018р.:

$$K_T = \frac{722567}{1497100} = 0,48 ;$$

на 2019 р.:

$$K_T = \frac{995330}{1635608,5} = 0,61.$$

Бачимо, що показник оборотності активів спочатку зменшився на 0,07, тобто на 12,7%, але в 2019 році він зростає з 0,48 до 0,61 на 0,13 чи на 27%.

2) Фондовіддача ($\Phi_{o,\phi}$) – скільки чистої виручки припадає на одну одиницю основних виробничих фондів.

$$\Phi_{o,\phi} = \frac{\text{ЧВ}}{\text{Основні виробничі фонди}} \quad (2.2)$$

Значення показника прямує до збільшення.

Для аналізуючого підприємства маємо:

на 2017р.:

$$\Phi_{o,\phi} = \frac{733179}{531230,5} = 1,38 ;$$

на 2018р.:

$$\Phi_{o,\phi} = \frac{722567}{517664,5} = 1,40 ;$$

на 2019р.:

$$\Phi_{o,\phi} = \frac{995330}{539382} = 1,85.$$

Зробивши розрахунки, можна сказати, що показник фондівіддачі збільшився: 2018 рік – на 0,02 з 1,38 до 1,40 або на 1,44%, 2019 рік – на 0,45 з 1,40 до 1,85 чи на 32,1%.

3) Коефіцієнт оборотності обігових коштів (K_o) відображає кількість оборотів обігових коштів за період. Скільки чистої виручки припадає на одну одиницю обігових коштів.

$$K_o = \frac{\text{ЧВ}}{\text{Обігові кошти}} \quad (2.3)$$

Коефіцієнт прямує до збільшення.

Розрахуємо цей показник для аналізуючого підприємства:

на 2017 р.:

$$K_o = \frac{733179}{670298,5 + 67,5} = 1,09 ;$$

на 2018р.:

$$K_o = \frac{722567}{765536,5 + 100,5} = 0,94;$$

на 2019 р.:

$$K_o = \frac{995330}{819965 + 96,5} = 1,21 .$$

З розрахунків бачимо, що показник у 2018 році знизився на 0,15 або на 13,8% , а в 2019 році зріс на 0,27 тобто на 28,7%, отже, найбільш ефективно обігові кошти використовуються в 2019 році.

4) Період одного обороту обігових коштів ($Ч_o$, в днях) показує середній період від витрачання коштів для виробництва продукції до отримання коштів за реалізовану продукцію.

$$Ч_o = \frac{360}{K_o} \quad (2.4)$$

Позитивне значення показника одержуємо в тому випадку, коли він прямує до зменшення.

Для аналізуючого підприємства маємо:

на 2017 р.:

$$Ч_o = \frac{360}{1,09} = 330 \quad (\text{дн.});$$

на 2018 р.:

$$Ч_o = \frac{360}{0,94} = 383 \quad (\text{дн.});$$

на 2019 р.:

$$Ч_0 = \frac{360}{1,21} = 298 \quad (\text{дн.}).$$

Період одного обороту обігових коштів спочатку збільшився на 53 дні, але в 2019 році положення показника покращилось, де він зменшився на 85днів.

5) Коефіцієнт оборотності запасів ($K_{0.3}$) відображає швидкість реалізації запасів. Чим вище показник, тим менше засобів міститься в цій найменш ліквідній групі активів.

$$K_{0.3} = \frac{\text{Собівартість реалізації}}{\text{Середні запаси}} \quad (2.5)$$

Розрахуємо цей показник для нашого підприємства:

на 2017 р.:

$$K_{0.3} = \frac{355380}{146637,5 + 225569,5 + 56395,5 + 1373,5} = 0,83 ;$$

на 2018 р.:

$$K_{0.3} = \frac{433665}{170430,5 + 282405 + 47325,5 + 1667} = 0,86 ;$$

на 2019 р.:

$$K_{0.3} = \frac{559850}{189142 + 314618,5 + 47214 + 2102} = 1,01 .$$

Становище коефіцієнта оборотності запасів у 2019 році проти 2017 та 2018 років покращилось: з 0,83 до 0,86 та до 1,01; на 0,03 (3,61%), а потім на 0,15 (17,4%).

б) Період одного обороту запасів ($Ч_3$, в днях) визначає період, протягом якого запаси трансформуються у кошти.

$$\text{Ч}_3 = \frac{360}{K_{0.3}} \quad (2.6)$$

Показник прямує до зменшення, якщо це не перешкоджає нормальному процесу виробництва і не загрожує дефіцитом матеріальних ресурсів.

Розрахуємо цей показник для аналізуючого підприємства:

на 2017 р.:

$$\text{Ч}_3 = \frac{360}{0,83} = 434 \quad (\text{дн.});$$

на 2018 р.:

$$\text{Ч}_3 = \frac{360}{0,86} = 419 \quad (\text{дн.});$$

на 2019 р.:

$$\text{Ч}_3 = \frac{360}{1,01} = 356 \quad (\text{дн.}).$$

З проведених обчислень видно, що період одного обороту запасів зменшився: в 2018 році на 15днів; у 2019 році на 63 дні.

7) Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості ($K_{д.з}$) показує в скільки разів чиста виручка перевищує середню дебіторську заборгованість.

$$K_{д.з} = \frac{\text{ЧВ}}{\text{Середня дебіторська заборгованість}} \quad (2.7)$$

Коефіцієнт має позитивне значення в тому випадку, якщо він збільшується.

Для аналізуючого підприємства маємо:

на 2017 р.:

$$K_{д.з} = \frac{733179}{5846,5 + 57510,5 + 4921,5 + 17958,5} = 8,5 ;$$

на 2018 р.:

$$K_{д.з} = \frac{722567}{6299 + 82162,5 + 679 + 30157} = 6,06 ;$$

на 2019 р.:

$$K_{д.з} = \frac{995330}{16594 + 102600,5 + 1197,5 + 27629} = 6,72 .$$

З розрахунків бачимо, що коефіцієнт у 2018 році зменшився на 2,44 тобто на 28,8%, а в 2019 році не набагато, але зріс на 0,66 чи на 10,9%.

8) Період погашення дебіторської заборгованості ($Ч_{д.з.}$, в днях) характеризує середній період інкасації дебіторської заборгованості, тобто період її погашення.

$$Ч_{д.з} = \frac{360}{K_{д.з}} \quad (2.8)$$

Коефіцієнт прямує до зменшення, особливо в період інфляції.

Розрахуємо показник для нашого підприємства:

на 2017 р.:

$$Ч_{д.з} = \frac{360}{8,5} = 43 \quad (\text{дн.});$$

на 2018 р.

$$Ч_{д.з} = \frac{360}{6,06} = 59 \quad (\text{дн.});$$

на 2019 р.:

$$Ч_{д.з} = \frac{360}{6,72} = 54 \quad (\text{дн.}).$$

Період погашення дебіторської заборгованості спочатку зріс (у 2018 році) на 16 днів, а потім (у 2019) році зменшився на 5 днів.

9) Коефіцієнт оборотності продукції ($K_{г.п}$) визначає в скільки разів виручка перевищує середні запаси готової продукції.

$$K_{г.п} = \frac{\text{ЧВ}}{\text{Готова продукція}} \quad (2.9)$$

Значення показника прямує до збільшення.

Розрахуємо цей показник для аналізуючого підприємства:

на 2017 р.:

$$K_{г.п} = \frac{733179}{56395,5} = 13,0 ;$$

на 2018 р.:

$$K_{г.п} = \frac{722567}{47325,5} = 15,27 ;$$

на 2019 р.:

$$K_{г.п} = \frac{995330}{47214} = 21,08 .$$

Даний коефіцієнт збільшився як у 2018 році так і в 2019. У 2018 році – на 2,27 або на 17,5%, у 2019 році – на 5,81 чи на 38%.

10) Період погашення кредиторської заборгованості ($Ч_{к.з.}$, в днях) – показник, що відображає середній період сплати підприємством короткострокової заборгованості.

$$Ч_{к.з} = \frac{\text{Середня кредиторська заборгованість} \times 360}{\text{Собівартість реалізації}} \quad (2.10)$$

Коефіцієнт має позитивне значення в тому випадку, якщо він зменшується.

Для нашого підприємства маємо:

на 2017 р.:

$$Ч_{к.з} = \frac{(82434 + 1539 + 73693 + 9488 + 5592) \times 360}{355380} = 175 \text{ (дн.);}$$

на 2018 р.:

$$Ч_{к.з} = \frac{(105286 + 26284 + 116403 + 10768,5 + 6593,5) \times 360}{433665} = 220 \text{ (дн.);}$$

на 2019 р.:

$$Ч_{к.з} = \frac{(120442 + 46777 + 117459,5 + 4791 + 8525,5) \times 360}{559850} = 192 \text{ (дн.).}$$

З проведених розрахунків, можна зробити висновок, що період погашення кредиторської заборгованості спочатку зріс (у 2018 році) на 45 днів, що є небажаним, але в 2019 році знизився на 28 днів.

11) Період операційного циклу ($Ч_{о.ц}$ в днях) показує тривалість перетворення придбаних матеріальних ресурсів на грошові кошти.

$$Ч_{о.ц} = Ч_з + Ч_{д.з} \quad (2.11)$$

Одержимо позитивне значення коефіцієнта при його зменшенні.

Розрахуємо цей показник для нашого підприємства:

на 2017 р.:

$$Ч_{о.ц} = 434 + 43 = 477 \text{ (дн.);}$$

на 2018 р.:

$$Ч_{о.ц} = 419 + 59 = 478 \text{ (дн.);}$$

на 2019 р.:

$$Ч_{о.ц} = 356 + 54 = 410 \text{ (дн.).}$$

Період операційного циклу в 2018 році збільшився на 1 день, у 2019 році зменшився на 68 днів.

12) Період фінансового циклу ($Ч_{ф.ц}$ в днях) визначає період обороту коштів.

$$Ч_{ф.ц} = Ч_{о.ц} - Ч_{к.з} \quad (2.12)$$

Показник прямує до зменшення, але від'ємне значення показника говорить про нестачу коштів.

Для аналізуючого підприємства маємо:

на 2017 р.:

$$Ч_{ф.ц} = 477 - 175 = 302 \text{ (дн.)};$$

на 2018 р.:

$$Ч_{ф.ц} = 478 - 220 = 258 \text{ (дн.)};$$

на 2019 р.:

$$Ч_{ф.ц} = 410 - 192 = 218 \text{ (дн.)}.$$

Бачимо, що період фінансового циклу зменшився: 2018 рік – на 44 дні; 2019 рік – на 40 днів.

13) Коефіцієнт оборотності власного капіталу ($К_{в.к}$) відображає скільки виручки від реалізації продукції припадає на одиницю власного капіталу.

$$К_{в.к} = \frac{ЧВ}{\text{Власний капітал}} \quad (2.13)$$

Показник прямує до збільшення.

Розрахуємо коефіцієнт для аналізованого підприємства:

на 2017 р.:

$$К_{в.к} = \frac{733179}{985530 + 71} = 0,74 ;$$

на 2018 р.:

$$K_{в.к} = \frac{722567}{1017338,5 + 92} = 0,71 ;$$

на 2019 р.:

$$K_{в.к} = \frac{995330}{1090192,5 + 128,5} = 0,91 .$$

З розрахунків видно, що коефіцієнт оборотності власного капіталу знизився в 2018 році на 0,03 або на 41%, а в 2019 році зріс з 0,71 до 0,91 на 0,2 чи на 28,2%.

Таблиця 2.3

Показники ділової активності

Показники	2017р.	2018р.	2019р.	відхилення:		позитивні зміни:
				2018р	2019р	
1.Оборотність активів (ресурсоотдача)	0,55	0,48	0,61	-0,07	0,13	збільшення
2.Фондовіддача	1,38	1,40	1,85	0,02	0,45	збільшення
3.Коефіцієнт оборотності обігових коштів	1,09	0,94	1,21	-0,15	0,27	збільшення
4.Період одного обороту обігових коштів (дн.)	330	383	298	53	-85	зменшення
5.Коефіцієнт оборотності запасів	0,83	0,86	1,01	0,03	0,15	збільшення
6.Період одного обороту запасів (дн.)	434	419	356	-15	-63	зменшення
7.Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	8,5	6,06	6,72	-2,44	0,66	збільшення
8.Період погашення дебіторської заборгованості (дн.)	43	59	54	16	-5	зменшення
9.Коефіцієнт оборотності продукції	13	15,27	21,08	2,27	5,81	збільшення

10.Період погашення кредиторської заборгованості (дн.)	175	220	192	45	-28	зменшення
11.Період операційного циклу (дн.)	477	478	410	1	-68	зменшення
12.Період фінансового циклу (дн.)	302	258	218	-44	-40	зменшення
13. Ко е ф і ц і є н т оборотності власного капіталу	0,74	0,71	0,91	-0,03	0,2	збільшення

В цілому, можна зробити висновок, що значення показників ділової активності відповідають напрямкам позитивних змін, при яких поточна виробнича діяльність підприємства покращується.

2.3 Аналіз показників фінансової стійкості

Основою стабільного положення підприємства служить його фінансова стійкість. Фінансова стійкість – це відображення стабільного перевищення доходів над витратами. Вона забезпечує вільне маневрування коштами підприємства і шляхом ефективного їхнього використання сприяє безперервному процесу виробництва і реалізації продукції. Фінансова стійкість формується в процесі всієї виробничо-господарської діяльності.

Аналіз стійкості фінансового стану на ту чи іншу дату дозволяє відповісти на запитання: на скільки вірно підприємство керувало фінансовими ресурсами в попередній період. Важливо, щоб стан фінансових ресурсів відповідав вимогам ринку і потребам розвитку підприємства, оскільки

недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства і відсутності в нього засобів для розвитку виробництва, а надлишкова – перешкоджати розвитку, обтяжуючи підприємство зайвими витратами (запасами і резервами). Таким чином, сутність фінансової стійкості визначається ефективним формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів.

Розрахуємо коефіцієнти фінансової стійкості за три звітних періоди, порівняємо їх з нормою і тим самим виявимо реальний фінансовий стан, слабкі і сильні сторони підприємства.

1) Власні обігові кошти (робочий функціонуючий капітал) (P_k) визначає оборотні активи, які фінансуються за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов'язань. Наявність P_k означає не лише здатність платити поточні борги, але й можливість розширити виробництво.

$$P_k = \text{Власний капітал} + \text{довгострокові зобов'язання} - \text{позаоборотні активи} \quad (2.14)$$

Показник прямує до збільшення.

Розрахуємо коефіцієнт для аналізуючого підприємства:

на 2017 р.:

$$P_k = 985530 + 7430 - 671510,5 = 321449,5;$$

на 2018 р.:

$$P_k = 1017338,5 + 7472 - 731463 = 293347,5;$$

на 2019 р.:

$$P_k = 1090192,5 + 26 + 27506,5 - 815547 = 302178.$$

Розрахувавши даний показник моємо: в 2018 році зменшився на 28102 або на 8,7%, а в в 2019 році зріс на 8830,5 чи на 3%.

2) Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами ($K_{з.в.к}$), абсолютна можливість перетворення активів у ліквідні .

$$K_{з.в.к} = \frac{\text{Власні обігові кошти}}{\text{Оборотні активи}} \quad (2.15)$$

Рекомендується значення (0; 1).

Для аналізуючого підприємства маємо:

на 2017 р.:

$$K_{з.в.к} = \frac{985530 + 56395,5 - 671510,5}{670298,5 + 67,5} = 0,55$$

на 2018 р.:

$$K_{з.в.к} = \frac{1017338,5 + 47325,5 - 7311463}{765536,5 + 100,5} = 0,44$$

на 2019 р.:

$$K_{з.в.к} = \frac{1090192,5 + 26 + 47214 - 815547}{819965 + 96,5} = 0,39$$

Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами відповідає нормативному значенню. У 2018 році він зменшився на 0,11 або на 20%, у 2019 році – на 0,05 чи на 11,4%.

3) Коефіцієнт маневреності робочого капіталу ($M_{р.к}$) показує частку запасів, матеріальних активів у власних обігових коштах; обмежує свободу маневру власними коштами.

$$M_{р.к} = \frac{\text{Запаси}}{\text{Робочий капітал}} \quad (2.16)$$

Зменшення запасів веде до можливого припинення виробничого процесу до моменту їх поповнення; збільшення – до уповільнення оборотності обігових коштів, а в умовах інфляції – залучення дорогих кредитів, що зменшує платоспроможність підприємства. Таким чином, знаходять оптимальне значення показника.

Розрахуємо коефіцієнт для нашого підприємства:

на 2017 р.:

$$M_{p.k} = \frac{146637,5 + 225569,5 + 56395,5 + 1373,5}{670298,5 + 67,5 - 348845,5 - 71} = 1,34 ;$$

на 2018 р.:

$$M_{p.k} = \frac{170430,5 + 282405 + 47325,5 + 1667}{765536,5 + 100,5 - 472197,5 - 92} = 1,71 ;$$

на 2019 р.:

$$M_{p.k} = \frac{189142 + 314618,5 + 47214 + 2102}{819965 + 96,5 - 517755 - 128,5} = 1,83 .$$

З наших розрахунків видно, що показник зростає: в 2018 році на 0,37 або на 27,6% ; у 2019 році на 0,12 чи на 7%.

4) Коефіцієнт маневреності власних обігових коштів ($M_{в.о.к}$) – показник, що відображає частку абсолютно ліквідних активів у власних обігових коштах; забезпечує свободу фінансового маневру.

$$M_{в.о.к} = \frac{\text{Кошти}}{\text{Власні обігові кошти}} \quad (2.17)$$

Коефіцієнт має позитивне значення в тому випадку, якщо він збільшується.

Для нашого підприємства маємо:

на 2017 р.:

$$M_{в.о.к} = \frac{4532,5 + 13720,5}{985530 - 671510,5} = 0,06 ;$$

на 2018 р.:

$$M_{в.о.к} = \frac{1893 + 15771}{1017338,5 - 731463} = 0,06 ;$$

на 2019 р.:

$$M_{B.O.K} = \frac{3806,5 + 15718}{1090192,5 + 26 - 815547} = 0,07$$

З проведених обчислень, можна сказати, що коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів у 2017 та 2018 роках незмінний, у 2019 році він збільшився на 0,01 з 0,06 до 0,07 тобто на 16,7%.

5) Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів ($K_{зап}$) визначає наскільки запаси, що мають найменшу ліквідність у складі оборотних активів, забезпечені довгостроковими стабільними джерелами фінансування.

$$K_{зап} = \frac{\text{Власні обігові кошти}}{\text{Запаси}} \quad (2.18)$$

Показник прямує до збільшення.

Розрахуємо коефіцієнт для аналізуючого підприємства:

на 2017 р.:

$$K_{зап} = \frac{985530 - 671510,5}{146637,5 + 225569,5 + 56395,5 + 1373,5} = 0,73 ;$$

на 2018 р.:

$$K_{зап} = \frac{1017338,5 - 731463}{170430,5 + 282405 + 47325,5 + 1667} = 0,57 ;$$

на 2019 р.:

$$K_{зап} = \frac{1090192,5 + 26 - 815547}{189142 + 314618,5 + 47214 + 2102} = 0,50$$

Даний коефіцієнт зменшується і не відповідає рекомендованому напрямку. У 2018 році зменшується на 0,16 або на 21,9%, у 2019 році – на 0,07 чи на 12,3%. Для того щоб наш показник відповідав рекомендованому значенню потрібно зменшити запаси, або збільшити власні обігові кошти.

б) Коефіцієнт покриття запасів ($K_{п.з}$) показує скільки на одиницю коштів, що вкладені в запаси, припадає в сукупності власних коштів, довгострокових та короткострокових зобов'язань.

$$K_{п.з} = \frac{\text{"Нормальні" джерела покриття запасів}}{\text{Запаси}} \quad (2.19)$$

Одержуємо позитивне значення коефіцієнта при його збільшенні.

Розрахуємо коефіцієнт для нашого підприємства:

на 2017 р.:

$$K_{п.з} = \frac{985530 + 7430 - 671510,5 + 82434 + 1539 + 73693 + 168810}{146637,5 + 225569,5 + 56395,5 + 1373,5} = 1,51;$$

на 2018 р.:

$$K_{п.з} = \frac{1017338,5 + 7472 - 731463 + 105286 + 26284 + 116403 + 199834,5}{170430,5 + 282405 + 47325,5 + 1667} = 1,48;$$

на 2019 р.:

$$K_{п.з} = \frac{1090192,5 + 26 + 27506,5 - 815547 + 120442 + 46777 + 117459,5 + 206404,5}{189142 + 314618,5 + 47214 + 2102} = 1,43.$$

З розрахунків бачимо, що коефіцієнт покриття запасів з кожним роком зменшується і не відповідає нормативному значенню. У 2018 році він знизився на 0,03 або на 2%, у 2019 році – на 0,05 чи на 3,4%. Знову ж таки, для одержання позитивного значення потрібно або зменшити запаси, або збільшити джерела їхнього покриття.

7) Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) ($K_{авт}$) характеризує можливість підприємства покрити зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів, його незалежність від позикових джерел.

$$K_{\text{авт}} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Пасиви}} \quad (2.20)$$

Даний коефіцієнт не повинен бути менше 0,5.

Для аналізуючого підприємства маємо:

на 2017 р.:

$$K_{\text{авт}} = \frac{985530 + 71}{1341876,5} = 0,73 ;$$

на 2018 р.

$$K_{\text{авт}} = \frac{1017338,5 + 92}{1497100} = 0,68 ;$$

на 2019 р.

$$K_{\text{авт}} = \frac{1090192,5 + 26 + 128,5}{1635608,5} = 0,67 .$$

Коефіцієнт фінансової незалежності відповідає нормативному значенню в 2017, в 2018, в 2019 роках, але в 2018 році показник зменшується на 0,05 або на 6,8%, а в 2019 році – на 0,01 чи на 1,5%. Таким чином, показник має тенденцію до зниження, хоча і зостається достатньо високим.

8) Коефіцієнт фінансової залежності ($K_{\text{ф.з}}$) відображає скільки одиниць сукупних джерел припадає на одну одиницю власного капіталу.

$$K_{\text{ф.з}} = \frac{\text{Пасиви}}{\text{Власний капітал}} \quad (2.21)$$

Даний коефіцієнт обернений до $K_{\text{авт}}$; нормативне значення $K_{\text{ф.з}} = 2$.

Для нашого підприємства маємо:

на 2017 р.:

$$K_{\text{ф.з}} = \frac{1341876,5}{985530 + 71} = 1,36 ;$$

на 2018 р.:

$$K_{ф.з} = \frac{1497100}{1017338,5 + 92} = 1,47 ;$$

на 2019 р.:

$$K_{ф.з} = \frac{1635608,5}{1090192,5 + 26 + 128,5} = 1,5 .$$

З проведених обчислень видно, що показник наближений до $K_{ф.з} = 2$. У 2018 році коефіцієнт зростає на 0,11 або на 8,1%, у 2019 році – на 0,03 з 1,47 до 1,5 тобто на 2%.

9) Коефіцієнт маневреності власного капіталу (K_M) визначає частку власних обігових коштів у власному капіталі.

$$K_M = \frac{\text{Власні обігові кошти}}{\text{Власний капітал}} \quad (2.22)$$

Рекомендовано збільшення показника; $K_M > 0,1$.

Розрахуємо коефіцієнт для аналізуючого підприємства:

на 2017 р.:

$$K_M = \frac{985530 + 71 - 671510,5}{985530 + 71} = 0,32 ;$$

на 2018 р.:

$$K_M = \frac{1017338,5 + 92 - 731463}{1017338,5 + 92} = 0,28 ;$$

на 2019 р.:

$$K_M = \frac{1090192,5 + 26 + 128,5 - 815547}{1090192,5 + 26 + 128,5} = 0,25 .$$

Зробивши розрахунки, можна сказати, що коефіцієнт маневреності власного капіталу більший за 0,1, але в 2018 році він зменшився на 0,04 або на 12,5%, а в 2019 році – на 0,03 чи на 10,7%.

10) Коефіцієнт концентрації позикового капіталу ($K_{п.к}$) показує скільки припадає позикового капіталу на одну одиницю сукупних джерел.

$$K_{п.к} = \frac{\text{Позиковий капітал}}{\text{Пасиви}} \quad (2.23)$$

Даний коефіцієнт прямує до зменшення, але він не повинен бути більше 0,5, якщо $K_{п.к} = K_{авт}$ – це критичне значення для коефіцієнта.

Розрахуємо коефіцієнт для нашого підприємства:

на 2017 р.:

$$K_{п.к} = \frac{7430 + 348845,5}{1341876,5} = 0,27$$

на 2018 р.:

$$K_{п.к} = \frac{7472 + 472197,5}{1497100} = 0,32 ;$$

на 2019 р.:

$$K_{п.к} = \frac{27506,5 + 517755}{1635608,5} = 0,33 .$$

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу менше 0,5. У 2018 році показник зростає на 0,05 або на 18,5%, у 2019 році – на 0,01 чи на 3,1%.

11) Коефіцієнт фінансової стабільності (фінансування) ($K_{ф.с}$) – показник, що визначає забезпеченість заборгованості власними засобами; їх перевищення над позиковими – фінансова стійкість.

$$K_{ф.с} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Позиковий капітал}} \quad (2.24)$$

Нормативне значення коефіцієнта $K_{ф.с} > 1$

Для аналізуючого підприємства маємо:

на 2017 р.:

$$K_{ф.с} = \frac{985530 + 71}{7430 + 348845,5} = 2,27 ;$$

на 2018 р.:

$$K_{ф.с} = \frac{1017338,5 + 92}{7472 + 472197,5} = 2,12 ;$$

на 2019 р.:

$$K_{ф.с} = \frac{1090192,5}{27506,5 + 517755} = 2 .$$

Показник фінансової стабільності відповідає рекомендованому значенню. У 2018 році він зменшився на 0,65 або на 23,5%, у 2019 році – на 0,12 чи на 5,7%.

12) Показник фінансового ліверіджу ($\Phi_{л}$) характеризує залежність підприємства від довгострокових зобов'язань. Збільшення $\Phi_{л}$ – підвищення фінансового ризику.

$$\Phi_{л} = \frac{\text{Довгострокові зобов'язання}}{\text{Власний капітал}} \quad (2.25)$$

Значення показника $\Phi_{л} \leq 0,25$; $\Phi_{л}$ прагне до зменшення.

Для нашого підприємства маємо:

на 2017 р.:

$$\Phi_{л} = \frac{7430}{985530 + 71} = 0,02 ;$$

на 2018 р.:

$$\Phi_{л} = \frac{7472}{1017338,5 + 92} = 0,01 ;$$

на 2019 р.:

$$\Phi_{л} = \frac{27506,5}{1090192,5 + 26 + 128,5} = 0,03 .$$

З проведених обчислень видно, що показник фінансового ліверіджу менший за 0,25. У 2018 році коефіцієнт зменшився на 0,01 або на 50%, а в 2019 році збільшився на 0,02 тобто на 200%.

13) Коефіцієнт фінансової стійкості ($K_{ф.с}$) відображає частку стабільних джерел фінансування в їх загальному обсязі.

$$K_{ф.с} = \frac{\text{Власний капітал} + \text{Довгострокові зобов'язання}}{\text{Пасиви}} \quad (2.26)$$

Нормативне значення $K_{ф.с} = 0,8$.

Розрахуємо коефіцієнт для аналізуючого підприємства:

на 2017 р.:

$$K_{ф.с} = \frac{985530 + 7430 + 71}{1341876,5} = 0,74 ;$$

на 2018 р.:

$$K_{ф.с} = \frac{1017338,5 + 7472 + 92}{1497100} = 0,68 ;$$

на 2019 р.:

$$K_{ф.с} = \frac{1090192,5 + 26 + 27506,5 + 128,5}{1635608,5} = 0,68 .$$

Розглянувши коефіцієнт фінансової стійкості, можемо сказати, що він майже відповідає заданому. У 2018 році показник зменшився на 0,06 або на 8,1%, а порівнюючи 2018 та 2019 роки, залишається незмінним.

Таблиця 2.4

Показники фінансової стійкості

Показники	2017р.	2018р.	2019р.	відхилення:		позитивні зміни
				2018р	2019р	

1.Власні обігові кошти	321449,5	293347,5	302178	-28102	8830,5	збільшення
2 . К о е ф і ц і є н т з а б е з п е ч е н н я о б о р о т н и х а к т и в і в в л а с н и м и к о ш т а м и	0,55	0,44	0,39	-0,11	-0,05	(0; 1)
3 . К о е ф і ц і є н т м а н е в р е н о с т і р о б о ч о г о к а п і т а л у	1,34	1,71	1,83	0,37	0,12	оптимальне значення
4 . К о е ф і ц і є н т м а н е в р е н о с т і в л а с н и х о б і г о в и х к о ш т і в	0,06	0,06	0,07	-	0,01	збільшення
5 . К о е ф і ц і є н т з а б е з п е ч е н н я в л а с н и м и о б і г о в а м и к о ш т а м и з а п а с і в	0,73	0,57	0,50	-0,16	-0,07	збільшення
6.Коефіцієнт покриття запасів	1,51	1,48	1,43	-0,03	-0,05	збільшення
7 . К о е ф і ц і є н т ф і н а н с о в о ї н е з а л е ж н о с т і (аутономії)	0,73	0,68	0,67	-0,05	-0,01	$\geq 0,5$
8 . К о е ф і ц і є н т ф і н а н с о в о ї з а л е ж н о с т і	1,36	1,47	1,5	0,11	0,03	= 2
9 . К о е ф і ц і є н т м а н е в р е н о с т і в л а с н о г о к а п і т а л у	0,32	0,28	0,25	-0,04	-0,03	збільшення; > 0,1
10 . К о е ф і ц і є н т к о н ц е н т р а ц і ї п о з и к о в о г о к а п і т а л у	0,27	0,32	0,33	0,05	0,01	зменшення; $\leq 0,5$
11 . К о е ф і ц і є н т ф і н а н с о в о ї с т а б і л ь н о с т і	2,77	2,12	2	-0,65	-0,12	> 1
12 . П о к а з н и к ф і н а н с о в о г о л і в е р і д ж у	0,02	0,01	0,03	-0,01	0,02	зменшення; $\leq 0,25$
13 . К о е ф і ц і є н т ф і н а н с о в о ї с т і й к о с т і	0,74	0,68	0,68	-0,06	-	= 0,8

З таблиці можна зробити висновок, що деякі коефіцієнти не відповідають нормативам, але відхилення від норм не великі. Таким чином, підприємство повинно розглянути та виправити недоліки.

2.4 Оцінка рентабельності ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ»

Економічна діяльність функціонування підприємства оцінюється показниками рентабельності.

Поняття рентабельності означає прибутковість. Підприємство вважається рентабельним, якщо результати від реалізації продукції (робіт, послуг) покривають витрати виробництва і, крім того, утворюють суму прибутку, достатню для нормального функціонування підприємства.

Економічна сутність рентабельності може бути розкрита тільки через характеристику системи показників, які, в свою чергу, перевіряються службами фінансового контролінгу. Загальний їхній зміст – визначення суми прибутку з однієї гривні вкладеного капіталу.

1) Рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності ($R_{зв}$) – показник, що визначає скільки прибутку від звичайної діяльності припадає на одну одиницю коштів, інвестованих в активи.

$$R_{зв} = \frac{\text{Прибуток від звичайної діяльності}}{\text{Активи}} \quad (2.27)$$

Позитивне значення для показника є збільшення.

Розрахуємо цей показник для нашого підприємства:

на 2017 р.:

$$R_{зв} = \frac{54803}{1341876,5} = 0,04 ;$$

на 2018 р.:

$$R_{зв} = \frac{68486}{1497100} = 0,05 ;$$

на 2019 р.:

$$R_{зв} = \frac{108605}{1635608,5} = 0,07$$

Рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності збільшується: 2018 рік – на 0,01 або на 25%; 2019 рік – на 0,02 чи на 40%.

2) Рентабельність капіталу (активів) за чистим прибутком (R_a) показує, скільки чистого прибутку припадає на одну одиницю коштів, інвестованих в активи.

$$R_a = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Активи}} \quad (2.28)$$

Коефіцієнт прямує до збільшення.

Розрахуємо коефіцієнт для аналізуючого підприємства:

на 2017р.:

$$R_a = \frac{54801}{1341876,5} = 0,04 ;$$

на 2018р.:

$$R_a = \frac{68486}{1497100} = 0,05$$

на 2019 р.:

$$R_a = \frac{108605}{1635608,5} = 0,07$$

З наших розрахунків видно, що показник збільшується: в 2018 році на 0,01 або на 25%; у 2019 році на 0,02 тобто на 40%.

Бачимо, що рентабельність капіталу (активів) за чистим прибутком дорівнює рентабельності активів за прибутком від звичайної діяльності, тобто ніяких надзвичайних доходів та витрат не було як у 2018 році, так і в 2019 році,

а в 2017 році надзвичайні доходи становлять 1 тис. грн., витрати 3 тис. грн., що майже не вплинуло на результат показника. В цілому значення показника говорить про збільшення прибутку, що припадає на одну одиницю коштів, інвестованих в активи.

3) Рентабельність власного капіталу ($R_{в.к}$) відображає скільки чистого прибутку припадає на одну одиницю власного капіталу.

$$R_{в.к} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}} \quad (2.29)$$

Одержуємо позитивне значення коефіцієнта при його збільшенні.

Для аналізуючого підприємства маємо:

на 2017 р.:

$$R_{в.к} = \frac{54801}{985530} = 0,06 ;$$

на 2018 р.:

$$R_{в.к} = \frac{68486}{1017338,5} = 0,07 ;$$

на 2019 р.:

$$R_{в.к} = \frac{108605}{1090192,5} = 0,10 .$$

Розрахувавши даний показник, бачимо, що рентабельність власного капіталу відповідає рекомендованому значенню. У 2018 році він зростає на 0,01 або на 16,7%, а в 2019 році – на 0,03 чи на 42,9%.

4) Рентабельність виробничих фондів ($R_{в.ф}$) – показник, що визначає скільки чистого прибутку припадає на одну одиницю вартості виробничих фондів.

$$R_{в.ф} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Виробничі фонди}} \quad (2.30)$$

Показник прямує до збільшення.

Для нашого підприємства маємо:

на 2017 р.:

$$R_{в.ф} = \frac{54801}{531230,5 + 146637,5 + 225569,5} = 0,66 ;$$

на 2018 р.:

$$R_{в.ф} = \frac{68486}{517664,5 + 170430,5 + 282405} = 0,07 ;$$

на 2019 р.:

$$R_{в.ф} = \frac{108605}{539382 + 189142 + 314618,5} = 0,10$$

Даний коефіцієнт збільшується. У 2018 році він зріс на 0,01 або на 16,7%, у 2019 році – на 0,03 чи на 42,9%.

5) Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації (R_q) відображає скільки припадає прибутку від реалізації на одну одиницю виручки

$$R_q = \frac{\text{Прибуток від реалізації}}{\text{ЧВ}} \quad (2.31)$$

Коефіцієнт прямує до збільшення.

Розрахуємо коефіцієнт для нашого підприємства:

на 2017р.:

$$R_q = \frac{377799 - 8411 - 44634}{733179} = 0,34 ;$$

на 2018р.:

$$R_q = \frac{288902 - 166434 - 64490}{722567} = 0,08 ;$$

на 2019 р.:

$$R_q = \frac{435480 - 135321 - 101378}{995330} = 0,20$$

Зробивши розрахунки, бачимо, що рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації спочатку зменшується (в 2018 році) на 0,26 або на 76,5%, але потім (в 2019 році) збільшується на 0,12 чи на 150%.

б) Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності ($R_{on,q}$) показує скільки прибутку від операційної діяльності припадає на одну одиницю виручки.

$$R_{on,q} = \frac{\text{Прибуток від операційної діяльності}}{\text{ЧВ}} \quad (2.32)$$

Одержуємо позитивне значення коефіцієнта при його збільшенні.

Для аналізуючого підприємства маємо:

на 2017р.:

$$R_{on,q} = \frac{123923}{733179} = 0,17 ;$$

на 2018 р.:

$$R_{on,q} = \frac{18118}{722567} = 0,03 ;$$

на 2019 р.:

$$R_{on,q} = \frac{138328}{995330} = 0,14$$

З проведених обчислень видно, що показник спочатку знизився (в 2018 році) на 0,14 або на 82,4, а потім (в 2019 році) зріс на 0,11 тобто на 366,7%.

7) Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком ($R_{ч,q}$) – показник, який визначає скільки чистого прибутку припадає на одну одиницю виручки.

$$R_{ч.г} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{ЧВ}} \quad (2.33)$$

Даний показник прямує до збільшення.

Розрахуємо цей показник для аналізуючого підприємства:

на 2017р.:

$$R_{ч.г} = \frac{54801}{733179} = 0,07 ;$$

на 2018 р.:

$$R_{ч.г} = \frac{68486}{722567} = 0,09 ;$$

на 2019 р.:

$$R_{ч.г} = \frac{108605}{995330} = 0,11 .$$

Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком зросла в 2018 році на 0,02, або на 28,6% і в 2019 році – на 0,02, але на 22,2%.

8) Коефіцієнт реінвестування (K_p) показує скільки чистого прибутку капіталізовано і спрямовано на збільшення власного капіталу.

Даний коефіцієнт прагне до збільшення в межах, що не суперечить бажанню акціонерів отримувати підвищенні дивіденди.

$$K_p = \frac{\text{Реінвестований прибуток}}{\text{Чистий прибуток}} \quad (2.34)$$

Для нашого підприємства маємо:

на 2017 р.:

$$K_p = \frac{545 + 106570}{54801} = 1,95 ;$$

на 2018 р.:

$$K_p = \frac{52845+128112}{68486} = 2,64 ;$$

на 2019р.:

$$K_p = \frac{52845+179711}{108605} = 2,14 .$$

Розрахувавши даний показник, можемо сказати, що в 2018 році коефіцієнт реінвестування збільшився на 0,69 або на 35,4%, але в 2019 році зменшився на 0,5 чи на 18,9%.

9) Коефіцієнт стійкості економічного зростання ($K_{c.e.z}$) відображає швидкість збільшення власного капіталу за рахунок чистого прибутку.

$$K_{c.e.z} = \frac{\text{Реінвестований прибуток}}{\text{Власний капітал}} \quad (2.35)$$

Коефіцієнт має позитивне значення в тому випадку, якщо він збільшується. Розрахуємо коефіцієнт для нашого підприємства:

на 2017 р.:

$$K_{c.e.z} = \frac{545+106570}{985530} = 0,11 ;$$

на 2018 р.:

$$K_{c.e.z} = \frac{52845+128112}{1017338,5} = 0,18 ;$$

на 2019 р.:

$$K_{c.e.z} = \frac{52845+179711}{1090192,5} = 0,21 .$$

З проведених обчислень видно, що коефіцієнт стійкості економічного зростання збільшується з кожним роком. У 2018 році він зріс на 0,07 або на 63,6%, а в 2019 році – на 0,03 чи на 16,7%.

Таблиця 2.5

Показники рентабельності.

Показники	2017р	2018р.	2019р.	відхилення:		позитивні зміни
				2018р	2019р	
1.Рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності	0,04	0,05	0,07	0,01	0,02	збільшення
2.Рентабельність капіталу (активів) за чистим прибутком	0,04	0,05	0,07	0,01	0,02	збільшення
3.Рентабельність власного капіталу	0,06	0,07	0,10	0,01	0,03	збільшення
4 . Р е н т а б е л ь н і с ь виробничих фондів	0,06	0,07	0,10	0,01	0,03	збільшення
5 . Р е н т а б е л ь н і с ь реалізованої продукції за прибутком від реалізації	0,34	0,08	0,20	-0,26	0,12	збільшення
6 . Р е н т а б е л ь н і с ь реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності	0,17	0,03	0,14	-0,14	0,11	збільшення
7 . Р е н т а б е л ь н і с ь реалізованої продукції за чистим прибутком	0,07	0,09	0,11	0,02	0,02	збільшення
8 . К о е ф і ц і є н т реінвестування	1,95	2,64	2,14	0,69	-0,5	збільшення
9. Коефіцієнт стійкості економічного зростання	0,11	0,18	0,21	0,07	0,03	збільшення

З таблиці видно, що такі показники, як рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації та рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності зменшуються в 2018 році, але в 2019 році стабілізуються. Коефіцієнт реінвестування в 2019 році зменшився. Всі інші коефіцієнти мають зростаюче значення для розглянутих років. Таким чином, можна зробити висновок про поступове поліпшення господарської діяльності підприємства.

2.5 Аналіз показників ліквідності ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ»

Завдання фінансової діагностики також полягає в дослідженні показників ліквідності, дослідивши значення яких, можливо спрогнозувати фінансовий стан підприємства. Аналізом ліквідності підприємства, насамперед, цікавляться особи, які надають комерційні кредити і якщо комерційні кредити короткострокові, тим краще. Здатність підприємства оплатити ці зобов'язання може бути оцінена саме за допомогою аналізу ліквідності. Ліквідність означає здатність цінностей легко перетворюватися в гроші, тобто абсолютно ліквідні засоби.

Ліквідність підприємства – це здатність підприємства перетворювати свої активи в гроші для покриття всіх необхідних платежів в установлений термін. Підприємство, обіговий капітал якого складається переважно з коштів і короткострокової дебіторської заборгованості, звичайно вважається більш ліквідним, ніж підприємство, де обіговий капітал складається переважно з запасів. Показники ліквідності застосовуються для оцінки здатності підприємства виконувати свої короткострокові зобов'язання. Вони також надають інформацію про платоспроможність підприємства не тільки в даний момент, але й у випадку надзвичайних подій.

1) Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття) ($K_{п.л}$) відображає достатність обігових коштів для погашення боргів протягом року.

$$K_{п.л} = \frac{\text{Поточні активи}}{\text{Поточні пасиви}} \quad (2.36)$$

Оптимальне значення показника при $K_{п.л} = 1$; Своєчасна ліквідація заборгованості при $K_{п.л} = (1; 0,5)$; при $K_{п.л} < 1$ – неліквідний баланс.

Розрахуємо коефіцієнт для нашого підприємства:

на 2017 р.:

$$K_{п.л} = \frac{670298,5}{348845,5} = 1,92 ;$$

на 2018 р.:

$$K_{п.л} = \frac{765536,5}{472197,5} = 1,62 ;$$

на 2019 р.:

$$K_{п.л} = \frac{819965}{517755} = 1,58 .$$

З проведених обчислень, можна сказати, що коефіцієнт поточної ліквідності по всім рокам більший за норму, але в 2018 році він зменшується на 0,3 або 15,6%, у 2019 році – на 0,04 чи на 2,5%. Якщо показник високий, то це може бути пов'язано з уповільненням обігу грошових коштів, вкладених в запаси, невиправданим ростом дебіторської заборгованості.

Постійне зниження коефіцієнта означає, що зростає ризик неплатоспроможності.

2) Коефіцієнт швидкої ліквідності ($K_{ш.л}$) показує скільки одиниць найбільш ліквідних активів припадає на одну одиницю термінових боргів.

$$K_{ш.л} = \frac{\text{Поточні активи - запаси}}{\text{Поточні пасиви}} \quad (2.37)$$

Показник допомагає оцінити можливість погашення підприємством короткострокових боргів в випадку його критичного положення, якщо буде відсутня можливість реалізації запасів.

Нормативне значення $K_{ш.л} \geq 1$.

Розрахуємо показник для аналізуючого підприємства:

на 2017 р.:

$$K_{ш.л} = \frac{670298,5 - (146637,5 + 475 + 225569,5 + 56395,5 + 1373,5)}{348845,5} = 0,69$$

на 2018 р.:

$$K_{ш.л} = \frac{765536,5 - (170430,5 + 510,5 + 282405 + 47325,5 + 1667)}{472197,5} = 0,56$$

на 2019 р.:

$$K_{ш.л} = \frac{8119965 - (189142 + 578 + 314618,5 + 47214 + 2102)}{517755} = 0,51$$

З наших розрахунків видно, що коефіцієнт швидкої ліквідності зменшується: в 2018 році на 0,13 (18,8%); в 2019 році на 0,05 (8,9%), і нижче нормативного значення. Таким чином, за аналізований період підприємство може втратити здатність погасити поточні зобов'язання за рахунок поточних активів. Щоб показник відповідав рекомендованому значенню необхідно зменшити запаси, але в тому випадку, якщо це не призведе до припинення виробничого процесу через їхню нестачу.

3) Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{а.л}$) характеризує здатність підприємства негайно ліквідувати короткостроковий борг за рахунок найбільш ліквідних активів.

$$K_{а.л} = \frac{\text{Грошові кошти}}{\text{Поточні пасиви}} \quad (2.38)$$

Рекомендоване значення (0,2 ; 0,35).

Для нашого підприємства маємо:

на 2017 р.:

$$K_{а.л} = \frac{4532,5 + 13720,5}{348845,5} = 0,05 ;$$

на 2018 р.:

$$K_{а.л} = \frac{1893 + 15771}{472197,5} = 0,04 ;$$

на 2019 р.:

$$K_{a.l} = \frac{3806,5 + 15718}{517755} = 0,04$$

Бачимо, що коефіцієнт абсолютної ліквідності в 2018 році зменшився на 0,01 тобто на 20%, в порівнянні з 2018 роком в 2019 році він не змінився, рекомендованому значенню не відповідає. Таким чином, підприємство залишилося нездатним погасити поточні зобов'язання за рахунок грошових коштів, з чого слідує що їх потрібно збільшити.

Таблиця 2.6

Показники ліквідності

Показники	2017р	2018р.	2019р.	відхилення:		позитивні зміни
				2018р.	2019р.	
1.Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	1,92	1,62	1,58	-0,03	-0,04	=1
2.Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,69	0,56	0,51	-0,13	- 0,05	≥ 1
3.Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,05	0,04	0,04	-0,01	-	(0,2 ; 0,35)

Як видно з таблиці 2.6 показники не відповідають нормативним значенням, крім коефіцієнта поточної ліквідності, який наближений до норми. Вцілому значення коефіцієнтів характеризує підприємство як недостатньо платоспроможним.

2.6 Моделі оцінки ступеня ймовірності банкрутства ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ»

В умовах ринкової економіки одним із пріоритетів державної політики є оздоровлення господарського середовища. Від діяльності держави за цим напрямом залежить, насамперед, поліпшення бізнес-середовища та інвестиційного іміджу країни. Наприклад, цьому сприяє ефективне функціонування інституту банкрутства. Можна стверджувати, що він є невід'ємним атрибутом механізму державного регулювання економіки, а процедура банкрутства використовується для очищення ринку від неефективних суб'єктів господарської діяльності. Якщо ж економіка виводиться з кризового стану, то потрібний механізм противаги, спрямований на відновлення платоспроможності підприємств-боржників. Для цього необхідно визначати ймовірність банкрутства стратегічних, містоутворюючих та соціально важливих підприємств, заздалегідь застосовувати заходи з випереджувальної фінансової санації та організаційної реструктуризації.

Щоб більш результативно запобігати банкрутству, необхідно вирішити завдання запровадження ефективних, адаптованих до вітчизняних умов, механізмів визначення ймовірності банкрутства ще до виникнення явних ознак неплатоспроможності підприємства, а також створити відповідну систему моніторингу роботи підприємств на рівні регіонів.

Аналіз літератури показує, що у даний час найбільш широкого застосування набули такі методичні підходи до побудови методів прогнозування банкрутства:

а) визначення незадовільної структури бухгалтерського балансу підприємства за допомогою методів коефіцієнтного аналізу, формування комплексної бальної оцінки фінансового стану підприємства, визначення рейтингового числа, інтегральної рейтингової оцінки підприємства, тощо;

б) система показників У. Бівера для оцінки фінансового стану з метою діагностики банкрутства та інші подібні системи показників;

в) моделі інтегральної оцінки загрози банкрутства підприємства, засновані на обліку найважливіших показників, що допомагають виявити кризовий фінансовий стан підприємства, двофакторна модель, Z-розрахунки Е. Альтмана, спеціальні багатofакторні регресійні моделі на основі використання прийомів статистичного методу, який називають «аналізом множинних дискримінант, тощо.

Зокрема, методи структурного бухгалтерського та коефіцієнтного аналізу використовуються у вітчизняних методиках та методиках інших держав. Наприклад, відповідно до «Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства» поточною неплатоспроможністю може характеризуватися фінансовий стан будь-якого підприємства, якщо на конкретний момент через випадковий збіг обставин тимчасово суми наявних у нього коштів і високоліквідних активів недостатньо для погашення поточного боргу, що відповідає законодавчому визначенню як неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати грошові зобов'язання перед кредиторами після настання встановленого терміну їх сплати, тому числі із заробітної плати, також виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів, не інакше як через відновлення платоспроможності.

Економічним показником ознак поточної платоспроможності (Пп) за наявності простроченої кредиторської заборгованості є різниця між сумою наявних у підприємства грошових коштів, їх еквівалентів та інших високоліквідних активів і його поточних зобов'язань, що визначається за формулою:

$$\text{Пп} = \text{A040} + \text{A 045} + \text{A220} + \text{A230} + \text{A240} - \text{П620} \quad (2.21)$$

де А040, А 045, А220, А230, А240 – відповідні рядки активу балансу,

П620 – підсумок ІУ розділу пасиву балансу.

$$\text{Пп 2017} = 10 - 7,5 = 2,5$$

$$\text{Пп 2018} = 13,9 - 849,4 = -835,5$$

$$\text{Пп 2019} = 11,9 - 2337,2 = -2325,3$$

Від’ємний результат алгебраїчної суми зазначених статей балансу свідчить про поточну неплатоспроможність суб’єкта підприємницької діяльності.

Фінансовий стан підприємства, в якого на початку й наприкінці звітного кварталу існують ознаки поточної неплатоспроможності, відповідає законодавчому визначенню боржника, який неспроможний виконати свої грошові зобов’язання перед кредиторами, у тому числі зобов’язання щодо сплати податків і зборів протягом трьох місяців після настання встановленого терміну їх сплати. Ознаки критичної неплатоспроможності, що відповідають фінансовому стану потенційного банкрутства, існують, якщо на початку й наприкінці звітного кварталу, що передував поданню заяви щодо порушення справи про банкрутство, мають місце ознаки поточної неплатоспроможності, а коефіцієнт покриття (Кп) і коефіцієнт забезпечення власними засобами (Кз) наприкінці звітного кварталу менші за їх нормативні значення – 1.5 та 0,1 відповідно.

Коефіцієнт покриття характеризує достатність оборотних коштів підприємства для погашення своїх боргів і визначається як відношення суми оборотних коштів до загальної суми поточних зобов’язань за кредитами банку, інших позикових коштів і розрахунків з кредиторами, що визначається за формулою:

$$\text{Кп} = \text{A260} : \text{П620} \quad (2.22)$$

де А260 – підсумок ІІ розділу активу балансу.

$$\text{Кп2017} = 1776,2 : 7,5 = 236,8$$

$$\text{Кп2018} = 2633,1 : 849,4 = 3,10$$

$$K_{п2019} = 2621,8 : 2337,2 = 1,12$$

Таким чином, $K_{п}$ має тенденцію до зниження, а у 2019 році є менш за нормативний показник.

Коефіцієнт забезпечення власними засобами характеризує наявність власних оборотних коштів у підприємства, необхідних для його фінансової сталості, і визначається як відношення різниці між обсягами джерел власних та прирівняних до них коштів і фактичною вартістю основних засобів та інших необоротних активів до вартості наявних у підприємства оборотних активів – виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції, грошових коштів, дебіторської заборгованості та інших оборотних активів.

$$K_з = (П380 - А80) : А260 \quad (2.23)$$

де П380 – підсумок розділу I пасиву балансу,

А80, А260 – підсумки I та II розділів активу балансу відповідно.

$$K_з2017 = (11,3 - 25,3) : 1776,2 = -0,008$$

$$K_з2018 = (33,4 - 32,4) : 2633,1 = 0,0004$$

$$K_з2019 = (27,6 - 32,3) : 2621,8 = -0,002$$

На підставі зроблених розрахунків, можна зробити висновок, що коефіцієнт забезпечення власними засобами є дуже низьким і свідчить про недостатність власних оборотних коштів у підприємства.

Якщо наприкінці звітного кварталу хоча б один із зазначених коефіцієнтів перевищує його нормативне значення або протягом звітного кварталу спостерігається їх зростання, перевага повинна надаватися позасудовим заходам відновлення платоспроможності боржника або його санації в процесі провадження справи про банкрутство.

Якщо протягом терміну, встановленого планом санації боржника, забезпечується позитивний показник поточної платоспроможності та перевищення нормативного значення коефіцієнта покриття за наявності

тенденції зростання рентабельності, платоспроможність боржника може вважатися відновленою, (відсутні ознаки потенційного банкрутства).

Якщо за підсумками року коефіцієнт покриття менше 1 і підприємство не отримало прибутку, то такий його фінансовий стан характеризується ознаками надкритичної неплатоспроможності, коли задоволення визнаних судом вимог кредиторів можливе не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

Наявність ознак надкритичної неплатоспроможності відповідає фінансовому стану боржника, коли він відповідно до закону, зобов'язаний звернутися протягом місяця до господарського суду з заявою щодо порушення справи про банкрутство, тобто коли задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання його грошових зобов'язань у повному обсязі перед іншими кредиторами.

З метою своєчасного виявлення тенденцій формування незадовільної структури балансу у прибуткове працюючого суб'єкта підприємницької діяльності і вжиття випереджувальних заходів, спрямованих на запобігання банкрутству, Методичними рекомендаціями пропонується проводити систематичний експрес-аналіз фінансового стану підприємств (фінансовий моніторинг) за допомогою коефіцієнта Бівера.

Проте у згаданих Методичних рекомендаціях коефіцієнт Бівера помилково розраховується як відношення різниці між чистим прибутком і нарахованою амортизацією до суми довгострокових і поточних зобов'язань за формулою:

$$Кб = (Ф220 - Ф260) : (П480 + П620) \quad (2.24)$$

де Кб – коефіцієнт Бівера, Ф220, Ф260 – чистий прибуток і амортизація, наведені у формі №2 «Звіт про фінансові результати», відповідно П480, П620 – довгострокові поточні зобов'язання, форми №1 «Баланс».

У чисельнику коефіцієнта Бівера повинна стояти не різниця, а сума показників (чистий прибуток і амортизація).

$$Кб_{2017} = (599,4 + 5) : (1782,7 + 7,5) = 604,4 : 1790,2 = 0,34$$

$$Кб_{2018} = (862,1 + 8,5) : (1782,7 + 849,4) = 870,6 : 2632,1 = 0,33$$

$$Кб_{2019} = (973,5 + 5,3) : (289,3 + 2337,2) = 978,8 : 2626,5 = 0,37$$

Ознакою формування незадовільної структури балансу є такий фінансовий стан підприємства, за якого протягом тривалого часу (1,5–2 роки) коефіцієнт Бівера не перевищує 0,17. За міжнародними стандартами значення коефіцієнта Бівера повинне знаходитися в інтервалі 0,17–0,40, коли рівень його платоспроможності оцінюється як середній. За $Кб < 0,17$ рівень платоспроможності підприємства низький, а за $Кб > 0,40$ – високий.

Розрахунки за методом Бівера свідчать про те, що рівень платоспроможності підприємства оцінюється як середній

Зауважимо, що коефіцієнт У.Бівера базується на інваріантному аналізі і був розроблений ще у 1966 році, з того часу з'явилося чимало нових методичних підходів до побудови моделей, що застосовуються для виявлення ймовірності банкрутства: багатофакторна регресія, дискримінантний аналіз, логістична регресія та аналіз ризиків.

Проте, ще рано стверджувати про повне вирішення проблеми. Наприклад, у нещодавно опублікованій праці У. Бівера розглядається принципово нова модель:

$$\ln h_j(t) = a(t) + BX_j(t) \quad (2.25)$$

де $h_j(t)$ – показник ризику банкрутства для компанії j у момент часу t , B – вектор постійних коефіцієнтів, X – матриця спостережень фінансових коефіцієнтів, що змінюються з часом.

У ролі фінансових коефіцієнтів використовуються показники ROA (відношення чистого прибутку до вартості повних активів), LTA (відношення

повних зобов'язань до вартості повних активів), ETL (відношення прибутку до сплати податків, відсотків, обліку знецінювання плюс амортизація /ЕВІТДА/до вартості повних активів).

Професор Е.І. Альтман застосував прямий статистичний метод, що дозволив оцінювати вагу окремих розрахункових показників; вони були включені в модель як змінні. У своїх дослідженнях Альтман, як і Бівер, використовував дані стабільних фірм і компаній, які пізніше, протягом п'яти років, збанкрутіли. Альтман застосував методи дискримінантного аналізу для оцінки рівня комерційного ризику. Його метою було визначення можливостей використання моделі для диференціації фірм, перед якими не стоїть загроза банкрутства, і компаній з високою вірогідністю майбутнього краху. Методологія ґрунтується, перш за все, на кількісних показниках (на показниках, які можна розрахувати), а так звана фінансова філософія (позиція керівництва, відповідність його дій фінансовим можливостям фірми) аналізується тільки частково, головним чином при розгляді спірних або незрозумілих результатів, як буде показано нижче. Спочатку Альтман включив в свою модель 22 фінансові коефіцієнти (незалежних змінних), які згодом скоротив до п'яти найважливіших. За допомогою свого аналітичного методу він вивів наступне рівняння надійності (показник, так звана модель Z Альтмана – «Z score model»):

$$Z = 1,2 X_1 + 1,4 X_2 + 3,3 X_3 + 0,6 X_4 + 1,0 X_5, \quad (2.26)$$

Де коефіцієнти є вагою окремою екзогенних змінних,

X_1 = робочій капітал/активи;

X_2 = нерозподілений прибуток / активи;

X_3 = ЕВІТ (експлуатаційний прибуток) /активи;

X_4 = ринкова вартість власного капіталу / бухгалтерська (балансова, облікова) вартість заборгованості;

X_5 = виручка (загальний дохід) /активи.

В результаті підрахунку Z – показника для конкретного підприємства робиться висновок:

якщо $Z < 1,81$ – дуже висока ймовірність банкрутства;

якщо $1,81 > Z < 2,7$ – висока ймовірність банкрутства;

якщо $2,7 > Z < 2,99$ – можливо банкрутство;

якщо $Z > 3,0$ – ймовірність банкрутства у край малу.

$$X1\ 2017\quad 1776,2: 1801,5 = 0,98$$

$$X2\ 2017\quad (-34,9): 1801,5 = -0,019$$

$$X3\ 2017\quad 599,5: 1801,5 = 0,33$$

$$X4\ 2017\quad 11,3: 1790,2 = 0,006$$

$$X5\ 2017\quad 1774: 1801,5 = 0,98$$

$$Z_{2017} = (1,2 \times 0,98) + [1,4 \times (-0,019)] + (3,3 \times 0,33) + (0,6 \times 0,006) + (1,0 \times 0,98) = 1,18 - 0,03 + 1,09 + 0,004 + 0,98 = 3,224$$

$$X1\ 2018\quad 2633,1: 2665,5 = 0,98$$

$$X2\ 2018\quad (-14,8): 2665,5 = -0,006$$

$$X3\ 2018\quad 864,3: 2665,5 = 0,32$$

$$X4\ 2018\quad 33,4: 2632,1 = 0,012$$

$$X5\ 2018\quad 8000,4: 2665,5 = 3,00$$

$$Z_{2018} = (1,2 \times 0,98) + [1,4 \times (-0,006)] + (3,3 \times 0,32) + (0,6 \times 0,012) + (1,0 \times 3,00) = 1,18 - 0,008 + 1,06 + 0,007 + 3,00 = 5,239$$

$$X1\ 2019\quad 2621,8: 2654,1 = 0,98$$

$$X2\ 2019\quad (-18,6): 2654,1 = -0,007$$

$$X3\ 2019\quad 982,2: 2654,1 = 0,37$$

$$X4\ 2019\quad 27,6: 2626,5 = 0,010$$

$$X5\ 2019\quad 11925,3: 2654,1 = 4,49$$

$$Z_{2019} = (1,2 \times 0,98) + [1,4 \times (-0,007)] + (3,3 \times 0,37) + (0,6 \times 0,010) + (1,0 \times 4,49) = 1,18 - 0,01 + 1,22 + 0,006 + 4,49 = 6,886$$

Модель Альтмана дає достатньо точний прогноз ймовірності банкрутства з тимчасовим інтервалом 1–2 року. За отриманими даними, ймовірність банкрутства підприємства у край мала.

Загалом можна сказати, що застосування методу Альтмана дозволяє прогнозувати фінансовий розвиток компанії і на даний момент використовується в світовій практиці.

В світі функціонуючої фінансової інфраструктури переважна більшість фінансових і інших показників змінюється в часі відповідно до змін макроекономічних і інших умов. Економісти з різних країн, на практиці перевіряючи безліч методів, застосовували і модель Альтмана, до різних періодів часу. Після внесення незначних коректив, в запропоновану Альтманом методологію, більшість фінансових експертів згодилася, що його прогнози відрізняються високою працездатністю і статистичною надійністю, тобто за допомогою цих моделей можна максимально точно визначати підприємства, у яких велика ймовірність фінансових «збоїв». Чим ближче банкрутство, тим більше очевидні результати, які показує модель Альтмана, як, втім, і будь-який інший метод.

Перевагою методів, подібних моделі Альтмана, є висока вірогідність, з якою передбачається банкрутство приблизно за два роки до фактичного оголошення конкурсу, недоліком – зменшення статистичної надійності результатів при складанні прогнозів щодо віддаленого майбутнього.

Існують різні неформальні критерії, що дають можливість прогнозувати вірогідність потенційного банкрутства підприємства. До їх числа відносяться:

– незадовільна структура майна підприємства, в першу чергу поточних активів. Тенденція до зростання в їх складі важко реалізуємих активів (сумнівної дебіторської заборгованості, запасів товарно-матеріальних цінностей з тривалим періодом обороту) може зробити таке підприємство нездатним відповідати за своїми зобов'язаннями;

- уповільнення оборотності засобів підприємства (надмірне накопичення запасів, погіршення стану розрахунків з покупцями);
- скорочення періоду погашення кредиторської заборгованості при сповільненні оборотності поточних активів;
- тенденція до витіснення у складі зобов'язань підприємства дешевих позикових засобів дорогими і їх не ефективне розміщення в активі;
- наявність простроченої кредиторської заборгованості і збільшення її питомої ваги у складі зобов'язань підприємства;
- значні суми дебіторської заборгованості, відношені на збитки;
- тенденція випереджаючого зростання найтерміновіших зобов'язань порівняно із зміною високоліквідних активів;
- падіння значень коефіцієнтів ліквідності;
- нераціональна структура залучення і розміщення засобів, формування довгострокових активів за рахунок короткострокових джерел засобів;
- збитки, відбивані в балансі, і ін.

На своєчасне виявлення вказаних причин направлений аналіз ліквідності і поточної платоспроможності підприємства.

Фінансовий аналіз має також в своєму розпорядженні засобу, сприяючі виробленню синтетичного (системного) погляду на фінансове здоров'я підприємства. Наприклад, до найпопулярніших методів використання фінансового аналізу відноситься пірамідальна структура фінансових коефіцієнтів, що дозволяє в рамках однієї схеми або таблиці стисло, але разом з тим наочно показати відразу декілька аспектів діяльності підприємства, розкритих фінансовим аналізом, і допомагає зрозуміти взаємозв'язок між ліквідністю, фінансовою структурою і рентабельністю компанії.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА ПОЛІПШЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ»

3.1 Підвищення ролі фінансового контролінгу в системі фінансового менеджменту

Розглядаючи основні показники діяльності ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ», можна зробити висновок, наскільки глибоко діяльність фінансового контролінгу використовується та функціонує на підприємстві. Вибір сфери впливу фінансового контролінгу залежить від багатьох факторів таких, як галузь підприємства, територіальне розміщення, особливості виробництва і т.п. Якщо ж розглядати більш агрегований варіант контролінгу, то треба зупинити свою увагу на показниках рентабельності та ліквідності підприємства.

Таблиця 3.1

Основні показники рентабельності і ліквідності підприємства ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ» за 2017-2019 роки

Показники рентабельності						
Показник	2017 р	2018 р	2019 р	Відхилення		Тенденція
				2018	2019	
1. Рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності	0,04	0,05	0,07	0,01	0,02	збільшення
2. Рентабельність капіталу (активів) за чистим прибутком	0,04	0,05	0,07	0,01	0,02	збільшення
3. Рентабельність власного капіталу	0,06	0,07	0,10	0,01	0,03	збільшення
4. Рентабельність виробничих фондів	0,06	0,07	0,10	0,01	0,03	збільшення

5. Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації	0,34	0,08	0,20	-0,26	0,12	збільшення
Показники ліквідності (платоспроможності)						
1. Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	1,92	1,62	1,58	-0,03	-0,04	=1
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,69	0,56	0,51	-0,13	- 0,05	≥ 1
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,05	0,04	0,04	-0,01	-	(0,2 ; 0,35)

Розглянемо динаміку показників рентабельності та ліквідності.

1) Рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності збільшується: 2018 рік – з 0,04 до 0,05 на 0,01 або на 25%; 2019 рік – з 0,05 до 0,07 на 0,02 чи на 40%.

2) Рентабельність капіталу (активів) за чистим прибутком збільшується: в 2018 році з 0,04 до 0,05 на 0,01 або на 25%; у 2019 році з 0,05 до 0,07 на 0,02 тобто на 40%.

3) Рентабельність власного капіталу відповідає рекомендованому значенню. У 2018 році він зростає з 0,06 до 0,07 на 0,01 або на 16,7%, а в 2019 році – з 0,07 до 0,10 на 0,03 чи на 42,9%.

4) Рентабельність виробничих фондів збільшується. У 2018 році вона зросла з 0,06 до 0,07 на 0,01 або на 16,7%, у 2019 році – з 0,07 до 0,10 на 0,03 чи на 42,9%.

5) Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації спочатку зменшується (в 2018 році) з 0,34 до 0,08 на 0,26 або на 76,5%, але потім (в 2019 році) збільшується з 0,08 до 0,20 на 0,12 чи на 150%.

б) коефіцієнт поточної ліквідності по всім рокам більший за норму, але в 2018 році він зменшується з 1,92 до 1,62 на 0,3 або 15,6%, у 2019 році – з 1,62 до 1,58 на 0,04 чи на 2,5%.

7) Коефіцієнт швидкої ліквідності зменшується: в 2018 році з 0,69 до 0,56 на 0,13 (18,8%); в 2019 році з 0,56 до 0,51 на 0,05 (8,9%), і нижче нормативного значення.

8) Коефіцієнт абсолютної ліквідності в 2018 році зменшився з 0,05 до 0,04 на 0,01 тобто на 20%, в порівнянні з 2018 роком в 2019 році він не змінився, рекомендованому значенню не відповідає.

Практика свідчить, що у більшості випадків фактичні результати діяльності підприємства відрізняються від тих, які передбачалися на стадії планування. І пов'язане це не з якістю планів, а з труднощами у прогнозуванні зовнішнього стану підприємства. Чим у менш передбачуваних умовах працює підприємство, тим більшими можуть виявитися похибки планування. Щоб знизити ризик, застосовують ситуаційне моделювання, суть якого в тому, що, ґрунтуючись на базовому варіанті плану, підприємство припускає й інший розвиток подій, описуючи можливі ситуації інструментами ситуаційного моделювання. Одним із таких інструментів є моделювання сценаріїв із побудовою дерева сценаріїв, яке в основі своїй містить ті самі принципи, що й аналіз сценаріїв. Мета його створення — поєднати краще, що є в ситуаційному моделюванні, й позбутися недоліків окремих підходів. Суть його полягає в тому, що для кожного із вихідних параметрів моделі бюджетування підприємства встановлюється кілька значень, наприклад, оптимістичне, песимістичне і помірне. За кожним зі значень закріплюється ще своє значення, яке відбиває імовірність його появи. Підсумком арифметичних розрахунків є набір сценаріїв з імовірнісними характеристиками. Мета фінансового контролінгу – визначити, зміни які істотно впливають на вихідні показники. Чутливість розраховується за такою формулою:

$$\text{Ч}_{\text{утд.}} = \frac{\Delta \text{ Показник (\%)}}{\Delta \Phi_{1\%}}, \quad (3.1)$$

де Δ Показник — процентна величина зміни результативного показника при однопроцентній зміні фактору Φ .

Таблиця 3.2

Фактори впливу на показники рентабельності та ліквідності

Фактор впливу	2018	2019	Відхилення у %
1	2	3	4
Виручка (В)	722567	995330	+37,7
Прибуток від реалізації (ПВР)	57978	198781	+242
Прибуток від звичайної діяльності (ПЗД)	68486	108605	+58,6
Чистий прибуток (ЧП)	68486	108605	+58,6
Активи (А)	1497100	1635608,5	+9,25
Власний капітал (ВА)	1017338,5	1090192,5	+7,16
Виробничі фонди (ВФ)	978372	1086050	+11
Запаси (З)	502339	553655	+10,2
Кошти (К)	17664	19524,5	+10,5
Поточні активи (ПА)	765536,5	819965	+7,1
Поточні пасиви (ПП)	472197,5	517755	+9,6

Як відомо рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності ($R_{зв}$) – показник, що визначає скільки прибутку від звичайної діяльності припадає на одну одиницю коштів, інвестованих в активи. На зміну показника впливають прибуток від реалізації та загальна вартість активів. Розрахуємо чутливість показника рентабельності активів за прибутком від звичайної діяльності від факторів впливу станом на 2019 р.

$$\text{Ч Р}_{\text{ЗВ}} (\Delta \text{ПЗД}) = \Delta \text{Показник (\%)} / \Delta \text{Прибуток від звичайної діяльності}$$

(3.2)

$$\text{Ч Р}_{\text{ЗВ}} (\Delta \text{А}) = \Delta \text{Показник (\%)} / \Delta \text{Активи} \quad ($$

3.3)

$$\text{Ч Р}_{\text{ЗВ}} (\Delta \text{ПЗД}) = 0,02 / 0,586 = 0,03$$

$$\text{Ч Р}_{\text{ЗВ}} (\Delta \text{А}) = 0,02 / 0,0925 = 0,21$$

Чутливість показника до зміни прибутку від звичайної діяльності і загальної вартості активів складають відповідно 3% і 21%. Припустимо, що планувалася зміна прибутку від звичайної діяльності в 2019 році на 3 % при умові, що активи у відносному значенні залишаються незмінними. Таке збільшення призвело б збільшення рентабельності від звичайної діяльності до рівня $0,07 = (1,03 * 108605) / 1497100$. Аналогічним чином, якщо б збільшити активи на 21% за умови, що прибуток залишається незмінним, рентабельність також досягла б рівня $0,07 = 108605 / (1497100 * 1,21)$. Отже встановлене планове значення показника рентабельності можна досягти за рахунок зміни того чи іншого фактору. Насправді, як видно зі зміни показників, збільшення рентабельності відбулося за рахунок координації зміни двох факторів. Діагностика та координація, як відомо, основні функції контролінгу. Необхідність координації діяльності, щодо досягнення встановлених планових (граничних або допустимих) значень впливає зі складної структури показників діяльності, які в свою чергу відображають складне сплетіння економічної діяльності підприємства. Таким чином виявивши найбільш чутливі фактори впливу на показники рентабельності можливо скласти сценарії вірогідного розвитку подій. Прогнозні значення факторів агрегуються в бюджетуванні з урахуванням. Таким чином відділ контролінгу на основі отриманих від планово

– економічного відділу планових значень показників ,в ідеалі , проводить діагностику - за рахунок яких факторів можливе досягнення встановлених показників. Потім інформація про можливі параметри факторів закладається до бюджетів з урахуванням ситуаційних змін.

Чутливість показника рентабельності капіталу (активів) за чистим прибутком розраховується наступним чином:

$$\text{Ч } P_A (\Delta \text{ ЧП}) = 0,02 / 0,586 = 0,03$$

$$\text{Ч } P_A (\Delta A) = 0,02 / 0,0925 = 0,21$$

Чутливість показника до зміни чистого прибутку і загальної вартості активів складають відповідно 3% і 21%. Однакові значення показників пояснюються тим, що ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ» станом на 2018-2019 рр. не мало доходів або видатків від надзвичайної діяльності.

Чутливість показника рентабельності власного капіталу розраховується наступним чином:

$$\text{Ч } P_{\text{ВК}}(\Delta \text{ ЧП}) = 0,03 / 0,586 = 0,05$$

$$\text{Ч } P_{\text{ВК}}(\Delta \text{ ВК}) = 0,03 / 0,0716 = 0,42$$

Чутливість показника до зміни чистого прибутку і власного капіталу активів складають відповідно 5% і 42%.

Чутливість показника рентабельності виробничих фондів розраховується наступним чином:

$$\text{Ч } P_{\text{В.Ф.}}(\Delta \text{ ЧП}) = 0,03 / 0,586 = 0,05$$

$$\text{Ч } P_{\text{В.Ф.}} (\Delta \text{ ВФ}) = 0,03 / 0,11 = 0,27$$

Чутливість показника до зміни чистого прибутку і виробничих фондів складають відповідно 5% і 27%. Чутливість показника рентабельності реалізованої продукції за прибутком від реалізації розраховується наступним чином:

$$\text{Ч } P_Q(\Delta \text{ ПВР}) = 0,12 / 2,42 = 0,05$$

$$\text{Ч } P_{BK}(\Delta B) = 0,12 / 0,377 = 0,32$$

Чутливість показника до зміни прибутку від реалізації і виручки складають відповідно 5% і 32%.

Завдання фінансового контролінгу також полягає в дослідженні показників ліквідності, дослідивши значення яких, можливо спрогнозувати фінансовий стан підприємства. Показники ліквідності застосовуються для оцінки здатності підприємства виконувати свої короткострокові зобов'язання. Вони також надають інформацію про платоспроможність підприємства не тільки в даний момент, але й у випадку надзвичайних подій.

Чутливість показника поточної ліквідності розраховується наступним чином:

$$\text{Ч } P_{\text{Л.П.}}(\Delta \text{ ПА}) = -0,04 / 0,071 = -0,563$$

$$\text{Ч } P_{\text{В.Ф.}}(\Delta \text{ ПП}) = -0,04 / 0,096 = -0,416$$

Чутливість показника поточної ліквідності розраховується наступним чином:

$$\text{Ч } P_{\text{Л.Ш}}(\Delta \text{ ПА-З}) = -0,05 / 0,102 = -0,49$$

$$\text{Ч } P_{\text{Л.Ш}}(\Delta \text{ ПП}) = -0,05 / 0,096 = -0,52$$

З урахуванням наведених розрахунків можна побачити, що показники ліквідності стабільно зменшуються. Основною причиною зменшення показника поточної ліквідності є зростання запасів, що обумовлено специфікою виробництва. Зменшення інших показників обумовлено непропорційним зростанням поточних активів та пасивів.

Після визначення найзначніших параметрів можна перейти до другого етапу. Результатами аналізу чутливості є ранжований список параметрів з указівкою ступеня їхнього впливу на кінцеві показники.

Встановити можливі значення параметрів, наприклад, найгірше з можливих, найкраще з можливих і середнє. Далі ситуація може розвиватися за двома напрямками, обидва з яких мають право на існування. Так, у першому випадку для кожного зі значень установлюють імовірнісну характеристику — число, сума якого для всіх прийнятих значень параметра дорівнює одиниці. У другому випадку за значенням параметра ймовірність оцінює не дискретне його значення, а ймовірність того, що фактичне значення цього параметра виявиться не гірше, у випадку з доходами не менше, а у випадку з витратами не більше, ніж задана величина. Наступний етап — створення сценаріїв шляхом послідовного перебирання кожного зі значень окремих параметрів і їхніх комбінацій. Його механізм подано у вигляді схеми на рисунку. У результаті маємо набір сценаріїв, кількість яких залежить від особливостей моделі бюджетування підприємства і кількості значень кожного з параметрів окремо. Причому кількість сценаріїв є статичною функцією кількості значень кожного з параметрів і кількості самих параметрів. Так, для моделі 2 x 3 із двома параметрами і трьома можливими значеннями кожного з параметрів кількість сценаріїв дорівнюватиме $3^2 = 9$. У кожного сценарію своя імовірнісна характеристика, що визначається як добуток імовірностей появи кожного з параметрів цього сценарію.

Останнім етапом є аналіз дерева сценаріїв. За його результатами можна:

- вибрати базовий варіант бюджету. За базовий варіант бюджету беруть сценарій із найбільшим значенням імовірності (при дискретному розподілі ймовірності) чи із середнім значенням імовірності (при розподілі ймовірності на інтервали);

- визначити граничні варіанти бюджету, тобто ті сценарії, за яких результативний показник найменший із усіх сценаріїв і найбільший;

- визначити песимістичний і оптимістичний варіанти бюджету, тому що насправді шансів на те, що обставини складатимуться найкращим чи найгіршим чином, надто мало. Тож із цих двох варіантів сценарію вибирають найкращий із реальних і найгірший із реальних;

- побудувати залежність між результативним показником і його ймовірнісною характеристикою;

- провести статистичну оцінку отриманих результатів.

Ключовими характеристиками моделювання сценаріїв із побудовою дерева сценаріїв і його принциповими відмінностями від інших підходів є значення вхідних параметрів, які вибираються не випадково з безлічі варіантів, а шляхом аналітичних міркувань фахівця (експерта); кількість сценаріїв у десятки разів менша, ніж при моделюванні Монте-Карло; сценарії завжди мають імовірнісну характеристику, а ймовірнісна характеристика може закріплюватися як за дискретним значенням, так і за інтервалом і припускати як статистичну, так і аналітичну оцінку сценаріїв.

Треба чітко розуміти, що розробка бюджетів за можливими сценаріями повинна проводитися в планово-економічному відділі. Самі ж можливі варіанти змін факторів повинні надаватися відділом фінансового контролінгу. Інформація повинна носити суто рекомендований характер але зміни факторів повинні відбуватися в встановлених рамках.

Розподіляти ймовірність зміни того чи іншого фактору мають ті самі підрозділи, що надають дані для складання бюджетів. У іншому разі ймовірнісна оцінка може бути перекрученою, що призведе до помилок у

плануванні. Наприклад відділ маркетингу надав інформацію про розподіл імовірності коливання обсягів продажу, фінансовий — про ціни на продукцію.

3.2 Аспекти підвищення фінансової стійкості і зниження ризику ймовірності банкрутства

Антикризове управління (антикризовий менеджмент) стало одним з «найпопулярніших» термінів в діловому житті України. У одних випадках під ним розуміють управління фірмою в умовах загальної кризи економіки, в інших – управління фірмою, напередодні банкрутства, треті ж зв'язують поняття антикризове управління з діяльністю антикризових керівників в рамках судових процедур банкрутства.

Деякі автори вважають, що антикризові заходи слід вживати, коли фінансове положення функціонуючого на ринку підприємства стає вже сумним, а перспектива банкрутства – реальною. Виходячи з цього вони повністю ігнорують діагностику загрози банкрутства на ранніх стадіях її виникнення і акцентують увагу тільки на «лікування» кризи. Інші ж, вважають подібний підхід неприйнятним. Так, наприклад, в своїй книзі «Справочник кризисного управляющего» професор Уткін Е.А. писав:

«Подобный подход – это все равно что «ставит телегу впереди лошади». Главное в антикризисном управлении – обеспечение условий, когда финансовые затруднения не могут иметь постоянный, стабильный характер. Речь о банкротстве при таком подходе быть не должно, поскольку должен быть налажен управленческий механизм устранения возникающих проблем до того, пока они не приняли необратимый характер.»

Деякі ж автори, навпаки, звертають увагу тільки на заходи по діагностиці кризи і механізмах банкрутства і абсолютно забувають про методи антикризового управління.

Найбільш вірним є системний підхід до антикризового управління, коли антикризове управління розглядається як комплекс заходів від попередньої діагностики кризи до методів по його усуненню і подоланню.

Розглянемо на яких принципах базується система антикризового управління. До числа основних принципів відносяться:

а) рання діагностика кризових явищ у фінансовій діяльності підприємства. Враховуючи, що виникнення кризи на підприємстві несе загрозу самому існуванню підприємства і пов'язане з відчутними втратами капіталу його власників, можливість виникнення кризи повинна діагностуватися на якомога ранніх стадіях з метою своєчасного використання можливостей її нейтралізації;

б) терміновість реагування на кризові явища. Кожне кризове явище, що з'явилося, не тільки має тенденцію до розширення з кожним новим господарським циклом, але і породжує нові супутні йому явища. Тому чим раніше будуть застосовані антикризові механізми, тим більші можливості до відновлення матиме в своєму розпорядженні підприємство;

в) адекватність реагування підприємства на ступінь реальної загрози його фінансовій рівновазі. Використовувана система механізмів по нейтралізації загрози банкрутства в переважній своїй частині пов'язана з фінансовими витратами або втратами. При цьому рівень цих витрат і втрат повинен бути адекватний рівню загрози банкрутства підприємства. Інакше або не буде досягнутий очікуваний ефект (якщо дія механізмів недостатньо), або підприємство нестиме невиправдано високі витрати (якщо дія механізму надмірна);

г) повна реалізація внутрішніх можливостей виходу підприємства з кризового стану. У боротьбі із загрозою банкрутства підприємство повинне розраховувати виключно на внутрішні фінансові можливості.

Вищевказані принципи є основою організації антикризового управління підприємством. Тепер торкнемося питання яку роль виконує фінансовий менеджмент в антикризовому управлінні.

Практично всі вищевказані автори сходяться на думці, що фінансовий менеджмент є основним елементом антикризового управління. Адже фінансовий менеджмент представляє поєднання стратегічних і тактичних елементів фінансового забезпечення підприємництва, що дозволяють управляти грошовими потоками і знаходити оптимальні рішення. Посилення контролю за грошовими коштами вкрай необхідне будь-якому підприємству, що тим більше знаходиться у стадії кризи. Величезна роль фінансового менеджменту і в діагностиці кризових ситуацій, оскільки однією із задач фінансового менеджменту, є аналіз фінансового стану підприємства. Аналізуючи фінансовий стан підприємства можливо встановити зачатки кризи на якомога ранніх етапах розвитку. Ринкова економіка виробила значну систему фінансових методів попередньої діагностики і можливого захисту підприємства від банкрутства.

Отже, можна зробити наступні висновки, що антикризове управління – це цілий комплекс взаємозв'язаних заходів від ранньої діагностики кризи до заходів по його подоланню. Антикризове управління базується на деяких принципах, які і відрізняють антикризове управління від звичного. Велику роль в антикризовому управлінні виконує фінансовий менеджмент

Як вже мовилося, зовнішній керівник на підставі глибокого аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства виявляє чинники, що призвели до кризи на підприємстві, і указує їх в плані зовнішнього управління.

Крім того, в план зовнішнього управління (стабілізаційну програму) входить комплекс заходів, направлених на відновлення платоспроможності підприємства. Саме тут починають виявлятися принципові відмінності

антикризового управління від звичного. Ці відмінності полягають в зміні критеріїв ухвалення рішень.

В рамках «нормального» управління даний критерій можна звести до досягнення стратегічних цілей розвитку в довгостроковому аспекті і максимізації прибутку в короткостроковому. Під час переходу підприємства в кризовий стан в довгостроковому аспекті метою є повна фінансова стабілізація, а в короткостроковому аспекті критерієм стає максимізація або економія грошових коштів.

Сміливо можна сказати, що криза на підприємстві означає дефіцит грошових коштів для підтримки поточної господарської (виробництва) і фінансової (кредитори) потреб в оборотних коштах. Цьому визначенню відповідає наступна нерівність:

Грошові кошти < Поточна господарська потреба в оборотних коштах + Поточна фінансова потреба в оборотних коштах

Поточна фінансова потреба в оборотних коштах (ПФП) – найпростіша і зрозуміліша частина формули. ПФП визначається як сума майбутніх на момент розрахунку формули виплат по поверненню боргів (включаючи відсотки по них), а також штрафів і пені (у разі прострочених платежів) за планований період. Покривається грошовими коштами або прийнятними для кредиторів за змістом і умовам взаємозаліковими операціями.

Поточна господарська потреба в оборотних коштах (ПГП) є різницею між сумою виробничих і невиробничих витрат на планований період, з одного боку, і об'ємом виробничих запасів підприємства в межах розмірів, передбачених кошторисом, з іншою. Іншими словами, якщо по кошторису місячна витрата сировини А складає 10 млн. грн., тоді як на складі його є лише на 8 млн., то ПГП складає 2 млн. грн. Якщо ж сировини на складі на 12 млн., то потреба в оборотних коштах відсутня («негативної» потреби при цьому не виникає).

Визначення порогового значення ПГП, неможливість забезпечення якого є критичним, залежить від галузевої приналежності і інших особливостей

підприємства. Наприклад, в хімії і металургії існує мінімальний технологічно допустимий об'єм виробництва, а для металообробки немає. Об'єм постійних (накладних) витрат також не може служити однозначним критерієм порогового значення потреби в оборотних коштах, оскільки може бути скоректований. ПГП покривається грошовими коштами або прийнятними для підприємства за змістом і умовам взаємозаліку (тобто поставкою в потрібні терміни за прийнятною ціною саме тих товарів і послуг, на які і були б витрачені грошові кошти підприємства).

Грошові кошти – власне грошові і еквівалентні їм кошти (в даний час до 85% всіх розрахунків здійснюється взаємозаліком). Сума грошових коштів є показовою для визначення кризового стану підприємства.

По-перше, кожна операція взаємозаліку може бути достатньо легко приведена до грошової оцінки (з урахуванням вартісних і тимчасових втрат).

По-друге, конкретні короткострокові активи сильно відрізняються по ступеню ліквідності. Так, дебіторська заборгованість може бути безнадійною незалежно від формальних термінів і зобов'язань по її погашенню, а запаси готової продукції – мертвим вантажем. При цьому їх наявність ніяк не забезпечує реальної платоспроможності підприємства, яку зрештою визначають саме грошові кошти.

Уточню, згаданий вище еквівалент грошових коштів – це величина покриття потреби підприємства в оборотних коштах за конкретний період часу негрошовими видами короткострокових активів підприємства. Наприклад, якщо партія готової продукції вартістю 100 млн. грн. буде протягом місяця шляхом взаємозаліку обмінена на сировині для виробництва на суму 90 млн., то вона є місячним еквівалентом грошових коштів у розмірі 90 млн. грн.

Фінансова стабілізація на підприємстві в умовах кризової ситуації по отже здійснюється по трьох етапах:

- а) усунення неплатоспроможності;
- б) відновлення фінансової стійкості;

в) забезпечення фінансової рівноваги в тривалому періоді.

Усунення неплатоспроможності може і повинна здійснюватися заходами, не прийнятними з позицій звичного управління. Антикризове управління допускає будь-які втрати (у тому числі і майбутні), ціною яких можна добитися відновлення платоспроможності підприємства сьогодні.

Настання неплатоспроможності означає перевищення витрачання грошових коштів над їх надходженням в умовах відсутності резервів покриття, тобто утворюється «кризова яма». У цей момент найчастіше і починаються «проблеми» з кредиторами підприємства. Кредитори, намагаються повернути свої засоби шляхом арештів майна. Всі засоби, що надходять на рахунок підприємства автоматично блокуються і списуються на користь кредиторів, діяльність підприємства заморожується, а штрафи і пені продовжують нараховуватися.

Суть даного етапу стабілізаційної програми полягає в маневрі грошовими потоками для заповнення розриву між їх витрачанням і надходженням. Маневр здійснюється як вже вилученими і матеріалізованими в активах підприємства коштами, так і тими, що можуть бути одержані, якщо підприємство переживе кризу.

Заповнення «кризової ями» може бути здійснене і збільшенням надходження грошових коштів (максимізацією), і зменшенням поточної потреби в оборотних коштах (економією).

Розглянемо заходи стабілізаційної програми, що забезпечують рішення цієї задачі.

Збільшення грошових коштів засноване на перекладі активів підприємства в грошову форму. Це вимагає рішучих і нерідко шокуючих звичного керівника підприємства кроків, оскільки пов'язано із значними втратами. Методи визначення прийнятного рівня втрат (дисконту) в даній роботі не розглядаються, проте відзначимо, що втрати неминучі.

Продаж короткострокових фінансових вкладень – найбільш простий крок, що напрошується, для мобілізації грошових коштів. Як правило, на кризових підприємствах він вже зроблений. Ще одне зауваження. В умовах фактичної стагнації фондового ринку дисконт при продажу цінних паперів безглуздо розраховувати – вони йдуть за тією ціною, по якій їх готові купити.

Продаж дебіторської заборгованості також очевидний і робиться в даний час багатьма підприємствами. Специфіка цього заходу в рамках стабілізаційної програми полягає у тому, що дисконт тут може бути набагато більше, чим представляється керівництву кризового підприємства. В деяких випадках розрахунковий дисконт може складати трохи менше 100%, що, як і у випадку з короткостроковими фінансовими вкладеннями, означає продаж за будь-якою пропонованою ціною.

Продаж запасів готової продукції складніший, оскільки, по-перше, припускає продаж із збитками, а по-друге, веде до ускладнень з податковими органами. Проте, як вже наголошувалося, суть стабілізаційної програми полягає в маневрі грошовими коштами. Збитками в даному випадку є жертва частини вилучених у минулому грошових коштів, а проблеми із сплатою податків при такій реалізації закриваються зменшенням можливих майбутніх надходжень.

Продаж надмірних виробничих запасів. Наявність на складі сировини А на місяць є надмірним запасом, якщо сировини Б залишилося на один тиждень, а грошей для його закупівлі немає. Тому для забезпечення виробництва необхідно реалізувати частину запасів сировини А, навіть за ціною нижче купувальною і не дивлячись на те, що через деякий час його знову доведеться закупляти, ймовірно, за вищою ціною. Це ще один приклад маневру минулими і майбутніми грошовими коштами.

Продаж інвестицій (дезінвестування) може виступати як зупинка інвестиційних проектів, що ведуться, з продажем об'єктів незавершеного будівництва і невстановленого устаткування або як ліквідація участі в інших підприємствах (продаж часток). Рішення про дезінвестиції ухвалюється на

підставі аналізу термінів і об'ємів повернення засобів на вкладений капітал. При цьому стратегічні міркування не виконують визначальної ролі – якщо конкретний інвестиційний проект почне давати віддачу за межами горизонту антикризового управління, він може бути ліквідований. Збереження довгострокових інвестиційних проектів в умовах кризи – вірний шлях до банкрутства і ліквідації підприємства.

Продаж нерентабельних виробництв і об'єктів невиробничої сфери найбільш складний і припускає особливий підхід. Частина нерентабельних виробничих об'єктів як правило, входить в основний технологічний ланцюжок підприємства. При цьому в стабілізаційній програмі неможливо коректно визначити, які з них має значення зберегти, а які у будь-якому випадку слід ліквідувати – це вимагає детального аналізу, здійсненого тільки в рамках реструктуризації. Та ж проблема присутня і при заходах щодо зменшення ПГП.

Для того, щоб мінімізувати ризик від подібного кроку, необхідно ранжирувати виробництва по ступеню залежності від них технологічного циклу підприємства. Ранжирування зважаючи на стислі терміни здійснюється переважно експертним методом, з урахуванням наступних правил:

а) першу чергу продажу підлягають об'єкти невиробничої сфери і допоміжні виробництва, що використовують універсальне технологічне устаткування (наприклад, ремонтно-механічні і будівельно-ремонтні цехи). Їх функції передаються зовнішнім підрядчикам;

б) у другу чергу ліквідовуються допоміжні виробництва з унікальним устаткуванням (цехи підготовки виробництва, окремі ремонтні підрозділи). Відсутність цих виробництв в майбутньому можна буде компенсувати як за рахунок покупки відповідних послуг, так і їх відтворення в економічно виправданих масштабах при необхідності;

в) у третю чергу позбавляються від нерентабельних об'єктів основного виробництва, що знаходяться на самому початку технологічного циклу (ливарні і ковальсько-пресові цехи). Їх функції також передаються зовнішнім

постачальникам. В деяких випадках об'єкти другої і третьої черг доцільно поміняти місцями.

г) у четверту (останню) чергу відмовляються від нерентабельних виробництв, що знаходяться на кінцевій стадії технологічного циклу. Причому така міра швидше прийнятна для підприємств, що володіють не однією, а декількома технологічними ланцюжками, а також для підприємств, напівфабрикати яких мають самостійну комерційну цінність. Особливо якщо ці напівфабрикати більш рентабельні, ніж кінцевий продукт, що нерідко зустрічається на хімічних заводах.

Ліквідація об'єктів основного виробництва в жорстких умовах антикризового управління вельми небажана і допустима тільки як крайній захід. Продаж основних фондів швидше за все доведеться виробляти за ціною нижче за їх балансову вартість, а це означає проблеми з оподаткуванням в майбутньому.

Суть відновлення фінансової стійкості – максимально швидке і радикальне зниження неефективних витрат. Хоча неплатоспроможність підприємства може бути усунена в перебігу короткого періоду за рахунок здійснення продажу «непотрібних» активів, причини, що генерують неплатоспроможність, можуть залишатися незмінними, якщо не буде відновлена до безпечного рівня фінансова стійкість підприємства. Це дозволить усунути загрозу банкрутства не тільки в короткому, але і у відносно тривалішому проміжку часу.

Зупинка нерентабельних виробництв – перший крок, який необхідно зробити. Якщо збиткове виробництво недоцільне або його неможливо продати, то його потрібно зупинити, щоб негайно виключити подальші збитки. Виняток становлять об'єкти, зупинка яких призведе до зупинки всього підприємства. Критерії ранжирування виробництв тут ті ж, що і при їх ліквідації.

На даному етапі, як правило, трапляються дві помилки. Перша полягає у тому, що виробництво продовжують експлуатувати, оскільки його продукція

знаходить збут, хоча і за ціною нижче за фактичну собівартість. Це достатньо поширена картина на підприємствах, де є можливість спотворення калькуляції собівартості окремих продуктів.

Друга помилка у тому, що виробництво продовжують експлуатувати, оскільки немає засобів на його консервацію. Консервація – міра, природна для нормальних умов господарювання, але неприйнятна для кризових, оскільки є ще одним виразом турботи про майбутнє. Якщо виробництво необхідно зупинити, але немає можливості провести консервацію, то воно повинне бути зупинене без неї (виняток становлять лише ті ситуації, коли дана акція може викликати аварію). При цьому приходом в непридатність устаткування або витрати на його ремонт надалі є ще один приклад маневру відповідно минулими і майбутніми грошовими коштами. Причому відновлювати устаткування доведеться, тільки якщо повторний пуск виробництва буде стратегічно і економічно виправданий.

Виведення з складу підприємства витратних об'єктів є ще одним способом зняти непродуктивні витрати на об'єкти, які поки не вдалося продати. Всяке подальше фінансування виведених об'єктів виключається, що стимулює підприємницьку ініціативу персоналу останніх.

Вдосконалення організації праці і оптимізація чисельності зайнятих на підприємстві. У докризовій ситуації на більшості підприємств спостерігається надмірна чисельність персоналу, і в період кризи скорочення персоналу стає гострою необхідністю, а це нелегка задача. Якщо на основному виробництві працівників можна скорочувати пропорційно об'єму продукції, що випускається, то персонал допоміжних підрозділів і сфери управління менш пластичний (охороняти підприємство, наприклад, необхідно незалежно від об'єму продукції, що випускається). Скорочення не може відбуватися одночасно. Потрібна, отже, обережність при звільненні персоналу, відмові від виплати доплат і надбавок, знятті соціальних пільг (обід, поліклініка і т. п.). Прямолінійні дії в цій сфері нерідко приводять до плачевних результатів:

персонал, що залишився, не в змозі справитися з об'ємом робіт, що різко збільшився, падає зацікавленість в якісному виконанні функцій. Відбувається зниження мотивації персоналу і пов'язане з цим погіршення якості праці. Вже не інтереси фірми, а пошуку іншої роботи коштують на чолі кута поведінки працівника. Так, до того ж, працівники часто просто починають розкрадати підприємства, таким чином компенсуючи зниження доходів.

Разом з тим економія фонду зарплати при її умілому проведенні може стати дієвим чинником антикризового управління. Багато зовнішніх керівників користуються зараз тим, що на більшості підприємств існують борги по заробітній платні перед працівниками і виплати її відбуваються не регулярно. Так, в перший же місяць оголошується, що всім робітникам зменшується заробітна платня, але з умовою її регулярної сплати. Така політика допомагає уникати протистояння між трудовим колективом і новим управляючим.

Зменшення поточної фінансової потреби на практиці здійснено тільки через ті або інші форми реструктуризації боргових зобов'язань, що залежить від доброї волі кредиторів підприємства. Сама по собі реструктуризація боргів не є специфічним інструментом антикризового управління, оскільки може застосовуватися і при відносно благополучному стані підприємства-боржника. Проте кризова ситуація, з одного боку, декілька полегшує реструктуризацію боргів, а з іншою – виправдовує такі його форми, які у нормальному стані незадовільні.

Викуп боргових зобов'язань з дисконтом – один з найбажаніших заходів. Кризовий стан підприємства-боржника знецінює його борги, тому і виникає можливість викупити їх із значним дисконтом. Тонкість даного рішення в рамках стабілізаційної програми полягає в умовах, на яких можна провести викуп. Ось, на наш погляд, основні з них:

викупаються тільки ті борги, які безпосередньо визначають ПГП, а не ті, термін платежу або стягнення по яких відносно видалений в часі;

сума, яку можна витратити на викуп боргів, залежить від рівня ПГП, тобто не можна витрачати засоби на викуп боргів в збиток господарської діяльності;

допустима ціна викупу боргів обумовлюється власним дисконтом підприємства, тобто викуп боргів повинен розглядатися як інвестиційний проект.

Конвертація боргів в статутний капітал – украй хворобливий крок. Вона може бути здійснена як шляхом розширення статутного фонду (за відсутності формальних обмежень), так і через поступку власниками підприємства частини своєї частки (пакету акцій). Строго регламентованих методів ухвалення такого рішення немає, все визначається під час переговорів з кредиторами.

Форвардні контракти на поставку продукції підприємства за фіксованою ціною можуть стати ще одним способом реструктуризації боргів. Якщо кредитор зацікавлений в даній продукції, йому можна запропонувати зарахувати борг підприємства перед ним як аванс на довгострокові поставки останньої. При цьому контрактна ціна не повинна бути нижчою деякій прогнозованій собівартості продукції.

Вище ми розглянули найрадикальніші заходи вживані під час антикризового управління. Проте, не забуватимемо, що основною метою антикризового управління є «реабілітація» підприємства, тобто повернення підприємства в ряд нормально господарюючих суб'єктів економіки.

Ми розглянули можливості усунення неплатоспроможності і відновлення фінансової стійкості підприємства шляхом продажу «зайвих» активів підприємства і зменшення витрат. Тепер розглянемо заходи для забезпечення фінансової рівноваги в тривалому періоді, що можливе тільки при збільшенні грошового потоку від основної діяльності підприємства.

Основними завданнями на даному етапі є:

підвищення конкурентних переваг продукції;

збільшення грошового компоненту в розрахунках;

збільшення оборотності активів.

Тут в першу чергу необхідно звернути увагу на маркетинг. Як відомо, маркетинг одне з самих хворих місць наших підприємств і антикризові керівники повинні вміло проводити маркетингові підприємства, інакше, підприємству не вижити. Суть антикризового маркетингу – діяльність, що перетворює потреби покупця в доходи підприємства.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

В дипломній магістерській роботі розглядається тема «Оцінка фінансового стану як передумова ефективного управління підприємством» та у її змісті виокремлено діагностику фінансової стійкості ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ».

Робоче місце знаходиться у офісному приміщенні бухгалтерії підприємства ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ», яке розраховане на двісті сорок вісім працівників.

Кожен робітник забезпечений персональним комп'ютером та стаціонарним телефоном. Також в офісі знаходяться чотири принтери для загального користування, освітлювальні прилади, три факси та один шредер.

Для підтримання комфортних умов мікроклімату у приміщенні у спекотну пору року працює два кондиціонери, а узимку – опалювальні прилади.

Аналіз потенційних небезпек

В сфері фінансів, при виконанні бухгалтером своїх обов'язків, на робочому місці виникають такі потенційні небезпеки:

- ураження електричним струмом, внаслідок несправності електроробототехніки, невиконання правил техніки безпеки при користуванні електричним обладнанням, що може призвести до електротравм або летального наслідку;

- механічне травмування внаслідок нераціонального розташування робочих місць;

- нервово-психічні навантаження в наслідок специфіки виконуваних робіт, що призводить до захворювань загального характеру;

- негативні відносини у колективі внаслідок постійних емоційних зривів, які призводять до підвищених емоційних навантажень;

– кістково-м'язові порушення, у зв'язку з тривалим статичним напруженням м'язів спини, шиї, рук і ніг, що призводить до ушкодження опорно-рухового апарату;

– негативний вплив електромагнітних, в тому числі і рентгенівських випромінювань при використанні моніторів персональних комп'ютерів (далі ПК) з електронно-променевою трубкою, що призводить до погіршень зору, зниження імунітету;

– недостатнє освітлення виробничих приміщень і робочих місць, у зв'язку з несправністю, або хибного вибору освітлювальних приладів, що призводить до погіршення зору;

– підвищений рівень шуму, який створюється перетворювачем напруги електронно-обчислювальної машини (далі ЕОМ), її технічною периферією, а також людьми, що працюють у приміщенні, і який призводить до погіршення слуху;

– незадовільні параметри мікроклімату робочого місця, у зв'язку із відсутністю приладів, що забезпечують необхідний повітряобмін та опалювальної системи, які можуть викликати загальні захворювання;

– вірогідність загоряння, у зв'язку із несправністю електричного обладнання, недотримання, або порушення правил протипожежної безпеки обслуговуючим персоналом, що призводить до пожежі;

– неправильні дії персоналу в умовах надзвичайних ситуацій, які призводять до паніки та загибелі людей;

– можливість отруєння хімічними речовинами, які виділяються у повітря робочої зони при роботі з ПК та іншою офісною технікою;

– професійне (емоційне) вигорання - психологічний стан здорових людей, які працюють у системі «людина-людина», що характеризуються емоційним виснаженням, деперсоналізацію, редукцією особистих досягнень. На початку синдрому вигорання приглушаються емоції, відчувається незадоволеність собою або, навпаки, з'являється нечутливість до речей, які

звичайно викликають гостру реакцію. На другій стадії цього синдрому психологічний стан проявляється на рівні емоцій. Виникає недобррозичливе відношення до людей, з якими доводиться спілкуватися щодня: вони дратують, злять. Третя стадія - виснаження. Робота виконується за відсутністю творчих підходів, різко знижується насага на дотримання правил безпеки. З'являються різкість, озлобленість, брутальність, відстороненість, замкненість, переоцінка професійних цінностей.

Заходи по забезпеченню безпеки

У приміщенні офісу застосовується широке різноманіття електроприладів: персональні комп'ютери, принтери, ксерокси, освітлювальні прилади, кондиціонери, побутові електроприлади тощо. Небезпека ураження електричним струмом при використанні цих приладів з'являється при недотриманні заходів обережності, а також при відмові або несправності цього обладнання. Наслідки ураження електричним струмом залежать від багатьох факторів: опору організму, величини, тривалості дії, роду і частоти струму, шляхів його проходження через життєво важливі органи, умов зовнішнього середовища.

Для запобігання ураження електричним струмом встановлено електроустаткування, яке відповідає вимогам: ПУЕ («Правила устрою електроустановок»)[40] і ГОСТ 12.1.030-81 (2001) «ССБТ. Электробезопасность. Защитное заземление, зануление»[41], величина опору захисного заземлення електрообладнання приміщення - 4 Ом; НПА ОП 40.1-1.32-01 «Правила устройства электроустановок. Электрооборудование специальных установок»[42], приміщення, в якому розташовуються ЕОМ, різноманітне устаткування, відноситься до класу пожежонебезпечної зони П-Па, тому передбачений мінімальний ступінь захисту ізоляції обладнання IP44; ГОСТ 12.1.009-76 (1999) «ССБТ. Электробезопасность. Термины и определения»[43] обладнання офісу має подвійну ізоляцію, яка складається з робочої та додаткової ізоляції;

ГОСТ 12.2.007.0-75* (2001) «ССБТ. Изделия электротехнические. Общие требования безопасности»[44]ЕОМ, периферійні пристрої ЕОМ та устаткування для обслуговування, ремонту та налагодження ЕОМ по способу захисту людини від ураження електричним струмом, належать до І класу, оскільки мають подвійну ізоляцію, елемент для заземлення та провід для приєднання до джерела живлення, що має заземлюючу жилу і вилку з заземлюючим контактом. Експлуатація електроустановок і електроустаткування проводиться відповідно до НПАОП 40.1-1.01-97 «Правила безпечної експлуатації електроустановок»[45] та НПАОП 40.1-1.21-98 «Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів»[46].

Ймовірність механічного травмування може виникнути внаслідок не раціонального розташування робочих місць, захаращення робочих місць або у зв'язку з недбалістю та неуважністю обслуговуючого персоналу. Для виключення травматизму зроблено більш зручне та раціональне розташування робочих місць, таким чином збільшена відстань між ними.

У зв'язку із стресовими ситуаціями та нервово-емоційними навантаженнями у працівників може виникнути ймовірність захворювань загально-невротичного характеру.

З метою зниження нервово-емоційного напруження, стомлення зорового аналізатора, поліпшення мозкового кровообігу, подолання несприятливих наслідків гіподинамії, запобігання втоми, передбачені перерви у роботі – 15 хвилин кожні дві години, а також спеціально обладнане приміщення – кімната відпочинку.

Для оптимізації відносин у колективі проводяться тренінги з залученням психологів на теми: «Адаптація у новому колективі», «Поведінка в суспільстві».

Для запобігання кістково-м'язових порушень у зв'язку з тривалим статичним напруженням м'язів спини, шиї, рук і ніг необхідно виконувати фізичні вправи 2-3 рази протягом робочого часу.

Заходи по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни праці

Внаслідок роботи за ПК, на фізіологію людини негативно впливають електромагнітні випромінювання. Щоб зменшити наслідки впливу на людину та знизити негативні показники у робочій зоні до допустимих значень, згідно з ГОСТ 12.2.007.0-75 «Изделия электротехнические. Общие требования безопасности»[47], вироби, які створюють електромагнітні поля, повинні мати захисні елементи (екрани, поглиначі і т.д.). Вимоги до захисних елементів повинні бути вказані в стандартах та технічних умовах на конкретні види виробів. Згідно з НПАОП 0.00-1.28-10 «Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин»[48] та ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин»[49], на робочих місцях обладнаних ПК встановлені рідкокристалічні монітори, які не є джерелами рентгенівського та електромагнітного випромінювань.

Основними причинами недостатньої або нераціональної освітленості робочих місць є несправність або нераціональний вибір освітлювальних приладів.

Незадовільна освітленість на робочому місці або на робочій зоні може бути причиною зниження продуктивності та якості праці, отримання травм. Недостатнє освітлення викликає зоровий дискомфорт, що виражається у відчутті незручності або напруженості. Тривале перебування в умовах зорового дискомфорту призводить до розсіювання уваги, зменшення зосередженості, зоровій і загальній втомі.

У офісному приміщенні, згідно ДБН В.2.5-28-2006 «Інженерне обладнання будинків і споруд. Природне і штучне освітлення»[50] передбачене природне та штучне освітлення. Природне освітлення здійснено через світлові прорізи, які забезпечують коефіцієнт природної освітленості (КПО) не нижче 1,5%. Для захисту від прямих сонячних променів, які створюють прямі та відбиті відблиски на поверхні екранів і клавіатури, передбачено сонцезахисні пристрої, на вікнах встановлені жалюзі або штори.

Для того, щоб визначити загальну штучну освітленість приміщення бухгалтерії на підприємстві ПСП Агрофірма «Росія» проведемо розрахунок.

Вихідні дані:

- довжина приміщення (А) – 12 м;
- ширина (В) – 6 м;
- висота (Н) – 3,8 м;
- тип світильника – ЛПО;
- L/h – 1,4;
- Колір стелі, стін, підлоги ($\rho_{ст}, \rho_{с}, \rho_{п}$) – 70%, 50%, 30%.

Нормовані показники штучного освітлення для адміністративних будівель, а саме кабінетів та робочих кімнат, згідно ДБН В.2.5-28-2006 «Природне і штучне освітлення»: висота робочої поверхні над підлогою (h_p) – 0,8 м, розряд та підрозряд зорової роботи – Б-1, освітленість робочих поверхонь при загальному освітленні (E_H) – 300 лк.

Значення коефіцієнту запасу (K_3) при проектуванні штучного освітлення для кабінетів і робочих приміщень дорівнює 1,4.

Спочатку проведемо розрахунок кількості рядів світильників у приміщенні N_p :

$$N_p = \frac{B}{(H - h_p) \cdot [L/h]}, \text{ шт.} \quad (4.1)$$

де: B – ширина приміщення, м;

H – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м;

$[L/h]$ – числове значення коефіцієнта світильника.

$$N_p = \frac{6}{(3,8 - 0,8) \times 1,4} = 2 \text{ шт.}$$

Наступною визначимо максимально припустиму відстань між рядами світильників L_{max} :

$$L_{\max} = \frac{B}{N_p}, \text{ м.} \quad (4.2)$$

де: B – ширина приміщення, м;

N_p – кількість рядів світильників у приміщенні, шт.

$$L_{\max} = \frac{66}{22} = 3 \text{ м.}$$

Далі визначаємо значення індексу приміщення i , що характеризує співвідношення розмірів освітлювального приміщення і висоти розміщення світильників:

$$i = \frac{A \cdot B}{(H - h_p) \cdot (A + B)} \quad (4.3)$$

де: A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

H – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м.

$$i = \frac{12 \times 6}{(3,8 - 0,8) \times (12 + 6)} = 1,33$$

З огляду на те, що тип світильника ЛПО, $L/h = 1,4$, колір стелі, стін, підлоги ($\rho_{\text{ст}}$, $\rho_{\text{с}}$, $\rho_{\text{п}}$) відповідно 70%, 50%, 30%, а індекс приміщення (i) – 1,33, слідує, що значення коефіцієнта використання світлового потоку (η), створюваного світильниками вибраного типу, приймає значення 50%.

Визначимо сумарний світловий потік освітлювальної установки у даному приміщенні Φ_{Σ} :

$$\Phi_{\Sigma} = \frac{E_H \cdot A \cdot B \cdot k_s \cdot z}{\eta}, \text{ лм;} \quad (4.4)$$

де: E_H – рівень нормованого загального освітлення, лк;

A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

k_z – коефіцієнт запасу (для люмінесцентних ламп $k_z = 1,4 \square 1,7$);

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості (відношення середньої освітленості до мінімальної освітленості), як правило дорівнює (для люмінесцентних ламп $z = 1,1$);

η – коефіцієнт використання світлового потоку.

$$\Phi_{\Sigma} = \frac{300 \times 12 \times 6 \times 1,4 \times 1,1300 \times 12 \times 6 \times 1,4 \times 1,1}{0,5 \quad 0,5} = 66\,528 \text{ лм.}$$

Далі визначаємо умовну загальну кількість світильників у приміщенні N_{cv}^* :

$$N_{cv}^* = \frac{A \cdot B}{L_{\max}^2}, \text{ шт}; \quad (4.5)$$

де: A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

L_{\max} – максимально припустима відстань між рядами світильників, м.

$$N_{cv}^* = \frac{12 \times 6 \quad 12 \times 6}{3^2 \quad 3^2} = 8 \text{ шт.}$$

Розрахуємо світловий потік умовного джерела світла Φ_l^* :

$$\Phi_l^* = \frac{\Phi_{\Sigma}}{N_{cv}^*}, \text{ лм}; \quad (4.6)$$

де: Φ_{Σ} – сумарний світловий потік освітлювальної установки, лм;

N_{cv}^* – загальна кількість ламп у світильнику, яка розраховується за формулою:

$$N_l^* = N_{cv}^* \cdot n, \text{ шт}; \quad (4.7)$$

де: n – кількість ламп у світильнику, шт.

З урахуванням того, що для світильника типу ЛПО, кількість ламп у світильнику (n) дорівнює – 2 шт.

$$N_l^* = 8 \times 2 = 16 \text{ шт.}$$

$$\Phi_l^* = \frac{66\,528 \quad 66\,528}{16 \quad 16} = 4\,158 \text{ лм.}$$

Вибираємо тип стандартної лампи BASIC8, позначення якої L 36W/640, з найближчим значенням фактичного світлового потоку лампи Φ_l – 2850 лм, і знаходимо коефіцієнт m (співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи Φ_l^* та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи Φ_l):

$$m = \frac{\Phi_l^*}{\Phi_l}, \quad (4.8)$$

$$m = \frac{4\ 1584\ 158}{2850\ 2850} = 1,46.$$

Визначаємо оптимальну (фактичну) кількість світильників у приміщенні N_{cv} :

$$N_{cv} = N_{cv}^* \cdot m, \text{ шт}; \quad (4.9)$$

де: N_{cv}^* – умовна загальна кількість світильників у приміщенні, шт.

m – співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи.

$$N_{cv} = 8 \times 1,46 = 12 \text{ шт.}$$

Наступним визначаємо фактичну кількість ламп у приміщенні N_l :

$$N_l = N_{cv} \cdot n, \text{ шт}; \quad (4.10)$$

де: N_{cv} – оптимальна (фактична) кількість світильників у приміщенні, шт;

n – кількість ламп у світильнику, шт.

$$N_l = 12 \times 2 = 24 \text{ шт.}$$

Останнім знаходимо значення загальної розрахункової освітленості (E_p) у приміщенні, що створюється при застосуванні стандартних ламп:

$$E_p = \frac{\Phi_l \cdot N_l \cdot \eta}{A \cdot B \cdot k_3 \cdot z}, \text{ лк}; \quad (4.11)$$

де: Φ_l – фактичний світловий потік вибраної стандартної лампи, лм;

N_l – фактична кількість ламп у приміщенні, шт;

η – коефіцієнт використання світлового потоку;

A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

k_z – коефіцієнт запасу;

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості.

$$E_p = \frac{2850 \times 24 \times 0,5}{12 \times 6 \times 1,4 \times 1,1} = 308,44 \text{ лк.}$$

Як підсумок розрахунків, можна сказати, що для створення штучної освітленості 308,44 лк кабінету, площею 72 м², оптимальна кількість світильників – 12 шт., що розташовані в два ряди.

Рівні звукового тиску в октавних смугах частот, рівні звуку та еквівалентні рівні звуку на робочих місцях приміщення відповідають вимогам ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин»[51] та ДСН 3.3.6.037-99 «Санітарні норми виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку»[52]. Зниження рівня шуму в приміщенні здійснено за допомогою:

- використання більш сучасного обладнання;
- розташування принтерів та різноманітного устаткування колективного користування на значній відстані від більшості робочих місць працівників;
- переведення жорсткого диска в режим сну (Standby), якщо комп'ютер не працює протягом визначеного часу;
- використання блоків живлення ПК з вентиляторами на гумових підвісках;

Неправильне проектування або несправність систем опалення та вентиляції в приміщенні офісу може призвести до негативних впливів на здоров'я працівників у вигляді простудних захворювань, перегрівань, проблем із дихальними шляхами тощо.

Метеорологічні умови в приміщенні офісу – температура повітря, відносна вологість повітря й швидкість його переміщення відповідають встановленим санітарно-гігієнічним вимогам ДСН 3.3.6.042-99 «Державні санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень»[53] і ГОСТ 12.1.005-88 (1991)«ССБТ. Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны»[54]. Роботи в офісному приміщенні, належать до категорії Іб - легка робота, тому передбачені наступні оптимальні значення параметрів мікроклімату:

- у холодний період року: температура 21-23°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,1 м/с;
- у теплий період року: температура 22-24°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,2 м/с.

Забезпечення таких параметрів мікроклімату досягається оснащенням приміщень пристроями кондиціонування, вентиляції та дезодорації повітря, системами опалення.

Оптимальні рівні позитивних (n+) і негативних (n-) іонів у повітрі приміщення з ВДТ відповідають вимогам ГН 2152-80 «Санітарно-гігієнічні норми допустимих рівнів іонізації повітря виробничих та громадських приміщень»[55] і становить: n+=1500-30000 (шт. на 1см³); n- = 3000-5000 (шт. на 1см³). Підтримку оптимального рівня легких позитивних і негативних аероіонів у повітрі на робочих місцях забезпечуються за допомогою біполярних коронних аероіонізаторів.

Для запобігання виділення шкідливих та небезпечних речовин у повітря робочої зони при роботі з ПК слід дотримуватися таких вимог:

- Експлуатація усіх складових ПК та оргтехніки повинна здійснюватися згідно з рекомендованими режимами;
- У разі виявлення несправності слід припинити використання обладнання;

- Влаштування штучної та природної вентиляції у приміщеннях, де експлуатується ПК, згідно СНиП 2.04.05 – 91 «Отопление, вентиляция и кондиционирование воздуха. Нормы проектирования»[56];

Для запобігання синдрому професійного вигорання або зниження ступеня його виразності існує ряд рекомендацій:

1. Оволодіння вміннями та навичками саморегуляції сприяють зниженню рівня стресу;
2. Професійний розвиток і самовдосконалення (працівникам надається програма тренінгів по підвищенню кваліфікації; один раз в квартал проводяться майстер-класи націлені на розширення кола навичок робітників);
3. Уникнення непотрібної конкуренції;
4. Емоційне спілкування з колегами (на підприємстві діє принцип «Твій колектив – твоя сім'я», проводиться групове справляння всіх свят);
5. Підтримка гарної фізичної форми (один раз на місяць на вихідних організують День здоров'я, програма заходів залежить від побажань колективу та затверджується методом голосування).

Заходи з пожежної безпеки

Пожежна безпека – це стан об'єкта, при якому з регламентованою ймовірністю виключається можливість виникнення та розвиток пожежі і впливу на людей її небезпечних факторів, а також забезпечується захист матеріальних цінностей.

Для ліквідації пожежі на початковій стадії її розвитку силами персоналу підприємства використовуються первинні засоби пожежогасіння, такі як вогнегасники, пожежний інвентар, системи автоматичного пожежогасіння.

Своєчасне виявлення ознак займання й виклик пожежних підрозділів дає змогу швидко локалізувати осередки пожежі та вжити заходи щодо її ліквідації, а отже, створює можливість суттєво зменшити обсяги заподіяної шкоди. Найшвидшим та найнадійнішим засобом сповіщення про виникнення

пожежі вважаються установки електричної пожежної сигналізації (ЕПС). За схемою з'єднання на підприємстві використовується кільцева установка ЕПС.

В кільцевій установці ЕПС в приміщенні бухгалтерії встановлено адресований пожежний сповіщувач. Адресований сповіщувач постійно або періодично активно формує сигнал про стан пожежонебезпечності у захищуваному приміщенні та про власну працездатність із зазначенням свого номера (адреси).

В дію введено також тепловий автоматичний пожежний сповіщувач типу ІТМ.

Для офісного приміщення бухгалтерії згідно ДБН В.1.1.7 – 2002 «Пожежна безпека об'єктів будівництва»[57] залежно від агрегатного стану й особливостей горіння різних горючих речовин та матеріалів актуальні такі класи пожеж:

- клас А – пожежі твердих речовин, переважно органічного походження, горіння яких супроводжується тлінням (деревина, текстиль, папір);
- клас Е (додатковий) – пожежі, пов'язані з горінням електроустановок.

Згідно НАПББ.03.002–2007 "Норми визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою»[58] офісне приміщення відноситься до найнижчої категорії Д.

Для офісного приміщення бухгалтерії підприємства ПСП Агрофірма «Росія» категорії Д площею 72 м² слід застосовувати один вогнегасник типу ВВ-5 (для гасіння загорянь електроприладів).

Заходи по забезпеченню безпеки у надзвичайних ситуаціях

Порядок проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

У ході аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт організується і проводиться їх всебічне забезпечення - комплекс заходів, здійснюваних з метою створення умов для успішного виконання завдань залучаються до робіт силами ліквідації НС. До основних видів забезпечення відносяться: розвідка, радіаційна та хімічний захист, інженерне, протипожежний, дорожнє,

гідрометеорологічне, технічне, метрологічне, матеріальне та медичне забезпечення, комендантська служба і охорона громадського порядку.

Послідовність проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт у зоні лиха багато в чому залежить від характеру сформованої обстановки і визначається головою комісії з НС. Як правило, всі завдання виконуються в три етапи в певній послідовності і в мінімально короткі терміни.

Перший етап - вирішуються завдання із екстреної захисту персоналу об'єктів і населення, запобіганню розвитку чи зменшенню впливу вражаючих факторів джерел аварій (катастроф) і підготовці до проведення (виконання) аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт. У першу чергу сповіщають персонал об'єкта і населення про НС.

Другий етап - основним завданням є безпосереднє виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт. Одночасно продовжується виконання завдань першого етапу. У першочерговому порядку проводяться роботи з облаштування проїздів і проходів в завалах до захисних споруд, пошкодження і руйнування будівель і споруд, де можуть перебувати потерпілі, місцям аварії.

Після закінчення робіт з облаштування проїздів (проходів) формування механізації спільно з аварійно-технічними та рятувальними формуваннями, а при пожежах на об'єктах - і з командами пожежогасіння, висуваються до місць робіт і приступають до розшуку і порятунку людей, розкриттю завалених захисних споруд, при необхідності подачі в них повітря і до проведення інших робіт. Газорятувальний загін підприємства веде роботи в загазованих будівлях і спорудах. У першу чергу перекривається газопровід, встановлюються причини витoku газу та здійснюється їх усунення, провітрюються всі приміщення з метою запобігання вибухів і виникнення пожеж.

Одним із головних завдань аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, що вирішуються в початковій стадії розвитку хімічної аварії, є припинення або обмеження викиду (витoku) ОХВ. Для цього перекривають крани і засувки на магістралях і ємностях, використовують бандажі, хомути,

тампони, заглушки, перекачують рідину з аварійної ємності в запасну (резервну).

Для зниження швидкості випаровування НХР та обмеження глибини розповсюдження їх парогазової фази можна використовувати наступні способи: розсіювання (поглинання) парогазової і рідкої фази НХР; ізоляцію рідкої фази пенами, плівковим матеріалом, настилом і т.п.; дегазацію (нейтралізацію) ОХВ розчинами хімічно активних реагентів.

Хіміки-розвідники спільно з групами знезараження визначають, якими ОХВ утворений осередок хімічного зараження, ступінь зараження місцевості, будівель, споруд і позначають межі осередку та шляхи їх обходу. Групи знезараження в першу чергу локалізують осередок хімічного зараження, дегазують проходи до об'єктів, де необхідно вести гасіння пожеж, розшукують уражених і надають їм допомогу, а також виводять людей із зараженої місцевості.

Команди пожежогасіння, взаємодіючи з іншими формуваннями, по влаштованим проездам підходять до місць пожеж. В першу чергу вони ведуть боротьбу з пожежами, що перешкоджають просуванню сил до ділянок (об'єктів) робіт та утруднюють проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт. Надалі команди пожежогасіння локалізують і гасять пожежі в місцях розміщення апаратури, що знаходиться під високим тиском, вибухонебезпечних і небезпечних хімічних речовин, рятують і евакуюють людей з палаючих будівель, споруд та зони пожежі.

Протипожежні формування рятують людей з палаючих будівель і споруд разом з рятувальними та іншими формуваннями. Завершили роботи протипожежні формування виходять з осередку ураження, проводять спеціальну обробку, ремонтують пожежну техніку і поповнюють запаси засобів огнетушення.

Рятувальні формування, посилені засобами механізації, санітарними дружинами (ланками), з виходом на ділянку (об'єкт) робіт розосереджуються,

розшуковують уражених, витягають їх з завалів, розкривають захисні споруди, рятують людей із пошкоджених та палаючих будинків, надають їм першу медичну допомогу і виносять до місць навантаження на транспорт. Конструкції будинків і споруд, що загрожують обвалом та перешкоджають веденню рятувальних робіт, зміцнюють або обрушають.

Уражених, що знаходяться поблизу поверхні завалу і під дрібними уламками, витягають, розбираючи завал зверху вручну, а знаходяться в глибині завалу (під завалом) - через галереї, що влаштовуються в завалі, використовуючи порожнечі і щілини, що утворилися від великих елементів зруйнованих будівель, або розбираючи завал зверху.

Витягуючи уражених з-під завалів або з-під окремих уламків, слід уникати зрушень елементів завалу (уламків) і нанесення ураженому додаткових травм, звільняючи в першу чергу голову і верхню частину тулуба. Після вилучення ураженого йому надають першу медичну допомогу, а при можливості допомогу надають і до його вилучення з-під завалу.

Якщо у пошкоджених та палаючих будинків зруйновані входи і сходи, рятувальні, протипожежні та інші формування виводять і виносять людей через прорізи, що проробляються в суміжні приміщення зі збереженими виходами, або по влаштованим для цього трапах, а також через віконні отвори і балкони за допомогою драбин, автопідйомників і рятувальних мотузок. Рятувальні ланки складаються з трьох-чотирьох чоловік, один з яких призначається старшим.

При рятуванні людей із завалених сховищ та інших захисних споруд насамперед встановлюється зв'язок з укриттям, виявляється їх стан, ступінь пошкодження фільтровентиляційного обладнання, після чого визначається спосіб розтину. У споруди, якщо це необхідно, в першу чергу подається повітря. При загрозі затоплення або загазування притулку негайно відключаються пошкоджені комунально-енергетичні мережі. Особовий склад формувань, що працює на викопуванні і розтині захисних споруд, повинен мати електро- і

газоварювальні апарати, керосінорези, вогнегасники, а при наявності хімічного зараження - ЗІЗ, антидоти, індивідуальний протихімічний пакет.

Перша медична допомога ураженим виявляється в порядку само- і взаємодопомоги, а також особовим складом медичних пунктів формувань, санітарних дружин і рятувальних формувань безпосередньо на місці виявлення постраждалих. При цьому насамперед допомогу надають ураженим НХР (одягають на них протигази, при необхідності вводять антидоти, з відкритих ділянок тіла змивають отруйну рідину), а також з асфіксією, кровотечею, з проникаючими пораненнями живота і грудей. Легко уражені слідує в медичні пункти пішки самостійно або з супроводжувачами.

На місцях навантаження на автотранспорт проводиться медичне сортування уражених по терміновості евакуації, перевіряється правильність накладення джгутів, пов'язок, шин, вводяться знеболюючі засоби, перевіряється пристосування транспорту до перевезення уражених, їх правильне розміщення на транспорті, призначаються супроводжувачі з числа медичного персоналу або легкопоранених. Перша лікарська допомога ураженим виявляється в загонах першої медичної допомоги і в лікувальних установах.

Після закінчення встановленого часу або при отриманні особовим складом встановлених доз опромінення формування змінюються. Порядок зміни визначає старший начальник.

Після передачі об'єктів робіт сменяемое формування збирається у встановленому місці, де перевіряють наявність людей та інструментів, потім слідує в район збору.

Третій етап - вирішуються завдання щодо забезпечення життєдіяльності населення в районах, постраждалих в результаті аварії (катастрофи), і по відновленню функціонування об'єкта. Здійснюються заходи з відновлення житла (або зведення тимчасових житлових будівель), енерго- і водопостачання об'єктів комунального обслуговування, ліній зв'язку, організації медичного обслуговування виробничого персоналу і населення, постачання продуктами і

предметами першої необхідності. При зараженні житлового масиву проводиться його дезактивація, дегазація та дезінфекція. По закінченні цих робіт повертаються евакуйовані виробничий персонал і населення. Одночасно з цими роботами починаються роботи але відновленню функціонування об'єктів економіки.

Таким чином, охорона праці - це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці. Головний об'єкт охорони праці - це людина в процесі праці, виробниче середовище, організація праці на виробництві. Основна мета охорони праці - це створення здорових і безпечних умов праці. Законодавство про охорону праці складається з Кодексу законів про працю України: закону України „Про охорону праці” та інших нормативних актів.

За результатами проведеного аналізу стану охорони праці у відділі бухгалтерії ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ». було виявлено, що в цілому вона відповідає як внутрішнім документам з питань охорони праці, так і нормативно-законодавчим актам. Щодо умов праці співробітника бухгалтерії, то вони відповідають існуючим санітарно-гігієнічним нормам, за винятком ненормованого режиму праці та малорухомого характеру роботи. Приміщення бухгалтерії по категорії вибухо- і пожежонебезпечності та ступеню вогнестійкості відповідають нормам, але важливо звернути увагу на утримання в справному стані засобів протипожежного захисту та своєчасне інформування пожежної охорони про несправність пожежної техніки.

Характеризуючи стан охорони праці та безпеки в надзвичайних ситуаціях на ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ» слід відзначити, що на підприємстві відповідально ставляться до їх забезпечення. Проте, на нашу думку, керівництву підприємства слід звернути більшу увагу на забезпечення постійного контролю за дотриманням правил безпеки працівниками при роботі

з оргтехнікою, сприяти встановленню короткочасних додаткових перерв під час роботи з комп'ютерами, забезпечити додаткову вентиляцію та теплообмін в адміністративних приміщеннях.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного аналізу в динамічній роботі можна зробити наступні висновки та пропозиції.

Фінансовий стан підприємства характеризує систему відносин, та систему показників, які відображають рівень ліквідності, фінансової стійкості, рентабельності та ділової активності. Функція діагностики фінансового стану заключається в проведенні порівняльного аналізу фактичних показників з їх нормативним значенням.

Упровадження фінансового діагностики на підприємстві дає змогу ефективно здійснювати виробничу діяльність шляхом визначення мети підприємства, обробку інформації та підготовку рекомендацій для прийняття управлінських рішень.

Якісне планування є основою стабільної роботи підприємства і отримання надійної інформації для забезпечення роботи його у майбутньому. Саме на рівні бюджетування надає допомогу оперативний контролінг. Тільки ефективний прогноз, контроль, який полягає у порівнянні фактичних показників із бюджетними, й аналіз виявлених відхилень дають змогу оперативно та своєчасно знаходити проблемні сфери й пропонувати обгрунтовані дії щодо ліквідації слабких місць. Проблеми треба передбачати до їхнього виникнення і відповідно знаходити шляхи, щоб попередити або мінімізувати їхні негативні наслідки.

У свою чергу, процес розроблення бюджетів допомагає визначити ключові проблеми, які постали перед підприємством, інакше вони будуть виявлені лише при подальшому розгляді фактично досягнутих результатів, а також завчасно підготуватися до змін зовнішніх ситуацій. Шляхом впровадження бюджетування можливо зробити наступні висновки про результати діяльності підприємства підприємства.

1) Поліпшення фінансових результатів на основі управління прибутком і витратами, раціональніший розподіл і використання ресурсів, оптимізація витрат і впровадження оперативного контролю за постійними та змінними витратами.

Внаслідок проведення бюджетування потреб у ресурсах, їхнього контролю відбувається оптимізація й мінімізація втрат, а також зменшення нераціональних витрат, оскільки аналізуються не тільки вже досягнуті результати і зроблені витрати, а й здійснюється їхній попередній контроль. Система внутрішньої звітності про виконання бюджетів кожним центром відповідальності створює умови для підвищення відповідальності виконавців за перевитрати ресурсів. Завдяки функціонуванню ефективної системи попереднього й оперативного контролю й аналізу витрат ресурсів на основі складання бюджетів, поданню звітів про їхнє виконання й своєчасному проведенню коригуючих заходів збільшується прибуток підприємства.

2) Поліпшення платоспроможності підприємства на основі ефективного управління грошовими потоками.

Складання бюджету грошових ресурсів на основі консолідації операційних бюджетів дає змогу попередити ситуацію дефіциту грошей, при цьому керівники мають можливість завчасно і в потрібний момент залучати додаткові фінансові ресурси.

3) Підвищення якості та оперативності прийняття управлінських рішень.

Бюджетування являє собою можливість підготовки й використання майбутніх позитивних умов, а також попередження або мінімізації наслідків негативних обставин. Бюджет встановлює показники діяльності, які підлягають подальшому постійному контролю, у процесі якого керівники мають можливість отримання оперативної інформації про функціонування підприємства й оперативного впливу на операційну, фінансову й інвестиційну діяльність.

4) Узгодження, координація дій окремих підрозділів (філій, відділень та ін.) і відділів підприємства, а також окремих напрямів діяльності для досягнення поставлених глобальних завдань.

Головне завдання фінансового контролінгу — тісніший взаємозв'язок керівників підрозділів, орієнтація їхньої діяльності на реалізацію рішень, які, на думку фахівців вищого рівня менеджменту, найбільше сприяють досягненню стратегічних цілей. Координувальна функція особливо виявляється на великих підприємствах із складною структурою управління. Джерелом інформації повинні слугувати бюджети.

5) Поліпшення процесів комунікації на підприємстві внаслідок упровадження бюджетування.

Під впливом бюджетів здійснюється доведення інформації про плани вищого рівня менеджменту до керівників підрозділів (відділів), аби останні мали можливість відповідним чином орієнтуватися та організувати свою діяльність. Крім того, поліпшується обмін інформацією між різними рівнями управління й діяльності. орієнтуються у діяльності підприємства в цілому. Проте доведено, що високий рівень поінформованості про діяльність підприємства в цілому позитивно впливає на загальну атмосферу в кожній його структурній одиниці.

6) Можливість стимулювання персоналу внаслідок упровадження бюджетування.

Завдяки використанню концепції фінансового контролінгу виникає реальна можливість об'єктивного стимулювання та дестимулювання персоналу, насамперед керівників центрів відповідальності, за ефективні й неефективні результати діяльності. Ситуація невизначеності, коли відсутні чіткі завдання й механізм матеріального і морального заохочення за їхнє виконання, не сприяє організації ефективної діяльності працівників підприємства. Натомість концепція фінансового контролінгу передбачає обов'язкову організацію системи мотивації. Планові показники повинні спонукати керівників до організації

діяльності таким чином, щоб підприємство могло досягти накресленої мети. Проте як мотивований фактор бюджет слугуватиме лише тоді, коли мета буде чітка і реальна. А щоб бюджетні величини були такими для виконавців, останні повинні брати участь у розробленні їх.

Отже, фінансовий контролінг, в основному, надає допомогу підприємству саме на рівні бюджетування, на відміну від традиційних способів управління, ефективніше впливає на формування фінансових ресурсів, рух коштів і на фінансово-господарські результати внаслідок оперативнішого отримання інформації, яка є значною аналітичною цінністю для прийняття управлінських рішень. Цю думку підтверджує і той факт, що останнім часом більшість великих, із швидкою динамікою розвитку, підприємств зіштовхнулися з реальною потребою прогнозування й планування майбутніх результатів діяльності, а також контролю за витратами окремих підрозділів і напрямками їхньої діяльності як єдиного ефективного шляху зниження собівартості та зростання дохідності. На початковому етапі можливе навіть обмежене впровадження окремих елементів бюджетування, а в подальшому, при поступовому зміцненні стабільності зовнішнього середовища, потреба в середньостроковому та короткостроковому фінансовому плануванні діяльності відчуватиметься дедалі більше і щоразу більшою кількістю підприємств. Тоді повномасштабна система фінансового контролінгу зможе посісти гідне місце і в практичній діяльності економіки. Розглядаючи контролінг як спеціальну систему методів та інструментів, яка спрямована на функціональну підтримку менеджменту підприємства (зокрема фінансового менеджменту), треба розуміти, що він охоплює не лише інформаційне забезпечення, координацію, але й планування, контроль і внутрішній консалтинг. Виходячи з профілю діяльності ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ» необхідність наявності відділу контролінгу не виникає сумніву.

На основі діагностики банкрутства ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ» розраховані індекс Z по моделі Альмана, моделі Ліса та моделі Таффлера, які

характеризують, що підприємство має добрі довгострокові перспективи, тому що індекси Z мають значення відповідно: $Z_A = -2,44$; $Z_L = 0,0344$; $Z_T = 0,0344$.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаренкова Г.М., Журавель Т.М., Михайленко Р.М. Фінанси підприємств: Навч.посіб.для самоствивчення дисципліни. – К.: Знання-Прес, 2004. – 291 с.
2. Андріанова І. І. Фінанси підприємств. Практикум : навч.-метод. Посібник / І. І. Андріанова, В. А. Ісайко. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2007.– 274 с.
3. Аранчій В. А. Фінанси підприємств: Навч. Посібник./ В. А. Аранчій — К.-ВД «Професіонал», 2004. —265 с.
4. Бердар М. М. Фінанси підприємств : навч. Посібн. / М. М. Бердар. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
5. Білик М.Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємств // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С. 117–128.
6. Бойчик І.М. Економіка підприємства: навч. Посіб. / І.М. Бойчик. – К.: Атіка, 2004. – 480 с.
7. Брюховецька Н. Ю. Фінанси підприємств : навч. Посібн. / Н. Ю. Брюховецька. – Донецьк : ДонУЕП, 2006. — 215с.
8. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством.: Навч. Посібник/ В. О Василенко.. — К: ЦУЛ, 2003. — 504 с.
9. Герасименко О. В. Фінанси підприємств: термінологічний словник для студ. Екон. Спец. / О. В. Герасименко, Г. О. Роганова. – Краматорськ : ДДМА, 2007. – 148 с.
10. Гриньова В. М. Фінанси підприємств : навч. Посібн. / В. М. Гриньова, В. О.Коюда. – 3-тє вид., перероб. І допов. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2004. – 432 с.
11. Конспект лекцій з дисципліни “Фінанси підприємств” для студентів спеціальності 072 “Фінанси , банківська справа та страхування” напряму

підготовки 072 «Фінанси , банківська справа та страхування» денної та заочної форм навчання / Укл. Т.О.Олійник – Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2019.- 276 с.

12. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. Посіб. / Коробов М.Я. – 3-тє вид., перероб. І допов. – К.: Знання, 2002. – 378 с

13. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз і планування./ Г. О.Крамаренко —К.: Центр на вчальної літератури, 2003. — 224 с.

14. Лігоненко Л. О. Фінанси підприємства : підручник / Л. О. Лігоненко, Н. М. Гуляєва, Н. А. Гринюк. – К., 2007. – 491 с.

15. Методичні рекомендації по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій [Електронний ресурс]: Лист Державної податкової адміністрації України від 27.01.1998 р. № 759/10/20-2117. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GDPI1722.html

16. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

17. Партин Г. О., Фінанси підприємств: Навч. Посібник./ Г. О.Партин, А. Г.Завгородній. — Львів: ЛБІНБУ, 2003. — 265 с

18. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств : підручник / А. М. Поддєрьогін. – 6-ге вид. ; переробл. І виправ. – К. : КНЕУ, 2008. – 552 с.

19. Подольська В.О., Яріш О.В. Фінансовий аналіз: Навч. Посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2007.-488 с.

20. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства. Навчальний посібник. – 2-ге вид., випр. І доп. – К.: Знання, 2010. – 662с.

21. Сайт ПАТ «Укргазвидобування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ugv.com.ua/>

22. Терещенко О. Фінансова санація та банкрутство підприємства: Навчально-методичний посібник/ Г.О.Крамаренко—К: КНЕУ, 2000. — 412

с.

23. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств : навч. Посібн. / О. С. Філімоненков. – 2-ге вид. ; переробл. І допов.– К. : МАУП, 2004. – 328 с.

24. Шваб Л.І. Економіка підприємства: Навч. Посібник.- К.: Каравела, 2015.- 416 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Баланс підприємства ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ» на 31.12.2017р.

Актив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
І. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:	1000	1728	15233
первісна вартість	1001	2818	16444
накопичена амортизація	1002	1090	1211
Незавершені капітальні інвестиції	1005	5792	5806
Основні засоби:	1010	98901	106198
первісна вартість	1011	438026	576856
знос	1012	339125	470658
Інвестиційна нерухомість:	1015	0	0
первісна вартість	1016	0	0
знос	1017	0	0
Довгострокові біологічні активи:	1020	0	0
первісна вартість	1021	0	0
накопичена амортизація	1022	0	0
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	0	0
інші фінансові інвестиції	1035	0	0
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	0	0
Відстрочені податкові активи	1045	517	0
Гудвіл	1050	0	0
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	0	0
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	0	0

Інші необоротні активи	1090	0	0
Усього за розділом I	1095	106938	127237
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	64769	60607
Виробничі запаси	1101	30228	37588
Незавершене виробництво	1102	33687	22372
Готова продукція	1103	787	620
Товари	1104	67	27
Поточні біологічні активи	1110	0	0
Депозити перестраховання	1115	0	0
Векселі одержані	1120	0	0
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	69034	160115

Продовження додатка А

Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	1680	494
з бюджетом	1135	300	1
у тому числі з податку на прибуток	1136	0	0
з нарахованих доходів	1140	0	0
із внутрішніх розрахунків	1145	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	130	260
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	0
Гроші та їх еквіваленти	1165	7	84
Готівка	1166	3	3
Рахунки в банках	1167	4	81
Витрати майбутніх періодів	1170	68	41
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	0	0
у тому числі в: резервах довгострокових зобов'язань	1181	0	0

резервах збитків або резервах належних виплат	1182	0	0
резервах незароблених премій	1183	0	0
інших страхових резервах	1184	0	0
Інші оборотні активи	1190	26	202
Усього за розділом II	1195	136014	221804
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0	0
Баланс	1300	242952	349041

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	73704	73704
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	0	0
Капітал у дооцінках	1405	49327	64060
Додатковий капітал	1410	5559	24143
Емісійний дохід	1411	0	0
Накопичені курсові різниці	1412	0	0
Резервний капітал	1415	1025	3364
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	19050	47460
Неоплачений капітал	1425	0	0
Вилучений капітал	1430	0	0

Продовження додатка А

Інші резерви	1435	0	0
Усього за розділом I	1495	148665	212731
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			

Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0	1018
Пенсійні зобов'язання	1505	0	0
Довгострокові кредити банків	1510	0	0
Інші довгострокові зобов'язання	1515	0	0
Довгострокові забезпечення	1520	591	1019
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	591	1019
Цільове фінансування	1525	0	0
Благодійна допомога	1526	0	0
Страхові резерви, у тому числі:	1530	0	0
резерв довгострокових зобов'язань; (на початок звітного періоду)	1531	0	0
резерв збитків або резерв належних виплат; (на початок звітного періоду)	1532	0	0
резерв незароблених премій; (на початок звітного періоду)	1533	0	0
інші страхові резерви; (на початок звітного періоду)	1534	0	0
Інвестиційні контракти;	1535	0	0
Призовий фонд	1540	0	0
Резерв на виплату джек-поту	1545	0	0
Усього за розділом II	1595	591	2037
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	15848	0
Векселі видані	1605	0	0
Поточна кредиторська заборгованість: за довгостроковими зобов'язаннями	1610	0	0
за товари, роботи, послуги	1615	69427	97263
за розрахунками з бюджетом	1620	3506	27274
за у тому числі з податку на прибуток	1621	0	6104
за розрахунками зі страхування	1625	1596	2873

за розрахунками з оплати праці	1630	3124	6641
за одержаними авансами	1635	23	38
за розрахунками з учасниками	1640	0	0
із внутрішніх розрахунків	1645	0	0
за страховою діяльністю	1650	0	0
Поточні забезпечення	1660	0	0
Доходи майбутніх періодів	1665	0	0
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0	0
Інші поточні зобов'язання	1690	172	184
Усього за розділом III	1695	93696	134273
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	0
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	0
Баланс	1900	242952	349041

Додаток Б

Звіт про фінансові результати ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ» (Звіт про сукупний дохід) за 12 місяців 2017 р.

I. Фінансові результати

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	434997	398085
Чисті зароблені страхові премії	2010	0	0
Премії підписані, валова сума	2011	0	0
Премії, передані у перестраховання	2012	0	0
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	0	0
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	0	0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(339682)	(352264)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	(0)	(0)
Валовий: прибуток	2090	95315	45821
збиток	2095	(0)	(0)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	0	0
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	0	0
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	0	0
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	0	0
Інші операційні доходи	2120	10285	3711
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	0	0
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	0	0

Адміністративні витрати	2130	(31817)	(31268)
Витрати на збут	2150	(3099)	(3384)
Інші операційні витрати	2180	(10898)	(8452)
Витрат від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	(0)	(0)
Витрат від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	(0)	(0)
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	59786	6428
збиток	2195	(0)	(0)
Дохід від участі в капіталі	2200	0	0
Інші фінансові доходи	2220	0	0
Інші доходи	2240	646	9
Дохід від благодійної допомоги	2241	0	0
Фінансові витрати	2250	(753)	(1089)
Втрати від участі в капіталі	2255	(0)	(0)
Інші витрати	2270	(1)	(2)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	0	0
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	59678	5346
збиток	2295	(0)	(0)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	12891	4260
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	46787	1086
збиток	2355	(0)	(0)

II. Сукупний дохід

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	14733	-3012
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	0	0
Накопичені курсові різниці	2410	0	0
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	0	0
Інший сукупний дохід	2445	0	0
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	14733	-3012
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	0	0
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	14733	-3012
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	61520	-1926

III. Елементи операційних витрат

Матеріальні затрати	2500	198190	220785
Витрати на оплату праці	2505	97282	98896
Відрахування на соціальні заходи	2510	37953	38699
Амортизація	2515	7947	8506
Інші операційні витрати	2520	28686	22605
Разом	2550	370058	389491

IV. Розрахунок показників прибутковості акцій

Середньорічна кількість простих акцій	2600	294815068	294815068
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	294815068	294815068
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	0.15869948	0.00368366
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	0.15869948	0.00368366
Дивіденди на одну просту акцію	2650	0.00110577	0.00125502

Додаток В

Баланс ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ» (Звіт про фінансовий стан) на 31.12.2018 р.

Актив	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:	1000	15233	15138
первісна вартість	1001	16444	16491
накопичена амортизація	1002	1211	1353
Незавершені капітальні інвестиції	1005	7534	8027
Основні засоби:	1010	106198	115442
первісна вартість	1011	576856	590954
знос	1012	470658	475512
Інвестиційна нерухомість:	1015	0	0
первісна вартість	1016	0	0
знос	1017	0	0
Довгострокові біологічні активи:	1020	0	0
первісна вартість	1021	0	0
накопичена амортизація	1022	0	0
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	0	0
інші фінансові інвестиції	1035	0	0
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	0	0
Відстрочені податкові активи	1045	0	0
Гудвіл	1050	0	0
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	0	0
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	0	0

Іншінеоборотніактиви	1090	0	0
Усього за розділом I	1095	128965	138607
II. Оборотніактиви			
Запаси	1100	58879	75013
Виробничі запаси	1101	37588	55909
Незавершеневиробництво	1102	20644	18420
Готова продукція	1103	620	634
Товари	1104	27	50
Поточнібіологічніактиви	1110	0	0
Депозитиперестраховання	1115	0	0
Векселіодержані	1120	0	0
Дебіторськазаборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	160115	108948
Дебіторськазаборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	494	165
з бюджетом	1135	1	14603
у тому числі з податку на прибуток	1136	0	0
з нарахованихдоходів	1140	0	0
ізвнутрішніхрозрахунків	1145	0	0
Іншапоточнадебіторськазаборгованість	1155	260	487
Поточніфінансовіінвестиції	1160	0	0
Гроші та їхеквіваленти	1165	84	890
Готівка	1166	3	25
Рахунки в банках	1167	81	865
Витратимайбутніхперіодів	1170	41	38
Часткаперестраховика у страхових резервах	1180	0	0
у тому числі в: резервах довгостроковихзобов'язань	1181	0	0

резервах збитків або резервах належних виплат	1182	0	0
резервах незароблених премій	1183	0	0
інших страхових резервах	1184	0	0
Інші оборотні активи	1190	161	791
Усього за розділом II	1195	220035	200935
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групивибуття	1200	0	0
Баланс	1300	349000	339542

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	73704	73704
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	0	0
Капітал у дооцінках	1405	56269	61087
Додатковий капітал	1410	28300	28300
Емісійний дохід	1411	0	0
Накопичені курсові різниці	1412	0	0
Резервний капітал	1415	3364	3364
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	54276	23702

Продовження додатка В

Неоплачений капітал	1425	(0)	(0)
Вилучений капітал	1430	(0)	(0)
Інші резерви	1435	0	0
Усього за розділом I	1495	215913	190157
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			

Відстрочені податкові зобов'язання	1500	1018	2869
Пенсійні зобов'язання	1505	0	0
Довгострокові кредити банків	1510	0	0
Інші довгострокові зобов'язання	1515	0	0
Довгострокові забезпечення	1520	1019	988
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	1019	988
Цільове фінансування	1525	0	0
Благодійна допомога	1526	0	0
Страхові резерви, у тому числі:	1530	0	0
резерв довгострокових зобов'язань; (на початок звітної періоду)	1531	0	0
резерв збитків або резерв належних виплат; (на початок звітної періоду)	1532	0	0
резерв незароблених премій; (на початок звітної періоду)	1533	0	0
інші страхові резерви; (на початок звітної періоду)	1534	0	0
Інвестиційні контракти;	1535	0	0
Призовий фонд	1540	0	0
Резерв на виплату джек-поту	1545	0	0
Усього за розділом II	1595	2037	3857
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	0	29880
Векселі видані	1605	0	0
Поточна кредиторська боргованість: за довгостроковими зобов'язаннями	1610	0	0
за товари, роботи, послуги	1615	97263	104337
за розрахунками з бюджетом	1620	24051	4866
за у тому числі з податку на прибуток	1621	6104	0
за розрахунками зі страхування	1625	2873	2164
за розрахунками з оплати праці	1630	6641	4090

за одержаними авансами	1635	38	61
за розрахунками з учасниками	1640	0	0
із внутрішніх розрахунків	1645	0	0
за страховою діяльністю	1650	0	0
Поточні забезпечення	1660	0	0
Доходи майбутніх періодів	1665	0	0
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0	0
Інші поточні зобов'язання	1690	184	130
Усього за розділом III	1695	131050	145528
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	0
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	0
Баланс	1900	349000	339542

Додаток Г

Звіт про фінансові результати ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ» (Звіт про сукупний дохід) за 2018 р.

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	306351	434997
Чисті зароблені страхові премії	2010	0	0
Премії підписані, валова сума	2011	0	0
Премії, передані у перестраховання	2012	0	0
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	0	0
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	0	0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(277163)	(339682)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	(0)	(0)
Валовий: прибуток	2090	29188	95315
збиток	2095	(0)	(0)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	0	0
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	0	0
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	0	0
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	0	0
Інші операційні доходи	2120	4139	10285
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	0	0
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	0	0

Адміністративні витрати	2130	(28706)	(31817)
Витрати на збут	2150	(3022)	(3099)
Інші операційні витрати	2180	(11694)	(10898)
Витрат від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	(0)	(0)
Витрат від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	(0)	(0)
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	0	59786
збиток	2195	(10095)	(0)
Дохід від участі в капіталі	2200	0	0
Інші фінансові доходи	2220	0	0
Інші доходи	2240	2317	646
Дохід від благодійної допомоги	2241	0	0
Фінансові витрати	2250	(2413)	(753)
Втрати від участі в капіталі	2255	(0)	(0)
Інші витрати	2270	(306)	(1)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	0	0
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	0	59678
збиток	2295	(10497)	(0)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	44	12891
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	0	46787
збиток	2355	(10541)	(0)

II. Сукупний дохід

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	4818	14733
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	0	0
Накопичені курсові різниці	2410	0	0
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	0	0
Інший сукупний дохід	2445	0	0
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	4818	14733
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	0	0
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	4818	14733
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	-5723	61520

III. Елементи операційних витрат

Матеріальні затрати	2500	167098	198190
Витрати на оплату праці	2505	80785	97282
Відрахування на соціальні заходи	2510	31822	37953
Амортизація	2515	8857	7947
Інші операційні витрати	2520	27785	28686
Разом	2550	316347	370058

IV. Розрахунок показників прибутковості акцій

Середньорічна кількість простих акцій	2600	294815068	294815068
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	294815068	294815068
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-0.03575461	0.15869948
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	-0.03575461	0.15869948
Дивіденди на одну просту акцію	2650	0.07934974	0.00110577

Додаток Д

Баланс ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ» (Звіт про фінансовий стан) на 31.12.2019р.

Актив	К о д рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:	1000	15138	15326
первісна вартість	1001	16491	16792
накопичена амортизація	1002	1353	1466
Незавершені капітальні інвестиції	1005	8027	7547
Основні засоби:	1010	115442	111144
первісна вартість	1011	590954	597922
знос	1012	475512	486778
Інвестиційна нерухомість:	1015	0	0
первісна вартість	1016	0	0
знос	1017	0	0
Довгострокові біологічні активи:	1020	0	0
первісна вартість	1021	0	0
накопичена амортизація	1022	0	0
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	0	5
інші фінансові інвестиції	1035	0	0
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	0	0
Відстрочені податкові активи	1045	0	0
Гудвіл	1050	0	0
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	0	0
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	0	0
Інші необоротні активи	1090	0	0

Усього за розділом I	1095	138607	134022
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	74871	92432
Виробничі запаси	1101	55909	59365
Незавершене виробництво	1102	18278	32308
Готова продукція	1103	634	651
Товари	1104	50	108
Поточні біологічні активи	1110	0	0
Депозити перестраховання	1115	0	0
Векселі одержані	1120	0	0

Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	108948	35875
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	165	777
з бюджетом	1135	14603	10282
у тому числі з податку на прибуток	1136	14586	10282
з нарахованих доходів	1140	0	0
із внутрішніх розрахунків	1145	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	487	570
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	0
Гроші та їх еквіваленти	1165	890	29534
Готівка	1166	25	5
Рахунки в банках	1167	865	29529
Витрати майбутніх періодів	1170	38	24
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	0	0
у тому числі в: резервах довгострокових зобов'язань	1181	0	0
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	0	0
резервах незароблених премій	1183	0	0

інших страхових резервах	1184	0	0
Інші оборотні активи	1190	791	2310
Усього за розділом II	1195	200793	171804
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0	0
Баланс	1300	339400	305826

Пасив	К о д рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	73704	73704
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	0	0
Капітал у дооцінках	1405	61087	57941
Додатковий капітал	1410	28300	28300
Емісійний дохід	1411	0	0
Накопичені курсові різниці	1412	0	0
Резервний капітал	1415	3364	3364
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	23231	9236
Неоплачений капітал	1425	(0)	(0)
Вилучений капітал	1430	(0)	(0)
Інші резерви	1435	0	0
Усього за розділом I	1495	189686	172545
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	2869	2435
Пенсійні зобов'язання	1505	0	0
Довгострокові кредити банків	1510	0	0
Інші довгострокові зобов'язання	1515	0	0

Довгострокові забезпечення	1520	0	0
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	0	0
Цільове фінансування	1525	0	0
Благодійна допомога	1526	0	0
Страхові резерви, у тому числі:	1530	0	0
резерв довгострокових зобов'язань; (на початок звітнього періоду)	1531	0	0
резерв збитків або резерв належних виплат; (на початок звітнього періоду)	1532	0	0
резерв незароблених премій; (на початок звітнього періоду)	1533	0	0
інші страхові резерви; (на початок звітнього періоду)	1534	0	0
Інвестиційні контракти;	1535	0	0
Призовий фонд	1540	0	0
Резерв на виплату джек-поту	1545	0	0
Усього за розділом II	1595	2869	2435
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	29880	0
Векселі видані	1605	0	0
Поточна кредиторська заборгованість: за довгостроковими зобов'язаннями	1610	0	0
за товари, роботи, послуги	1615	104337	97896
за розрахунками з бюджетом	1620	5195	8664
за у тому числі з податку на прибуток	1621	0	0
за розрахунками зі страхування	1625	2164	3013
за розрахунками з оплати праці	1630	4090	5401
за одержаними авансами	1635	61	14444
за розрахунками з учасниками	1640	0	0
із внутрішніх розрахунків	1645	0	0

за страховою діяльністю	1650	0	0
Поточні забезпечення	1660	988	1039
Доходи майбутніх періодів	1665	0	0
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0	0
Інші поточні зобов'язання	1690	130	389
Усього за розділом III	1695	146845	130846
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	0
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	0
Баланс	1900	339400	305826

Додаток Ж

Звіт про фінансові результати ПАТ «ТУРБОГАЗМАШ» (Звіт про сукупний дохід) за 2019 р.

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	262808	306351
Чисті зароблені страхові премії	2010	0	0
Премії підписані, валова сума	2011	0	0
Премії, передані у перестраховування	2012	0	0
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	0	0
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	0	0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(237573)	(277163)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	(0)	(0)
Валовий: прибуток	2090	25235	29188
збиток	2095	(0)	(0)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	0	0
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	0	0
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	0	0
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	0	0
Інші операційні доходи	2120	11399	4139
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	0	0
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	0	0
Адміністративні витрати	2130	(30578)	(28706)

Витрати на збут	2150	(1420)	(3022)
Інші операційні витрати	2180	(18513)	(11694)
Витрат від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	(0)	(0)
Витрат від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	(0)	(0)
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	0	0
збиток	2195	(13877)	(10095)
Дохід від участі в капіталі	2200	0	0

Продовження додатка Ж

Інші фінансові доходи	2220	0	0
Інші доходи	2240	646	2317
Дохід від благодійної допомоги	2241	0	0
Фінансові витрати	2250	(4982)	(2413)
Втрати від участі в капіталі	2255	(0)	(0)
Інші витрати	2270	(56)	(306)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	0	0
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	0	0
збиток	2295	(18269)	(10497)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	434	-44
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	0	0
збиток	2355	(17835)	(10541)

II. Сукупний дохід

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
--------	-----------	-------------------	---

Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	-3146	4818
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	0	0
Накопичені курсові різниці	2410	0	0
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	0	0
Інший сукупний дохід	2445	0	0
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	-3146	4818
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	0	0
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	-3146	4818
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	-20981	-5723

III. Елементи операційних витрат

Матеріальні затрати	2500	157259	167098
Витрати на оплату праці	2505	75026	80785
Відрахування на соціальні заходи	2510	28799	31822
Амортизація	2515	10199	8857
Інші операційні витрати	2520	27103	27785
Разом	2550	298386	316347

IV. Розрахунок показників прибутковості акцій

Середньорічна кількість простих акцій	2600	2948150 68	294815068
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	2948150 68	294815068
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-0.06049 551	-0.03575461
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	-0.06049 551	-0.03575461
Дивіденди на одну просту акцію	2650	0	0.07934974